

Plastyka

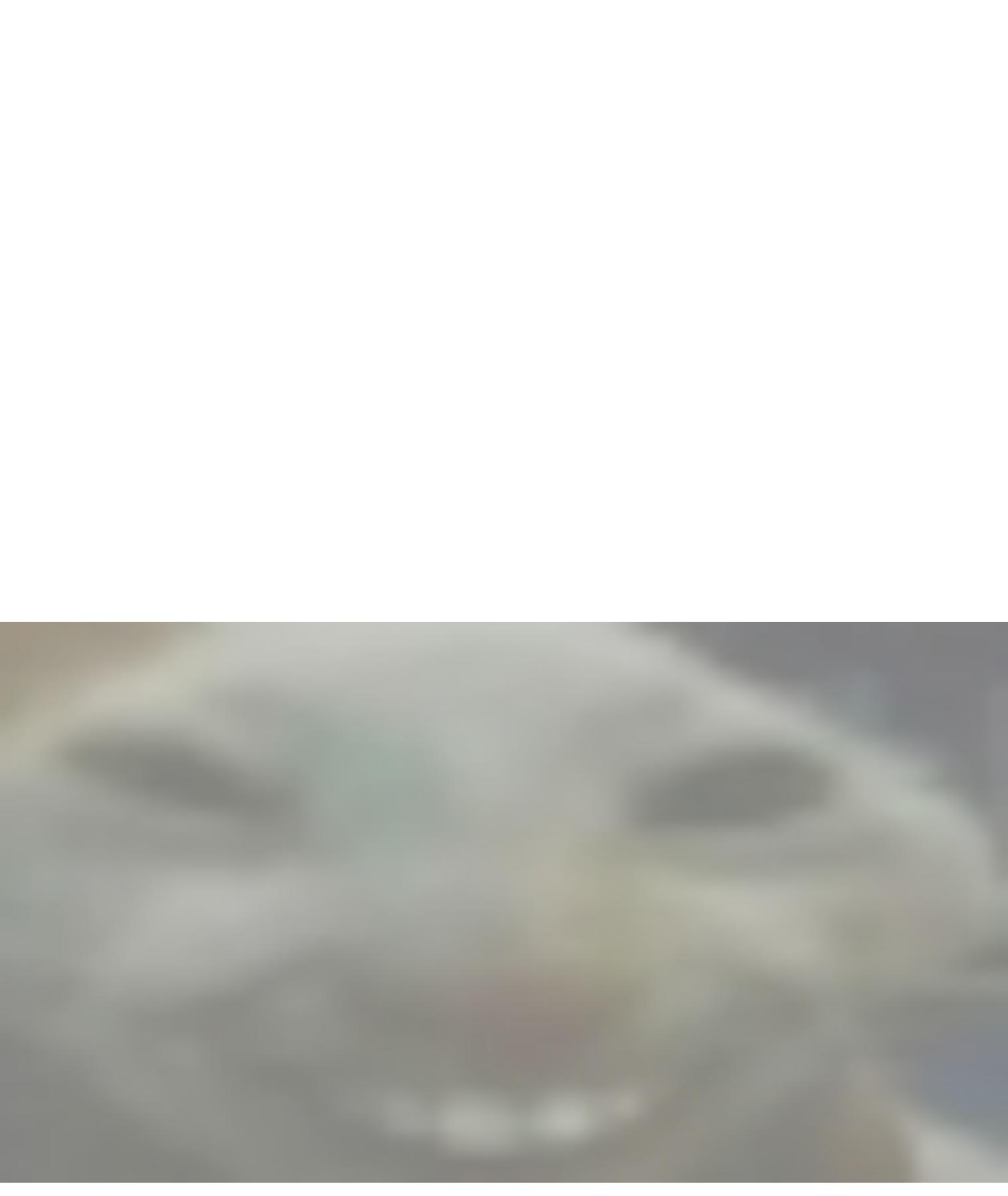
4

Podręcznik

WYDANIE II
zmienione

mac
EDUKACJA

Wojciech Sygut
Marzena Kwiecień

4

Plastyka

Podręcznik dla klasy czwartej szkoły podstawowej

Redaktor serii
Wojciech Sygut

Redaktor prowadzący
Marzena Kwiecień

Redaktor merytoryczny
Marzena Kwiecień

Redakcja językowa i korekta
Joanna Cybula
Beata Pędziwilk
Krystyna Bajor

Redaktor artystyczny
Magdalena Sarnot-Wrzecionowska

Projekt i koncepcja artystyczna
Futu Creative / Kay Humelt i Rafał Kwiczor

Koordinacja prac graficznych
Natalia Oskierko oraz Anna Garbacz, Paweł Młynarczyk, Weronika Perłowska

Skład komputerowy
ePegaz / Rafał Kulig
Karolina Połosak
Adam Ziółkowski

Fotoedycja
Milena Kot
Grzegorz Wrzecionowski

Redakcja techniczna
Paweł Kowalski

Projekt okładki
Futu Creative

Ilustracja na okładce
Paweł Mildner

Ilustracje
Patricija Bliuj-Stodulska (s. 10), Tamara Kwiatkowska (s. 24, 44, 62, 70, 92), Paweł Mildner (s. 7, 25, 45, 63, 77, 93), Magda Miszczak (s. 16, 17),
Marcin Kot (s. 26, 28, 29, 30, 68, 69, 75, 104), Kamila Szczśniak (s. 8, 89, 94)

Podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu podręczników przeznaczonych do kształcenia ogólnego do nauczania plastyki, na podstawie opinii rzeczoznawców: dr hab. Eleonory Jedlińskiej, prof. dr hab. Wiesławy Limont, dr hab. Katarzyny Kłosińskiej.

Etap edukacyjny: II
Typ szkoły: szkoła podstawowa
Rok dopuszczenia: 2022

Numer dopuszczenia (numer ewidencyjny w wykazie): 898/1/2022/z1

Wydawca oświadcza, że dołożył wszelkich starań, aby dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich. Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie publikacji w całości lub we fragmentach bez zgody wydawnictwa zabronione.

© Grupa MAC S.A. 2023
ISBN 978-83-8227-373-1

Grupa MAC S.A.
25-561 Kielce, ul. Witosza 76
tel. 41 366 53 66, faks: 41 366 33 02
e-mail: kontakt@mac.pl, <http://www.mac.pl>

Spis treści

1. Dziedziny sztuk plastycznych. Kreska i jej tajemnice

1.1	Dziedziny sztuk plastycznych	8
1.2	Rysujemy – linia, kreska, kontur	10
1.3	Co potrafi kreska?	12
1.4	Rysunek – dziedzina sztuki	14
1.5	Warsztat rysownika. Techniki rysunkowe	16
1.6	Warsztat twórcy ludowego. Na co dzień i od święta	20
	Podsumowanie działu 1	22
	Link do wiedzy	24

2. Obrazy i kolory

2.1	Malujemy – świat kolorów	26
2.2	Właściwości barw	28
2.3	Dziedziny sztuki. Malarstwo	34
2.4	Warsztat malarza. Techniki malarskie	36
2.5	Warsztat twórcy ludowego. Malarstwo na szkłe	40
	Podsumowanie działu 2	42
	Link do wiedzy	44

3. Trójwymiarowe dzieła sztuki

3.1	Rzeźbimy – kształt, przestrzeń, forma	46
3.2	Czym jest rzeźba?	48
3.3	Czy wszystkie rzeźby są do siebie podobne?	50
3.4	Warsztat rzeźbiarza. Techniki rzeźbiarskie	54
3.5	Warsztat twórcy ludowego. Świętki	58
	Podsumowanie działu 3	60
	Link do wiedzy	62

4. Tajniki grafiki

4.1	Odbijanie, powielanie...	64
4.2	Grafika artystyczna i grafika użytkowa	66
4.3	Warsztat artysty grafika	68
4.4	Warsztat twórcy ludowego. Drzeworyt ludowy	72
	Podsumowanie działu 4	74
	Link do wiedzy	76

5. Piękne kościoły i niezwykle domy

5.1	Budujemy dom	78
5.2	Architektura – dziedzina sztuki	80
5.3	Warsztat architekta	84
5.4	Warsztat twórcy ludowego. Styl zakopiański	88
	Podsumowanie działu 5	90
	Link do wiedzy	92

6. Język dzieł sztuki. Kompozycja i kontrast

6.1	Środki wyrazu artystycznego	94
6.2	Czym jest kompozycja?	96
6.3	Kontrasty wokół nas	102
6.4	Warsztat twórcy ludowego. Wycinanka	106
	Podsumowanie działu 6	108
	Słowniczek	110

Jak korzystać z podręcznika

Polecenie otwarte

Pozwala wybrać sposób działania plastycznego

Tablica inspiracji

Propozycje działań plastycznych rozwijających wyobraźnię i kreatywność

Warsztat twórcy ludowego

Informacje na temat polskiej sztuki ludowej

Warsztat plastyczny

Propozycje wykonania prac plastycznych

Link do wiedzy

Treści na temat cyfrowych narzędzi i form artystycznych

Zainspiruj się...

Informacje o zjawiskach przyrody w kontekście sztuki

Ciekawe!

Interesujące wiadomości
uzupełniają temat lekcji

Więcej na temat

Dodatkowe treści
i ilustracje

Głównie

Głównie Oława Oława (Pierwsza i druga książka)

Ponad 400 lat temu artysta oława Oława Oława (Pierwsza i druga książka) miał wielki wpływ na sztukę. Jego dzieła, które były nie tylko obrazami, ale także książkami, miały wielki wpływ na sztukę. Jego dzieła, które były nie tylko obrazami, ale także książkami, miały wielki wpływ na sztukę.

Akwarela Julia Pałekt (Pierwsza i druga książka)

Akwarela była jednym z najpopularniejszych rodzajów sztuki w XIX wieku. W Europie akwarela została wynaleziona przez włoskiego artystę, który użył do niej kolorów z naturalnych pigmentów. W Europie akwarela została wynaleziona przez włoskiego artystę, który użył do niej kolorów z naturalnych pigmentów.

Jesienne kwiaty

Przygotuj

Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć.

- Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć.
- Powtórz, czym charakteryzuje się ta technika. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć.
- Jak nazywamy najpopularniejszą technikę malowania? Powiedz, czym się różni od innych technik. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć. Wybierz kolor, który chcesz użyć.

Podsumowanie działu

Powtórzenie i utrwalenie omówionych treści

[illegible]

Zadanie z gwiazdką

Zadanie dodatkowe

Pamiętaj, że podręcznik ma służyć uczniom z kolejnych klas.
Nic w nim nie zapisuj.

Znaczenie ikon

zadanie do wykonania w grupie

pytanie
do ilustracji

pytanie
do zdjęcia

Drogie Uczennice i Drodzy Uczniowie,

zapraszamy Was do rysowania, malowania, rzeźbienia, konstruowania, odkrywania nowych technik i sposobów tworzenia oraz do poznawania świata sztuki. To niezwykła działalność, w której radość, dobra zabawa, niecodzienne odkrycia, wyrażanie swoich pomysłów, upodobań i uczuć idą w parze z poznawaniem nowych pojęć i terminów plastycznych oraz ważnych obrazów, rzeźb i budowli.

W każdym z Was kryje się prawdziwy artysta i twórca lub innowator. Eksperymentowanie z różnymi technikami plastycznymi i środkami wyrazu artystycznego pomoże Wam poznawać siebie, swoje możliwości, wyrażać emocje, rozwinie Waszą kreatywność i nieszablonowe myślenie. Zdolności plastyczne nie są wymagane – najważniejszy jest Wasz twórczy zapał i chęć wykorzystania go w działaniu. Możecie bez obaw prezentować własną wizję świata, swoje marzenia, wyobrażenia, upodobania, a także to, co budzi Wasz niepokój. Proponujemy Wam eksperymenty plastyczne w różnych technikach i formach, tak abyście mogli znaleźć to, co Wam najbardziej odpowiada i inspiruje do twórczości.

Nasz podręcznik przybliży Wam dziedziny sztuki, takie jak: rysunek, malarstwo, rzeźba, architektura, grafika, oraz odsłoni przed Wami tajemnice języka sztuki. Dowiedziecie się, że dzieła sztuki mówią do nas specyficznym językiem linii, kolorów, kształtów, światła i cienia oraz ich wzajemnych relacji. Poznacie ten język, aby bez problemu odczytywać przesłania i informacje zawarte w obrazach, rzeźbach czy dziełach grafiki. Dzięki zrozumieniu najważniejszych pojęć i terminów plastycznych będziecie bez trudu opowiadać o sztuce, precyzyjnie określać to, co zaobserwujecie – zarówno patrząc na dzieła sławnych artystów, jak i na prace koleżanek, kolegów i własną twórczość.

Poznacie też najważniejsze techniki artystyczne i sposoby posługiwania się nimi – od czasów najdawniejszych aż po dzień dzisiejszy. Jeśli o tym mowa – trudno wyobrazić sobie naszą codzienność bez komputerów, narzędzi cyfrowych i innych nośników elektronicznych. Sztuka jest obecna także w tej przestrzeni naszego świata i postaramy się Wam o tym opowiedzieć.

Natura i otaczający nas świat są nieustannym źródłem artystycznych inspiracji. Na końcu każdego rozdziału znajdziecie informacje o tym, jak niezwykle wartości artystyczne możemy znaleźć w otaczającym nas świecie przyrody.

Dla tych z Was, którzy szczególnie interesują się plastyką, przygotowaliśmy dodatkowe informacje i inspiracje. Znajdziecie je w rubrykach „Ciekawe!” i „Więcej na temat”.

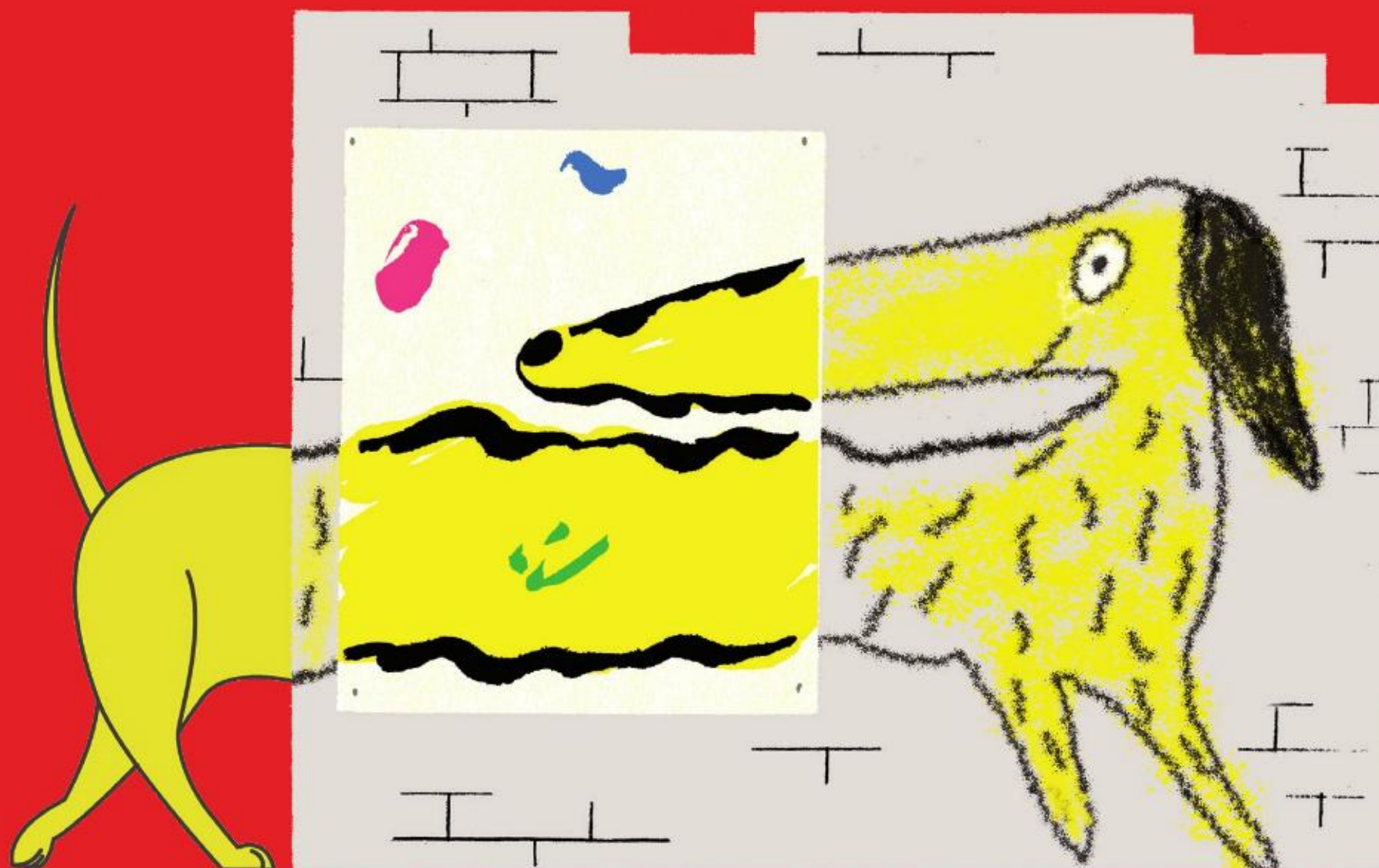
Serdecznie zapraszamy Was do eksperymentowania, realizowania najbardziej śmiałych pomysłów, do uważnego obserwowania świata – jednym słowem – do twórczości. Zrobiliśmy wszystko, aby podręcznik do plastyki był dla Was nie tylko źródłem informacji, ale przede wszystkim źródłem inspiracji i radości z tworzenia.

Autorzy

1. Dziedziny sztuk plastycznych. Kreska i jej tajemnice

- Czym są dziedziny sztuk plastycznych?
- Co to jest rysunek?
- Jak wykonać rysunek konturowy?
- Czym jest szkic?
- Czy każdy rysunek jest dziełem sztuki?
- Jak i czym można rysować?
- Do czego można wykorzystać rysunkowe dekoracje?

Tego się dowiesz!

1.1 Dziedziny sztuk plastycznych

Sztuką może być śpiew, gra na gitarze, pisanie wierszy, malowanie obrazów, rysowanie i rzeźbienie w glinie... oraz wiele innych działań, które nie zostały tutaj wymienione. Każde z nich należy do jakiejś **dziedziny sztuki**, pod warunkiem, że jest oryginalne i zachwyca odbiorców. Z pewnością pamiętasz z lekcji matematyki, czym są zbiory i podzbiory. Wyobraź sobie, że sztuka jest olbrzymim zbiorem, do którego należy wiele podzbiorów. Każdy z nich nazywany jest dziedziną sztuki. Dziedzin tych jest wiele, dotyczą one nie tylko plastyki i z pewnością poznasz je na lekcjach muzyki czy języka polskiego.

Rysunek

to dział sztuk plastycznych, który obejmuje rysunki, czyli przedstawienia na płaszczyźnie, najczęściej na papierze, obrazujące za pomocą linii kształty przedmiotów, obiektów i postaci oraz ich położenie w przestrzeni. W rysunku ważny jest zarys, kontur, kształt.

Malarstwo

to sztuka malowania obrazów na wybranej płaszczyźnie (papier, płótno, deska, ściana) i określoną techniką (farby, kredki, kolorowe kamyki, szkło). W malarstwie najważniejszy jest kolor.

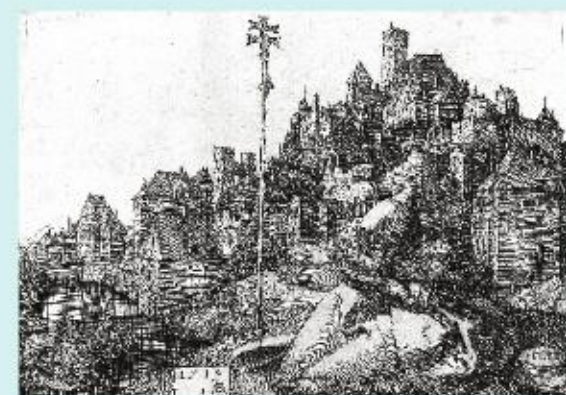
Fotografia

to dziedzina obejmująca wykonywanie fotografii czarno-białych lub kolorowych, którym oryginalność i formalne cechy artystyczne nadają walory dzieł sztuki.

Rzeźbiarstwo

to tworzenie trójwymiarowych dzieł sztuki nazywanych rzeźbami. Wykonywane one są np. w glinie, kamieniu, drewnie, gipsie.

Grafika artystyczna

to sztuka wykonywania prac artystycznych techniką powielania na papierze lub tkaninie odbitek z uprzednio wykonanej formy; obejmuje dzieła, które nie mają określonego charakteru użytkowego.

Architektura

to sztuka projektowania, wznoszenia i artystycznego kształtowania budowli.

Wzornictwo przemysłowe

to dziedzina obejmująca projektowanie przedmiotów użytkowych przez artystów projektantów. Przedmioty te produkowane są potem przemysłowo w dużej liczbie egzemplarzy.

Rzemiosło artystyczne

to dziedzina sztuk plastycznych obejmująca ręczną wytwórczość artystycznych przedmiotów użytkowych.

Grafika użytkowa

to projektowanie plakatów, ilustracji książkowych, reklam, znaczków pocztowych, banknotów itp.

Scenografia

to dziedzina obejmująca opracowanie plastycznej i architektonicznej oprawy widowiska teatralnego lub filmu. W zakres scenografii wchodzi również oświetlenie, dekoracje, kostiumy i rekwizyty stanowiące taką oprawę.

Dziedziny sztuki

Film

to dziedzina sztuki, do której należą – jak sama nazwa wskazuje – filmy jako utwory artystyczne. Ponieważ uznaje się je za dzieła sztuki, dlatego muszą być umiejętnie przygotowane i zrealizowane.

Sztuka ludowa

to obrazy, rzeźby, budowle, przedmioty dekoracyjne i użytkowe tworzone przez artystów ludowych, czyli takich, którzy żyją i pracują na wsi, i nie mają specjalnego artystycznego wykształcenia. W dawnych czasach twórczość ludowa była silnie związana z wiejskim życiem ludzi w różnych częściach Polski – z ich wiarą, zwyczajami i codziennymi potrzebami. Obecnie, kiedy warunki życia ludzi w różnych regionach są podobne, artyści ludowi tworzą swoje dzieła dla wyrażenia pragnień i talentu. Ponadto chcą oni utrwalić tradycje regionalne, aby pokazać, że twórca jest związany ze środowiskiem, w którym się urodził i by okazać szacunek dla kultury poprzednich pokoleń – rodziców i dziadków.

1.2

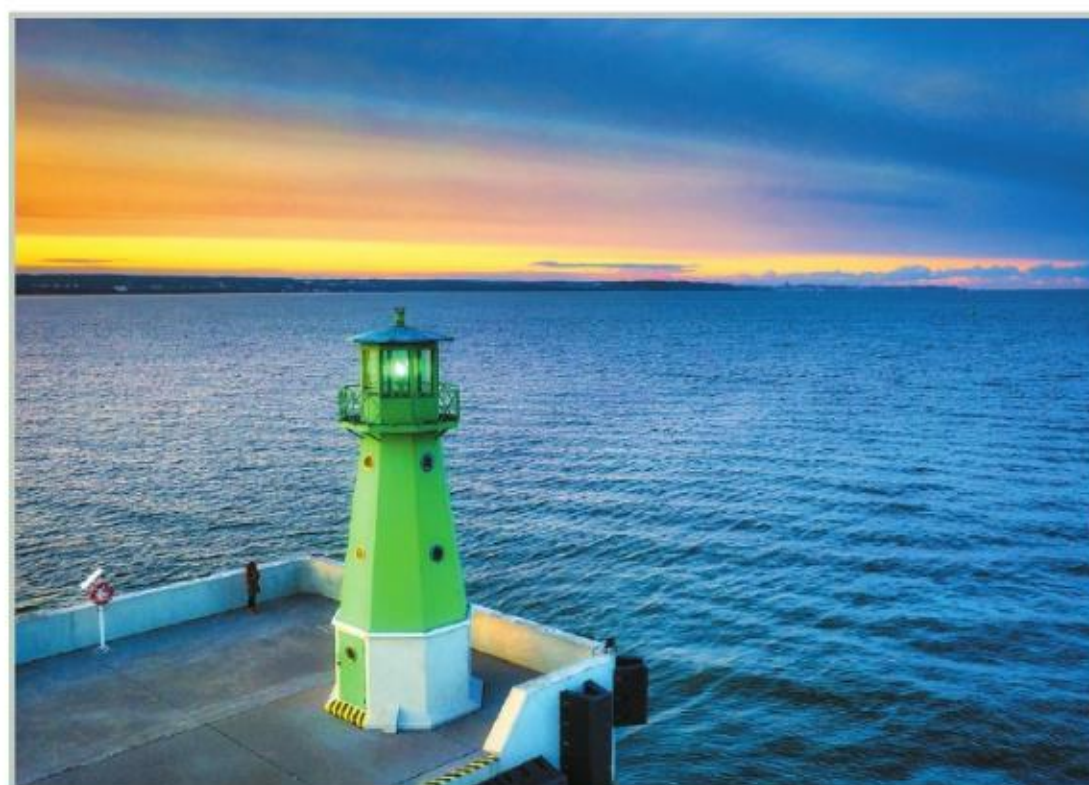
To, co widzimy, co wiemy, co myślimy i co nam się podoba, możemy wyrazić w różnorodny sposób, m.in. za pomocą słów lub rysunków. Rysowanie linii i kresek towarzyszy nam od dzieciństwa. Jest jednym z najprostszych sposobów wyrażania wiedzy o otaczającym nas świecie. Już dwuletnie dziecko posługuje się takimi narzędziami, jak ołówek czy kredki, by rysować nimi bezładne kreski, które z czasem nabierają rozpoznawalnych kształtów – człowieka, drzewa, kwiatka, domu, samochodu itp.

Rysunki możemy wykonywać różnorodnymi narzędziami, np. ołówkiem, kredką, cienkopisem czy węglem. Ślady, jakie zostawiają one na powierzchni kartki, to **kreski** i **linie**.

Kreski mogą różnić się długością i grubością, mogą też biec w różnych kierunkach. Można je określać wieloma przymiotnikami – kreska (linia) mocna, słaba, falista, ostra, delikatna, gruba, cienka, długa, prosta, krótka, krzywa. Najważniejsza rola kreski polega na tym, że można za jej pomocą przedstawić znane nam kształty i sylwetki ludzi, zwierząt i przedmiotów.

Wakacyjne wspomnienia

Przygotuj:

różnego rodzaju narzędzia do rysowania oraz takie, które mogą tworzyć linie: ołówki, kredki, flamastry, cienkopisy, zaostrome patyki, czarną farbę plakatową lub piórko i tusz.

Sprawdź, jakie ślady zostawiają twoje narzędzia rysunkowe. Każde z nich wypróbuj na kartce w dowolny sposób i stwórz wybrany przez siebie układ linii i kresek pod tytułem – do wyboru: „Wakacyjne wspomnienia”, „Letnie krajobrazy”, „Wakacyjne przygody i wędrówki”. W swojej pracy użyj różnych narzędzi i różnorodnych linii i kresek.

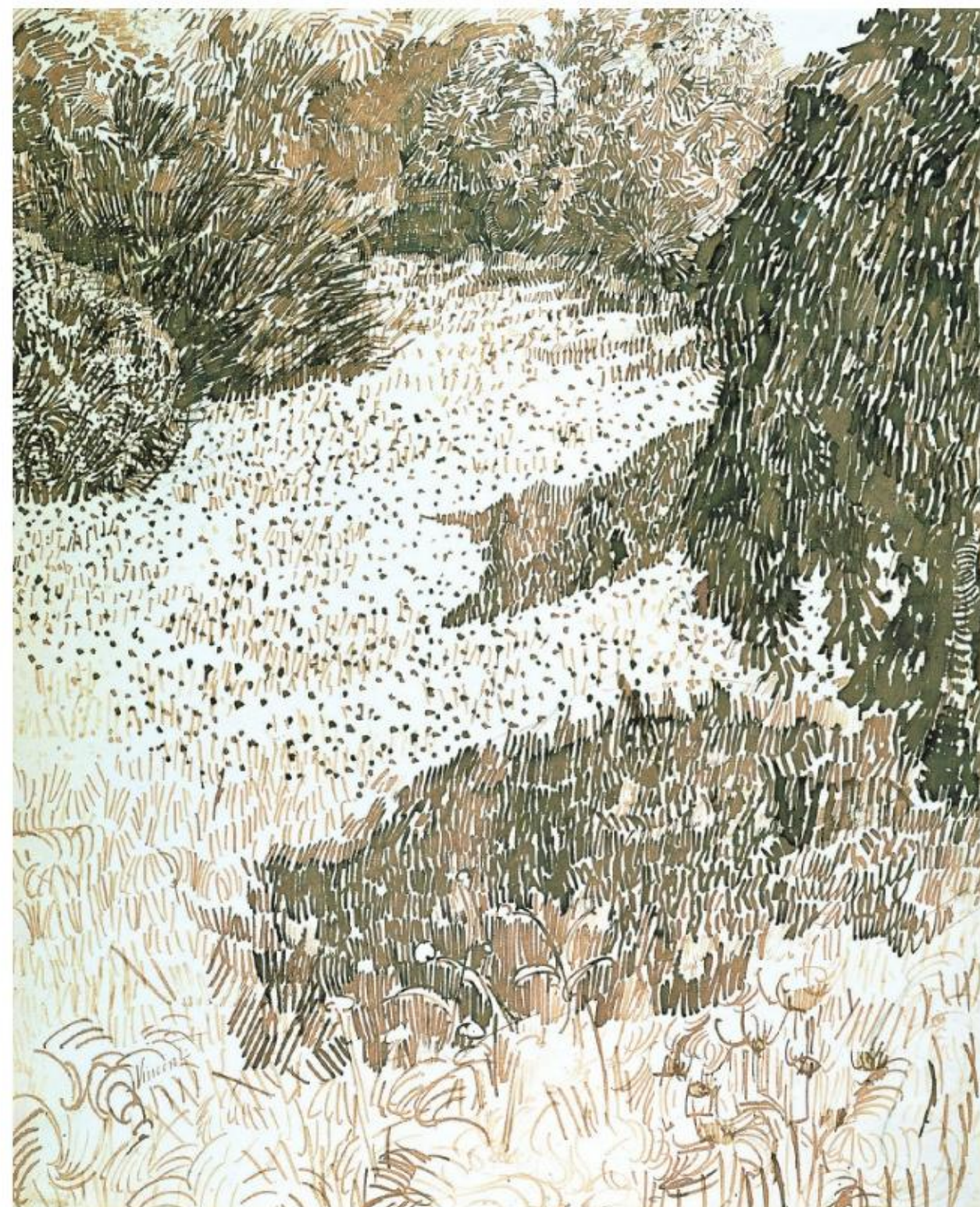

Henri Matisse [czyt. ąri matis] *Rysunek siedzącej kobiety*

Wiesz już, że ślady narzędzi rysunkowych na powierzchni kartki to m.in. linie i kreski. Taką linię, która obrysowuje kształty postaci lub przedmiotów, nazywamy **konturem**. Kontur może być słaby lub mocny i wyrazisty.

Jeżeli na rysunku występują tylko kontury, to nazywamy go **konturowym** lub **linearnym**. Efekt plastyczny takiej kompozycji budują odpowiednio rozłożone linie.

Jednak rysunek to nie tylko kontury, a linia i kreska mogą pełnić w nim jeszcze inne role.

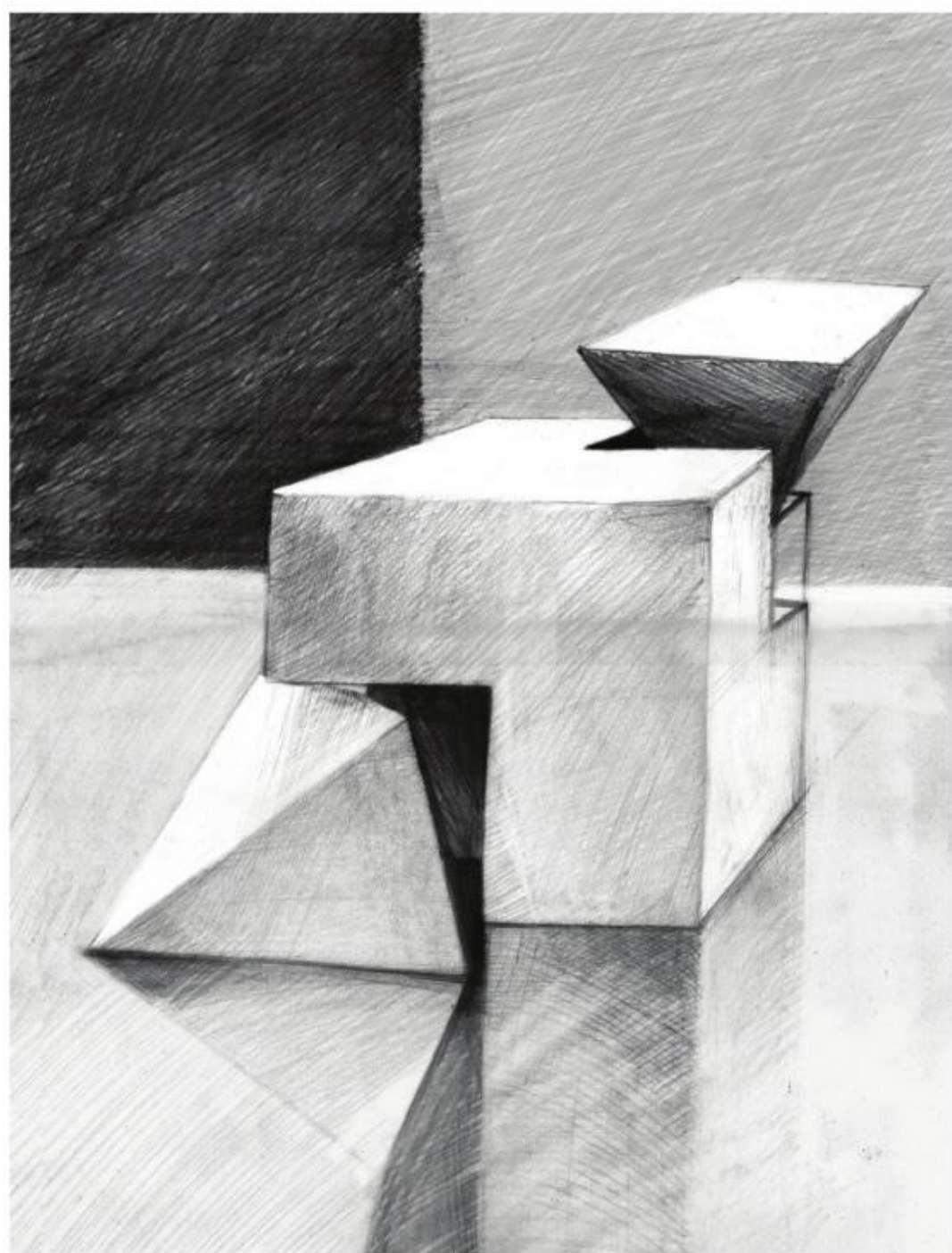
Vincent van Gogh [czyt. wincent wangog] *Park*

Na tym rysunku kreski, punkty i linie stanowią tworzywo faktury. Niemal wszystko, co nas otacza, posiada swoją powierzchnię – może być ona gładka, puszysta, chropowata, śliska itd. Każda z nich ma swój wygląd, który można rozpoznać dzięki zmysłom dotyku i wzroku. Jest to **faktura**, czyli zewnętrzna warstwa rzeczy, powierzchnia danego przedmiotu. Na rysunku bieg i kierunek kresek będzie odmienny w zależności od rodzaju przedstawianej powierzchni – artysta za pomocą kresek, linii i punktów ukazuje różne rodzaje faktur.

Przyjrzyj się rysunkowi Vincenta van Gogha przedstawiającemu park.

Powiedz, czym charakteryzuje się faktura tego rysunku. Jakie rodzaje powierzchni przedstawił artysta?

Tomasz Kozłowski *Bryły*

Ilustracja przedstawia wzór kwiatowy wykonany **kreską dekoracyjną**.
Takie rysunki można wykorzystywać do ozdoby różnego rodzaju powierzchni i przedmiotów.

Rysunek dekoracyjny

Zamieszczony obok rysunek wykonany jest za pomocą biegnących w różnych kierunkach kresek, które przedstawiają jasne i ciemne części poszczególnych przedmiotów. Taki rysunek nazywamy **światłocieniowym** – fragmenty przedmiotu, które są oświetlone, pokrywają jasne, drobne i rzadko rozmieszczone kreski. Części zacienione narysowane są mocnymi, ciemnymi i zagęszczonymi kreskami. Światłocień sprawia, że przedmioty wydają się rzeczywiste i mają – oprócz wysokości i szerokości – także głębię. Światłocień wydobywa więc kształt przedmiotu i buduje przestrzeń w obrazie.

1. Powiedz, czym jest kontur.
2. Jaki rysunek nazywamy linearnym?
3. Powiedz, czym jest światłocień i jaką rolę spełnia w rysunku.

1.4 Rysunek – dziedzina sztuki

Rysunek jest najstarszą dziedziną sztuki. Pierwsze rysunki powstały już 20 tysięcy lat temu. Artysta tworzący w tamtym czasie z pewnością nie dysponował papierem, ołówkiem ani farbami. Rysował i malował na ścianach jaskiń, w których mieszkał, a barwników dostarczała mu natura, m.in. w postaci gliny, sadzy czy żelaza zawartego w ziemi. Do łączenia kolorów używał krwi, tłuszczu zwierzęcego i żywic roślinnych. Pędzle robił z włosów upolowanych zwierząt. Najdawniejsi twórcy przedstawiali na rysunkach przede wszystkim zwierzęta, np. bizona, jelenie. Wierzyli, że łatwiej będzie im upolować zwierzę, jeżeli „zdobędą nad nim władzę”, rysując je na ścianie skalnej, np. w jaskini Lascaux [czyt. lasko].

Nasi praprzodkowie malowali wielkie postacie zwierząt, zaczynając od narysowania ich konturów, które następnie wypełniali kolorem.

Malowidło z jaskini Lascaux we Francji

Szkic

Leonardo da Vinci *Studium św. Anny, Marii, Dzieciątka Jezus i młodego św. Jana*

Leonardo da Vinci *Maria i Dzieciątko ze św. Anną*

Przyjrzyj się kolorowemu obrazowi i rysunkowi Leonarda da Vinci i powiedz, czym różnią się od siebie te dwa przedstawienia.

Każdy artysta potrafi posługiwać się linią i kreską. Przed przystąpieniem do wykonania grafiki, obrazu malarskiego, rzeźby czy budowli wykonuje **szkice rysunkowe**. Szkic to rodzaj planu lub projektu rysunkowego. Rysunek szkicowy jest podstawą każdego dzieła sztuki.

Przed rozpoczęciem malowania obrazu artysta malarz studiuje jego poszczególne elementy, tworząc ich **szkice rysunkowe**. Rola rysunku nie ogranicza się jednak tylko do szkicowania na potrzeby innych dziedzin sztuki, takich jak: malarstwo, grafika, rzeźba czy architektura. **Rysunek może być samodzielnym dziełem sztuki, a artystę, który tworzy rysunki, nazywamy rysownikiem.**

Szkic projektu architektonicznego

Tworzenie rysunków przedstawiających plany budynków jest umiejętnością niezbędną w architekturze – dziedzinie zajmującej się projektowaniem budowli.

Opisz w kilku zdaniach rysunek jako jedną z dziedzin sztuki.

1.5 Warsztat rysownika. Techniki rysunkowe

Każdy rysownik – również i ty – stosuje różne techniki rysunkowe. Technika to posługiwanie się podczas rysowania określonym narzędziem. Technik rysunkowych jest wiele. Poznajmy najważniejsze z nich.

Ołówek

Rysunek ołówkiem twardym

Ołówki twarde H i 2H

Rysunek ołówkiem miękkim

Różne rodzaje ołówków miękkich

Ołówki oznaczone literą H służą do wykonywania rysunków technicznych. Ich grafitowe rysiki są twarde i jasne.

Ołówki oznaczone literami HB są używane do sporządzania szkiców rysunkowych (faza przygotowawcza do dalszego tworzenia rysunków). H – oznacza twardość, B – miękkość.

Ołówki z grupy B, 2B, 3B itd. służą do tworzenia rysunków światłocieniowych, dają intensywną czerń i miękkie odcienie szarości; ołówki 4B, 6B – służą również do rysowania szybkich szkiców i zaczeraniania powierzchni. Oznaczenia ołówków pochodzą z języka angielskiego, np. **B** – *black* ‘czarny’, **H** – *hard* ‘twardy’, **F** – *firm* ‘mocny i trwały’.

Poza ołówkami rysunek można wykonać za pomocą takich przyborów, jak: kredka, kreda, patyk, długopis, mazak, piórko, pędzel czy węgiel.

Piórko

Piórko i tusz

Rysunek piórkiem

Jedna z najstarszych i najważniejszych technik rysunkowych polega na zastosowaniu **piórka**. Jako materiału do rysowania używa się w niej **tuszu** lub **atramentu**. Grubość i rodzaj kreski zależą od siły nacisku. Pióra obecnie stosowane zostały wymyślane dopiero w XIX wieku i składały się, podobnie jak dziś, z metalowej stalówki i osadki.

Fragmenty rysunku stworzonego w tej technice można zaciemniać, pokrywając je drobnymi, ukośnymi kresczkami lub lekko malując rysunek pędzlem i rozwodnionym tuszem. W tym ostatnim wypadku mówimy o rysunku lawowanym, który – w zależności od ilości użytego tuszu i wody – pozwala na uzyskanie różnych odcieni szarości.

Węgiel

Węgiel rysunkowy

Rysunek węglem

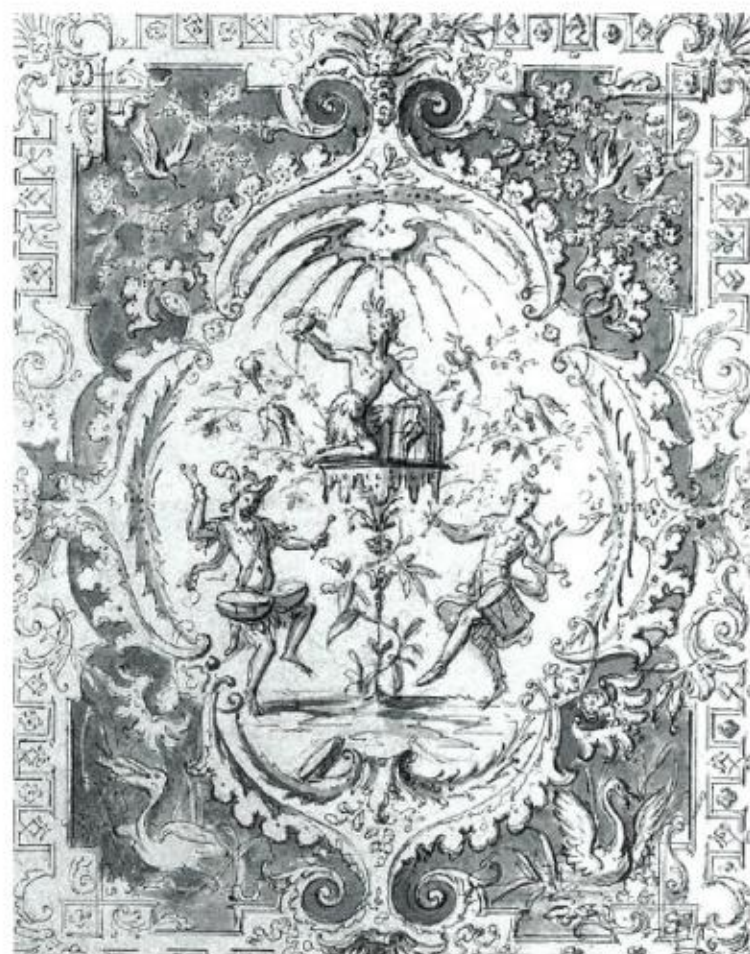
Węgłem rysunkowym można rysować wąskie, miękkie linie lub szerokie płaszczyzny wykonywane bokiem pałeczki węglowej. Uzyskanie różnych odcieni czerni zależy od gatunku węgla i od tego, jak mocno naciska się pałeczkę w czasie rysowania.

Rysować można we wszystkich kierunkach, całą szerokością i długością węgla, rozmazywać palcami itp. Nieudaną kreskę można łatwo wytrzeć zgniecionym chlebem lub miękką gumką. Rysunki wykonane węglem szybko się osypują i dlatego, aby zachowały się jak najdłużej, utrwala się je specjalnym płynem – fiksatywą, lakierem do włosów w sprayu lub mlekiem.

1. Wymień znane ci techniki rysunkowe.
2. Jakie znasz rodzaje ołówków? Co oznaczają symbole B, H i F na ołówkach?

Ciekawe!

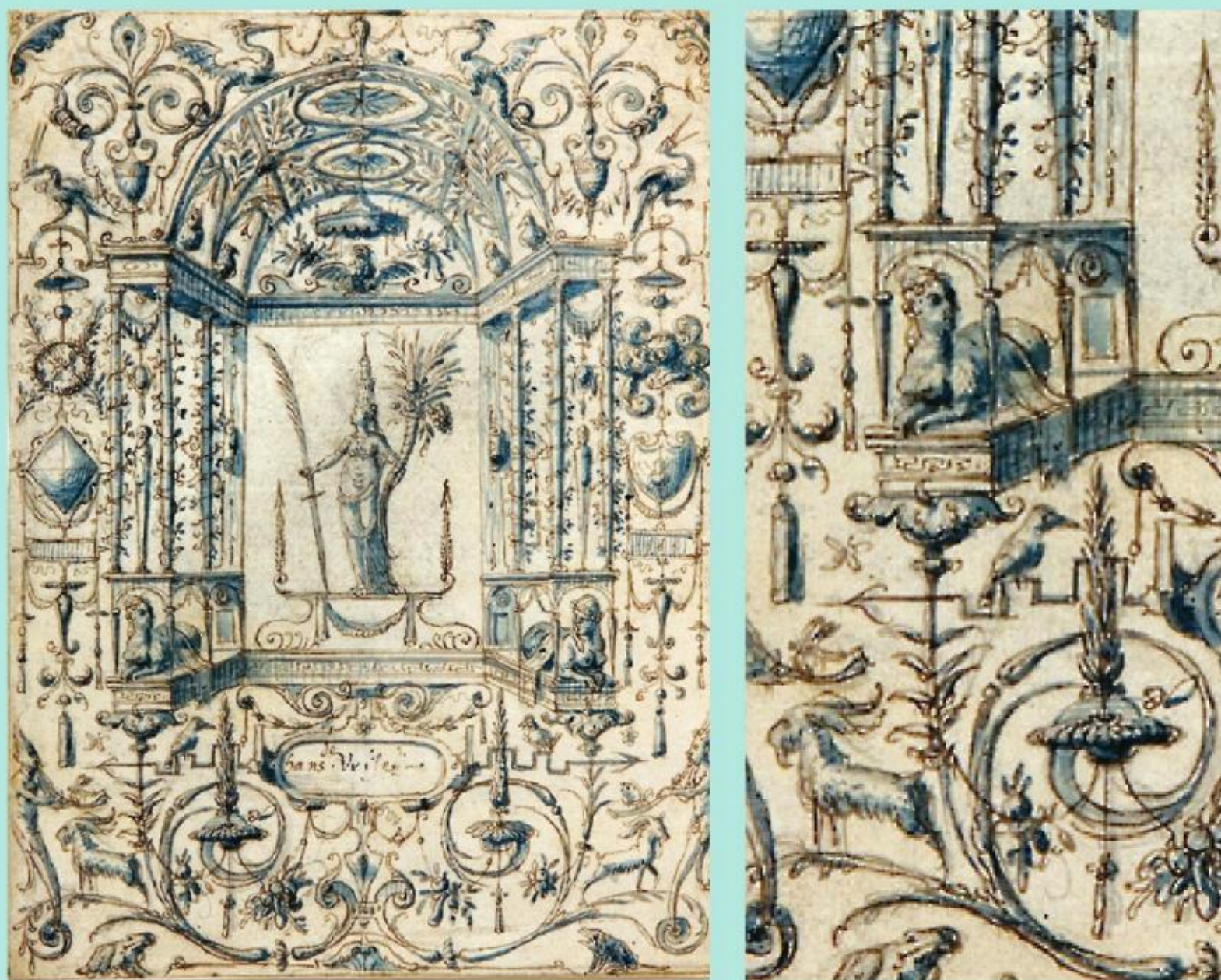
Ponad 300 lat temu w sztuce europejskiej panował styl zwany barokiem. Artyści tworzyli rysunki i szkice przyszłych malowideł naściennych, których wspólną cechą była dekoracyjność. Często są one nazywane *horror vacui* [czyt. horror waku], co w języku łacińskim oznacza dosłownie 'strach przed pustką', a to dlatego, że całe pole obrazu wypełniano wzorami dekoracyjnymi, bez pozostawiania pustego tła. Dobrze widać to na projekcie Claude'a Audrana III przedstawiającym arabską. Które z poznanych rysunków możesz określić jako *horror vacui*?

Claude Audran [czyt. kłod odrą] III
Arabeska

Więcej na temat

Piórko i tusz

Hans Vredeman de Vries [czyt. hanz wrideman dewris] Groteska

Posługiwanie się piórkiem i tuszem (lub atramentem) to bardzo popularna technika, która umożliwia pisanie i rysowanie czystą, precyzyjną i ostrą kreską. Pióro w postaci zaostrej trzciny znane było już w starożytnej Grecji. Księgi z okresu średniowiecza były przepisywane, ilustrowane i dekorowane gęsimi piórami. Artyści od wieków wykonywali piórkiem szkice i projekty rysunkowe. W epoce renesansu (około 500 lat temu) artyści wykorzystywali technikę rysowania piórkiem m.in. do tworzenia wzorów i projektów dekoracyjnych ornamentów mających zdobić budowle. Największą popularnością wśród ozdobnych motywów cieszyły się groteska i arabeska. **Groteska** składa się z wici roślinnej, w którą wplecione są np. postacie ludzkie, zwierzęta, obrazy i owoce. **Arabeska** natomiast to delikatny ornament roślinny i geometryczny o układzie symetrycznym.

Jednym z artystów, który tworzył wzorniki tego typu dekoracji architektonicznych, był **Hans Vredeman de Vries**, niderlandzki (Niderlandy to tereny dzisiejszej Belgii, Holandii i Luksemburga) rysownik, grafik, architekt i malarz. Wykonał piórkiem i tuszem przedstawiony powyżej projekt dekoracyjnej groteski, a inne jego dzieła możemy podziwiać w ratuszu i na Dworze Artusa w Gdańsku.

Kreski arabeski

Przygotuj:

cienkopisy i flamastry (zwykłe lub akwarelowe) biały papierowy talerz lub koło o średnicy ok. 20 cm wycięte z kartki z bloku technicznego.

Wykorzystaj linie i kreski do wykonania dekoracyjnego ornamentu na papierowym talerzu lub na kole wyciętym z kartki. Możesz zainspirować się takimi ornamentami jak groteski i arabeski, o których informacje znajdziesz na sąsiedniej stronie, lub wymyślić własne ornamenty i wzory.

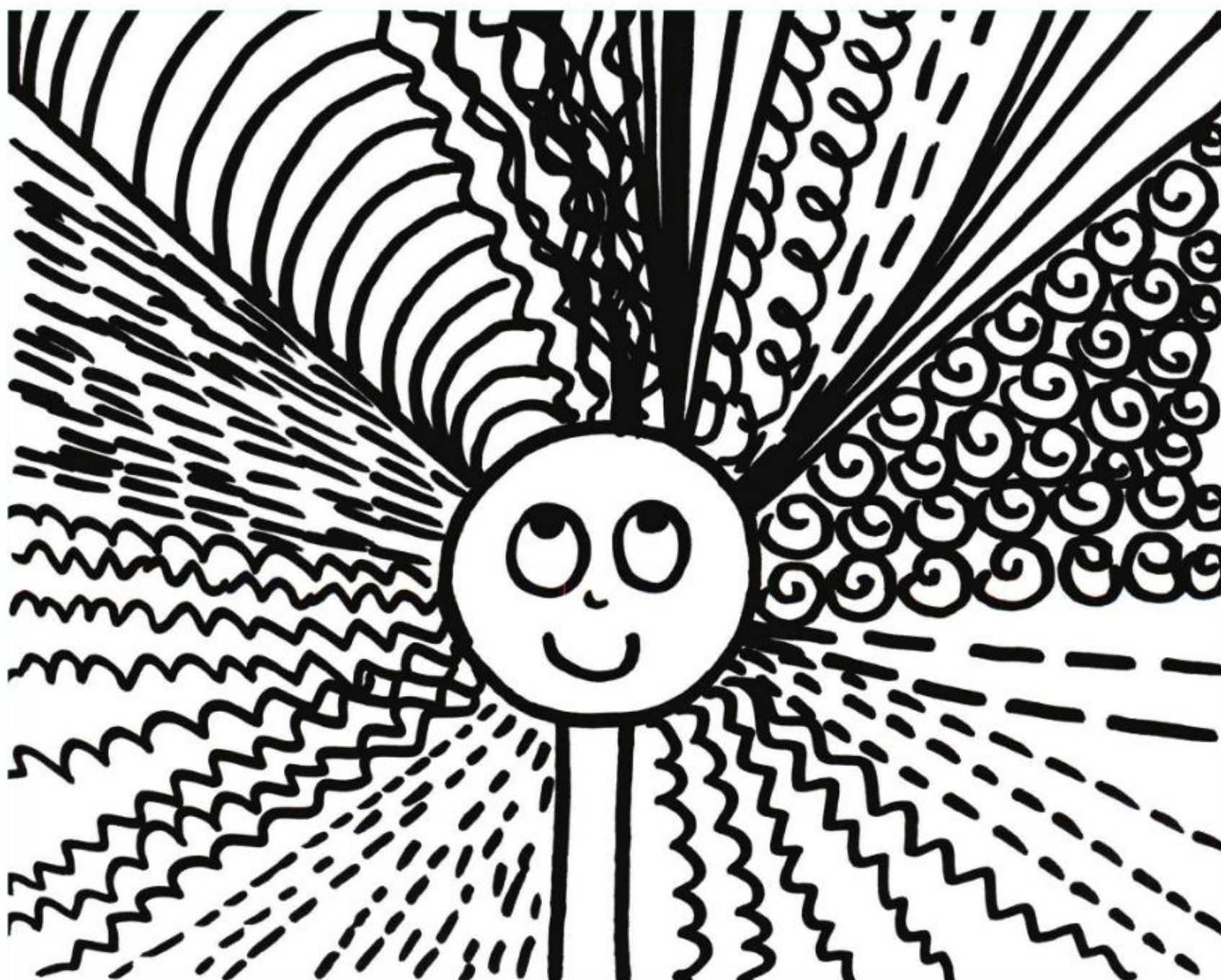
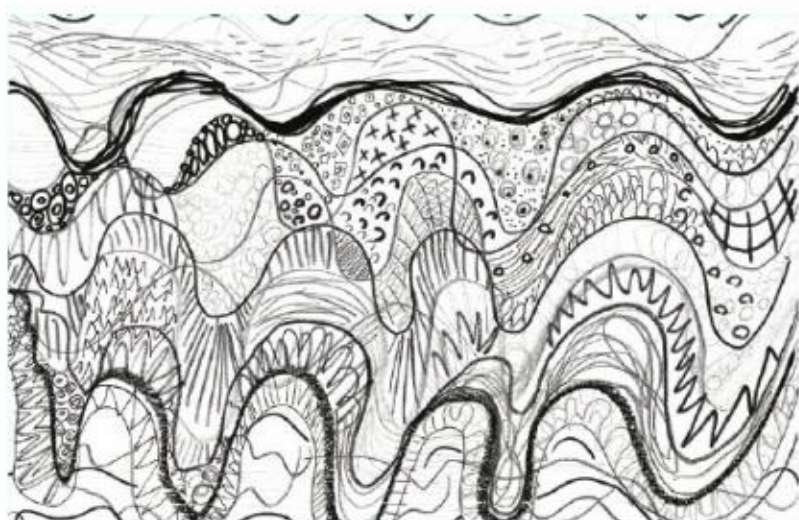
1.6 Warsztat twórcy ludowego. Na co dzień i od święta

Jeszcze w połowie XX wieku gospodynie wiejskie z regionów Wielkopolski i Kujaw w dni świąteczne lub z okazji uroczystości rodzinnych, na których spodziewano się gości, „rysowały” na glinianej podłodze albo na drodze przed domem dekoracje za pomocą jasnego piasku. Były to piękne, choć nietrwałe dzieła tworzone kreską dekoracyjną, które ludowe artystki „wysypywały” z fartucha w postaci cienkich strużek piasku układającego się w linearne wzory kwiatowe.

- Czy w regionie Polski, z którego pochodzisz, panowały podobne zwyczaje? Spytaj bliską ci starszą osobę, czy pamięta, w jaki sposób w waszym regionie obchodzono dni świąteczne lub uroczystości rodzinne. Jeśli dowiesz się czegoś ciekawego, opowiedz o tym w klasie.

Fantazyjne linie i szalone kreski

Przygotuj:

cienkopisy, flamastry, kredki, ołówki, białą kartkę z bloku technicznego (A4).

Do zadania z gwiazdką: klej w tubie lub sztyfcie, kolorowe, sypkie brokaty, piasek dekoracyjny lub mąkę w małym woreczku, kartkę z bloku technicznego (A4) w ciemnym kolorze, białą kredkę.

Za pomocą przygotowanych flamastrów i cienkopisów oraz ołówków i kredek wykonaj na kartce z bloku układ linii i kresek pod tytułem – do wyboru: „Fantazyjny taniec kresek”, „Sztorm na morzu”, „Szalona fryzura”.

W swojej pracy wykorzystaj różnorodne rodzaje linii i kresek, kreszeczek i kropek – proste, faliste, uporządkowane, rozrzucone, podobne i różniące się, grube i cienkie, mocne i słabe.

Zadanie

Naszkicuj białą kredką na kartonie wzory dekoracyjne, które mogłyby zdobić glinianą podłogę w dawnym wiejskim domu, pt. „Morze kwiatów”. Kontury szkicu pokryj klejem, a następnie na mokry klej wysyp brokat, piasek lub mąkę. Nadmiar sypkiego materiału zsyj do woreczka. Poczekać, aż praca wyschnie. Wzór, który powstał, ma niezwykłą fakturę. Spróbuj ją opisać.

Podsumowanie działu 1

1

Czy znasz te słowa?

linia

kontur

ławowanie

kreska

szkic

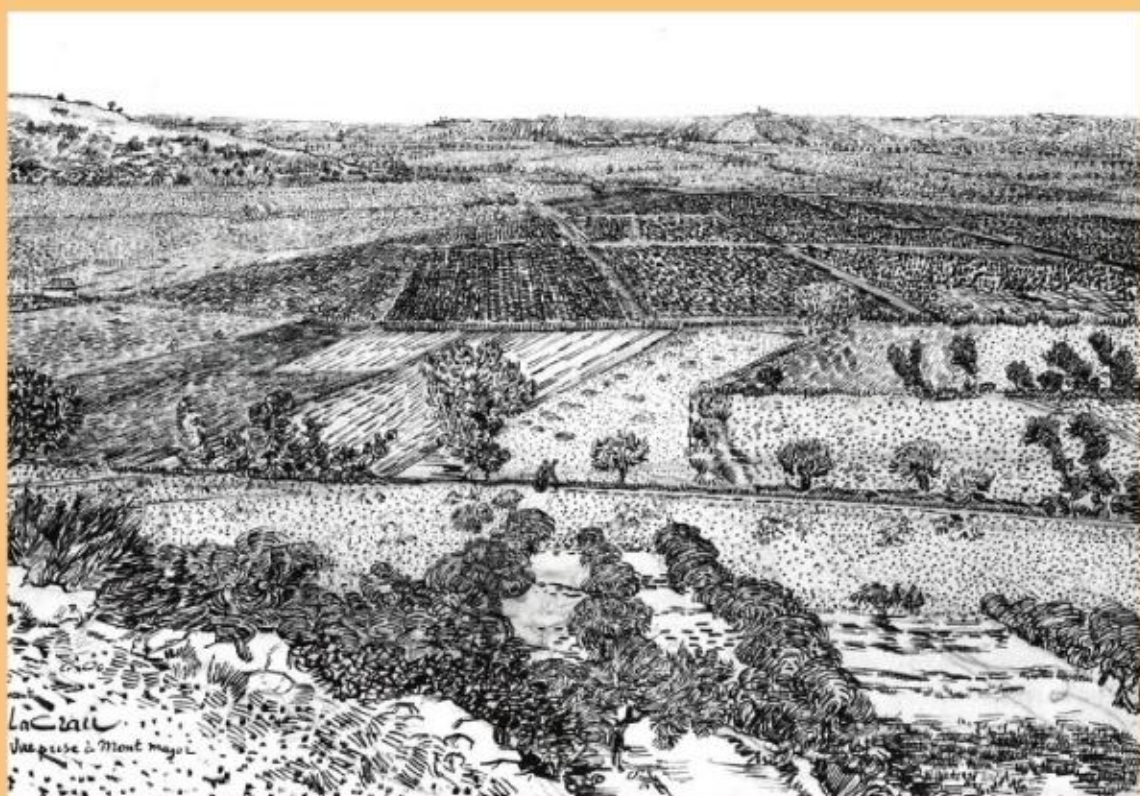
światłocień

faktura

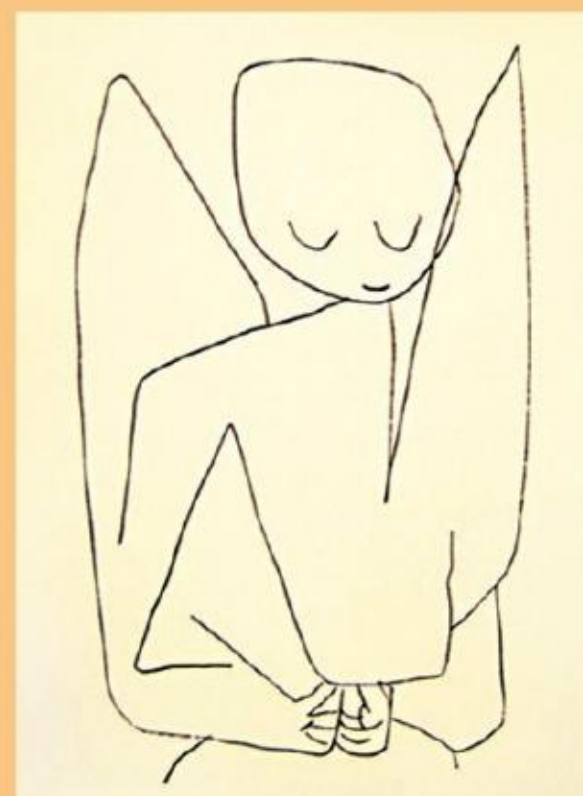
rysownik

2

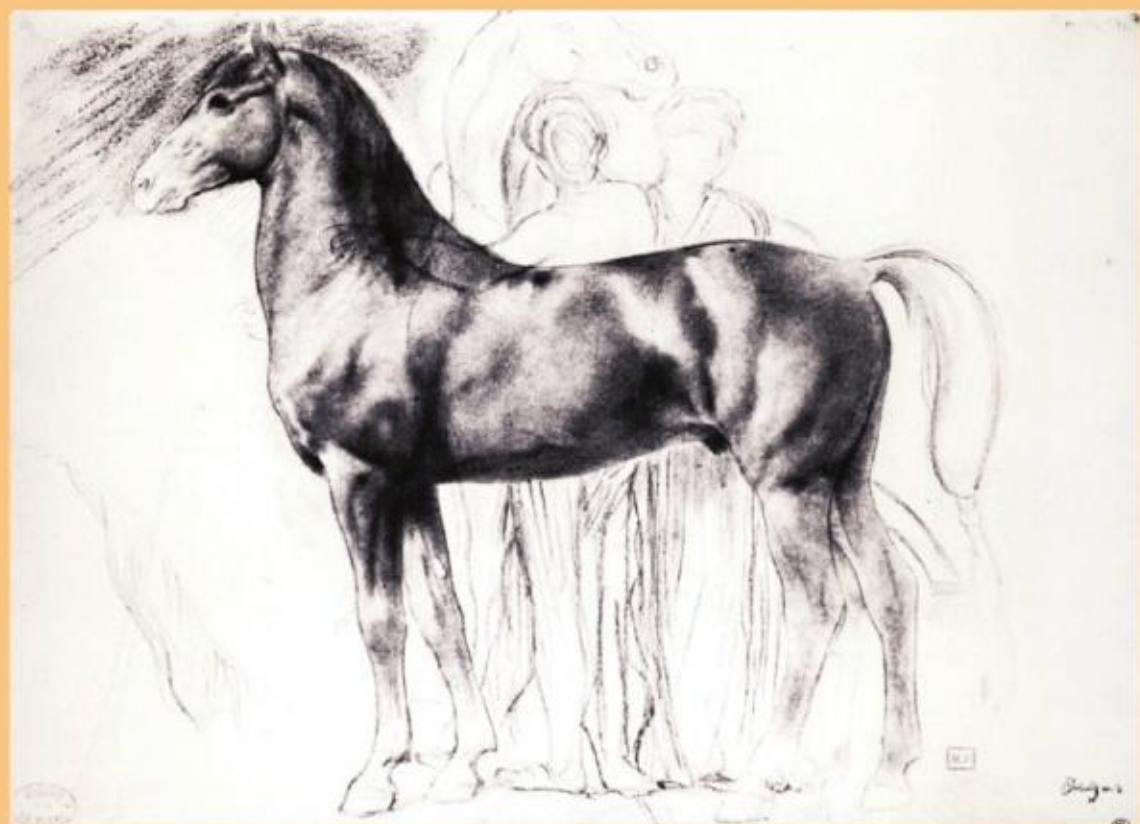
Powiedz, jaką funkcję pełnią linia i kreska na poniższych rysunkach.

Vincent van Gogh *Miejscowość La Crau* [czyt. lakro]
widziana z Montmajour [czyt. mąmajur]

Paul Klee [czyt. pol kli]
Roztargniony anioł

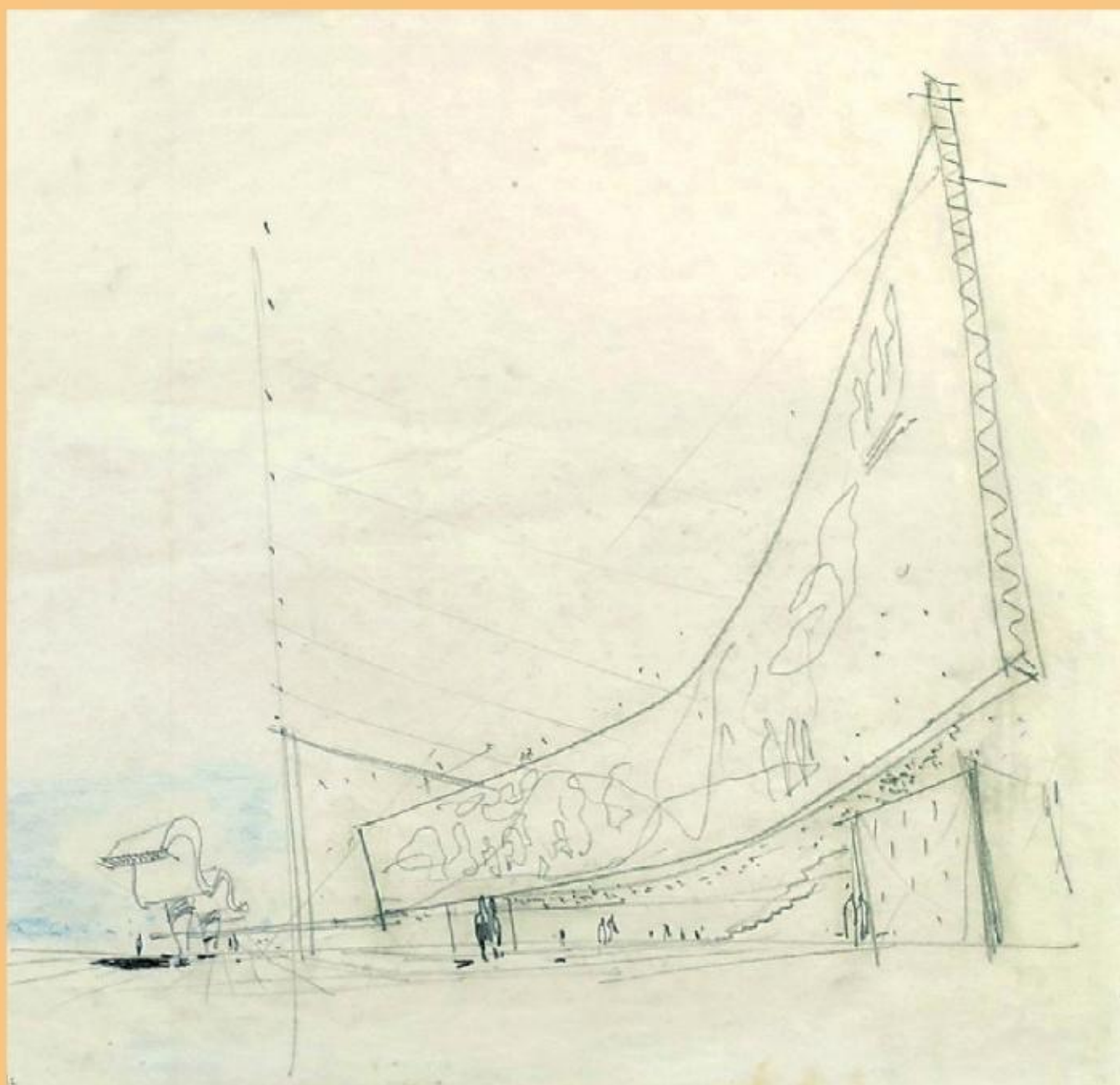
Edgar Degas [czyt. dega], szkic do obrazu *Semiramida*
buduje miasto Babilon

Pietro da Cortona [czyt. kortona], projekt sufitu

3

Jak nazywamy rysunki przedstawione na poniższych ilustracjach?

Maciej Nowicki

Jan Matejko

4

Określ, jakimi narzędziami rysunkowymi wykonano każdą z ilustracji przedstawiających jabłko.

5

Wyobraź sobie, że kartka to powierzchnia boiska, korytarza szkolnego lub alejki w parku, a ołówki, kredki, flamastry i węgle to dzieci i dorośli, którzy po nich biegają, spacerują szybko lub wolno, skaczą albo jeżdżą na rowerach i rolkach. Narysuj ślady, jakie zostawiają.

6

W czteroosobowych grupach wykonajcie koła niezwykłych kresek – każdy wycina z kartonu A1 ćwiartkę koła i wypełnia ją wybranym przez siebie rodzajem linii. Poszczególne części naklejone na karton mają utworzyć koła. Nadajcie im tytuły.

RYSOWANIE

na ekranie

Zainspiruj się...

SZRON

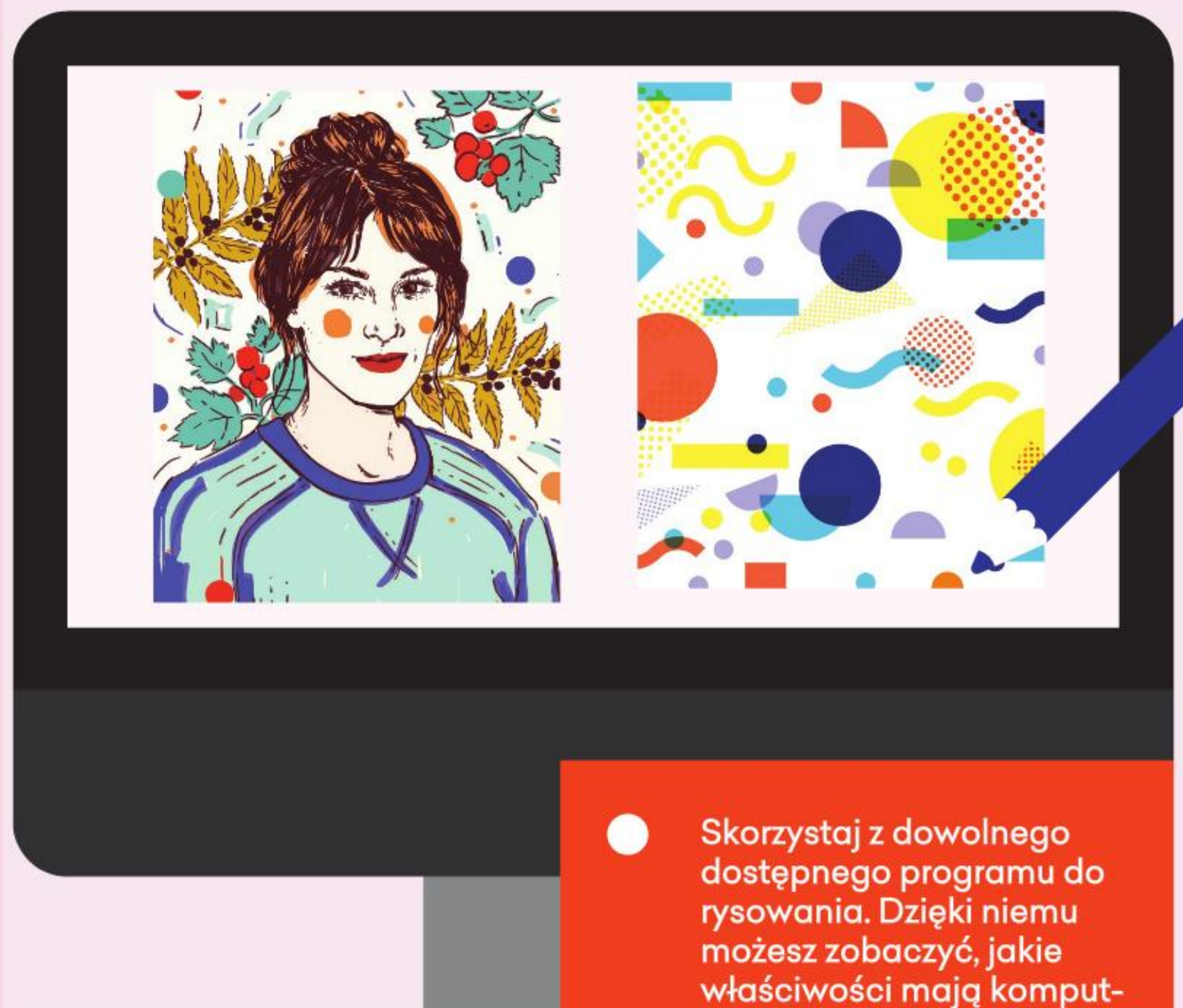
Ten osad na szybie to szron – drobne lodowe kryształki w postaci igieł, powstające w wyniku kontaktu wilgotnego powietrza z wychłodzonym podłożem o temperaturze poniżej 0°C. Zachodzi wówczas proces przemiany pary wodnej w lodowe igiełki, które jak kreski rysują na szybach przepiękne gałązki, pióropusze albo kwiaty.

Szron

- Co przedstawiają – twoim zdaniem – widoczne na szybie rysunki?
- Jak możesz określić ten rodzaj rysunku?

Obecnie do rysowania można używać jeszcze innego narzędzia – komputera. Programy komputerowe, nazywane graficznymi, pozwalają samodzielnie tworzyć rysunki. Umożliwiają rysowanie różnego rodzaju linii – cieniutkich, grubszych, prostych, krzywych, a także figur geometrycznych o idealnych kształtach. Jednak, żeby wykonać skomplikowany rysunek, trzeba dysponować dużą wprawą i dobrą znajomością programu graficznego, w którym się pracuje. Takie umiejętności pozwalają na tworzenie rysunków, które artyści – graficy komputerowi – wykorzystują w swojej pracy, np. do ilustrowania książek dla dzieci czy projektowania plakatów.

Projekty ilustracji wykonane za pomocą programów graficznych

- Skorzystaj z dowolnego dostępnego programu do rysowania. Dzięki niemu możesz zobaczyć, jakie właściwości mają komputerowe narzędzia rysunkowe, a także wykonać własną ilustrację lub własny rysunek.

2. Obrazy i kolory

- Na czym polega malowanie?
- Jakie barwy nazywamy podstawowymi, a jakie pochodnymi?
- Czym różnią się barwy ciepłe od barw zimnych?
- Czego potrzebuje do pracy artysta malarz?
- Jakie są najważniejsze techniki malarskie?
- Czym charakteryzuje się malarstwo na szkle?
- Jak można malować na ekranie komputera?

Tego się dowiesz!

2.1 Malujemy – świat kolorów

Wiesz już, że rysunek tworzą linie i kreski, które układają się w zaplanowane przez rysownika formy i kształty. Ale sam rysunek często nie oddaje różnorodności otaczającej rzeczywistości i naszych przeżyć. Świat przedstawiony na rysunkach jest najczęściej szary lub czarno-biały. Brakuje w nim kolorów. Z pewnością wiesz, co należy zrobić, aby ten świat zmienić. Otwierasz pudełko pastelów lub bierzesz do ręki pędzel, kolorowe farby i... malujesz. **Malowanie polega na pokrywaniu powierzchni kartki, płótna lub innego podłoża kolorowymi liniami i barwnymi plamami.**

Jesienne kolory i kształty

Przygotuj:

farby (plakatowe, akwarelowe lub akrylowe), pędzel, naczynie na wodę, kartkę z bloku technicznego formatu A4, czarny cienkopis lub flamaster.

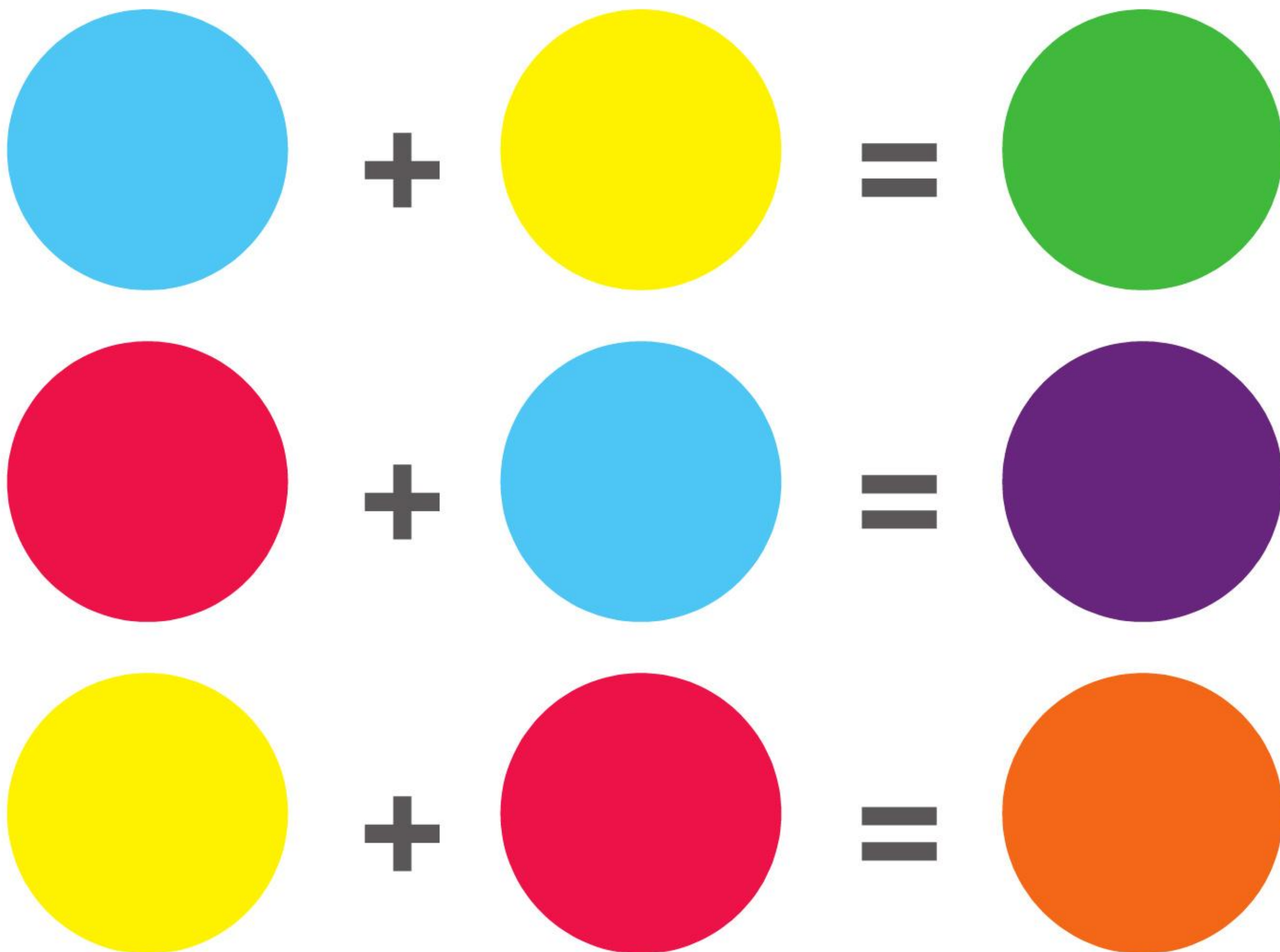
Inspirując się przedstawionymi ilustracjami, wykonaj pracę na temat – do wyboru: „Jesienny park”, „Kolory i kształty jesieni”, „Jesienne liście”. Namaluj farbami plakatowymi tyle plam w jesiennych kolorach, ile zmieści się na kartce z bloku. Kiedy praca całkiem wyschnie, dorysuj cienkopisem lub flamastrem brakujące elementy. Znasz właściwości kreski i wiesz, jak tworzyć kontury, więc rysuj to, co podpowie ci wyobraźnia.

2.2 Właściwości barw

Barwa posiada wiele właściwości i cech, które odbieramy, patrząc na kolorowy obraz. Potrafi ona wy-
czarować na obrazie różne nastroje – może być smutna lub wesoła, dawać ciepło i chłód, być ostra
i wyraźna albo delikatna i zamglona.

Jednak, zanim się o tym przekonasz, poznaj **barwy podstawowe: żółtą, czerwoną i niebieską**.
Nazywamy je podstawowymi, ponieważ nie można ich otrzymać przez zmieszanie innych barw (tak, aby
powstał kolor żółty, czerwony lub niebieski).

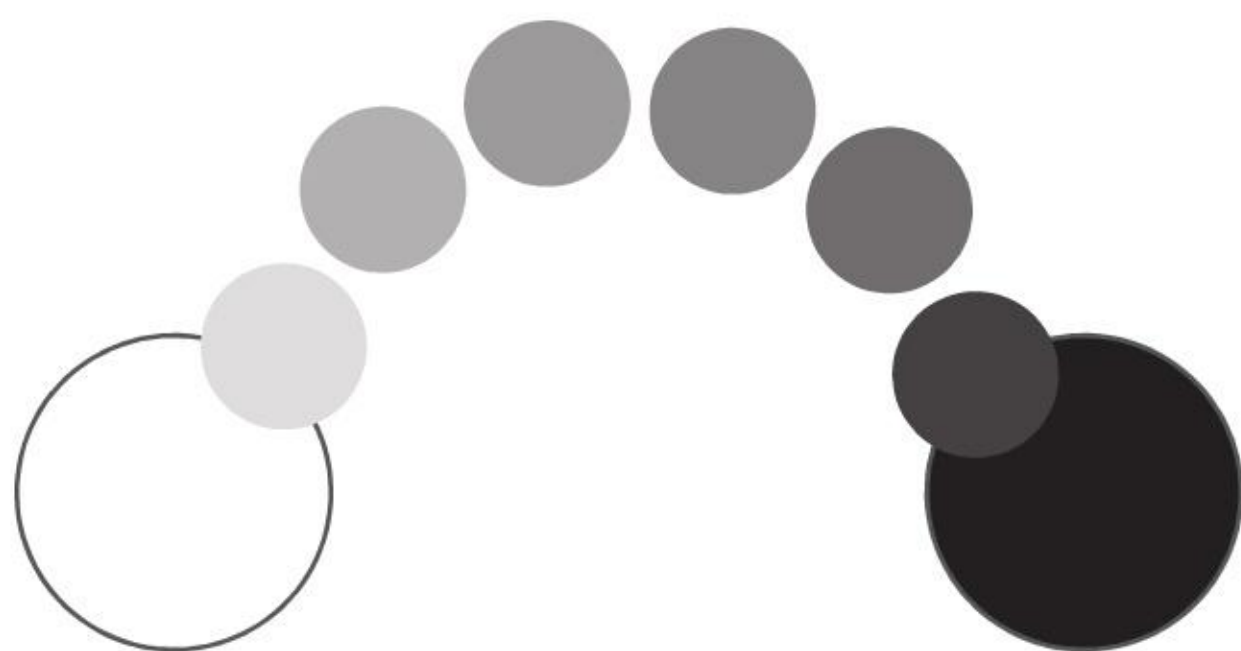
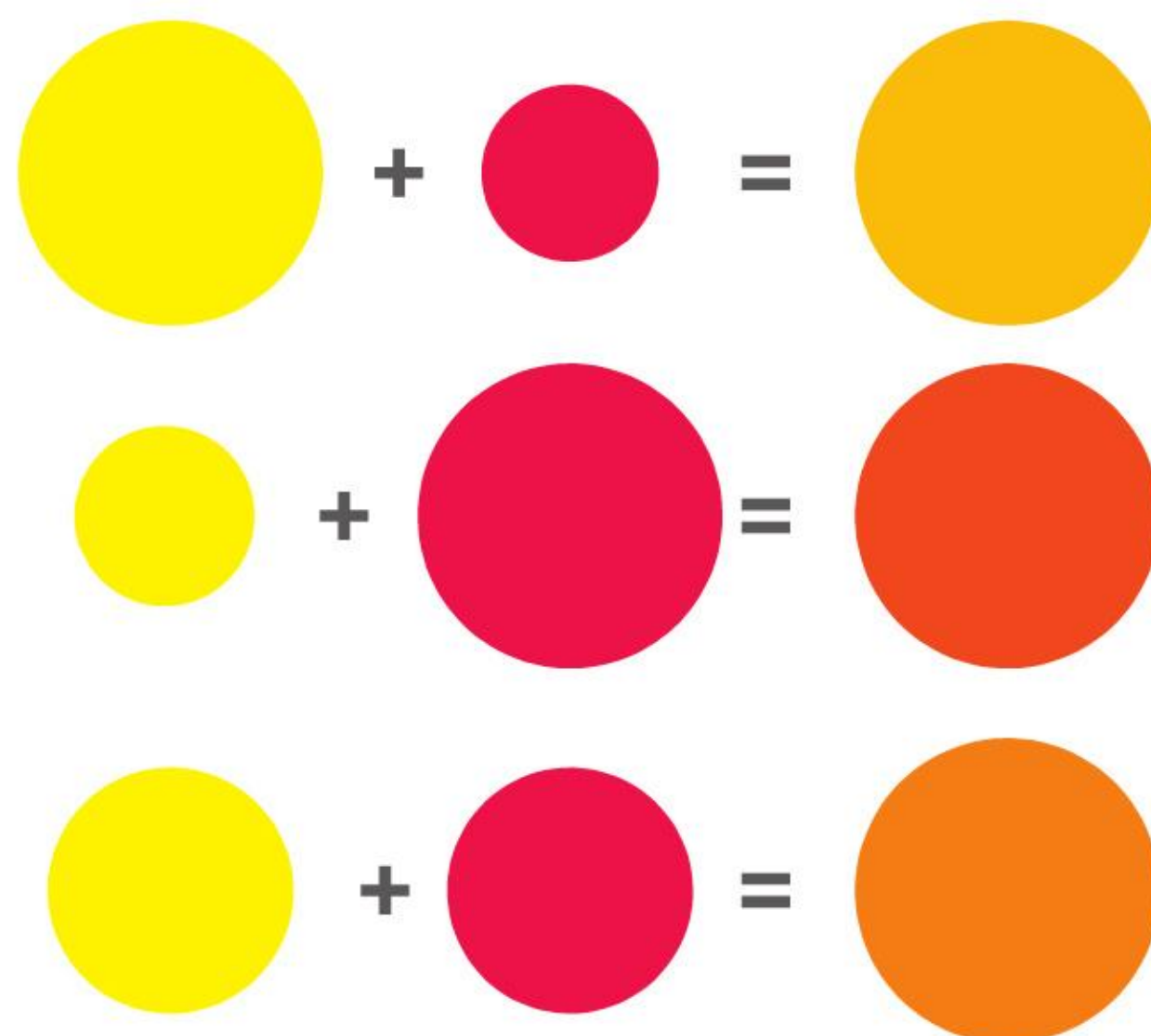
Pary kolorów podstawowych po zmieszaniu ze sobą dają **barwy pochodne: fioletową, pomarań-
czową i zieloną**. Ich nazwa informuje, że „pochodzą” z połączenia barw podstawowych. W wyniku
zmieszania barwy niebieskiej z żółtą otrzymujemy kolor zielony, czerwonej z niebieską – kolor fioletowy,
natomiast połączenie barwy żółtej z czerwoną daje nam kolor pomarańczowy.

Barwy podstawowe i barwy pochodne tworzą **koło barw**.

Odcienie barw pochodnych powstają przez zmieszanie ze sobą barw podstawowych w różnych proporcjach. Przykładowo – jeżeli w połączeniu czerwieni z żółcią przeważa kolor żółty, to powstała barwa pomarańczowa będzie miała odcień jaśniejszy; jeżeli dodamy więcej czerwieni, uzyskamy odcień ciemniejszy.

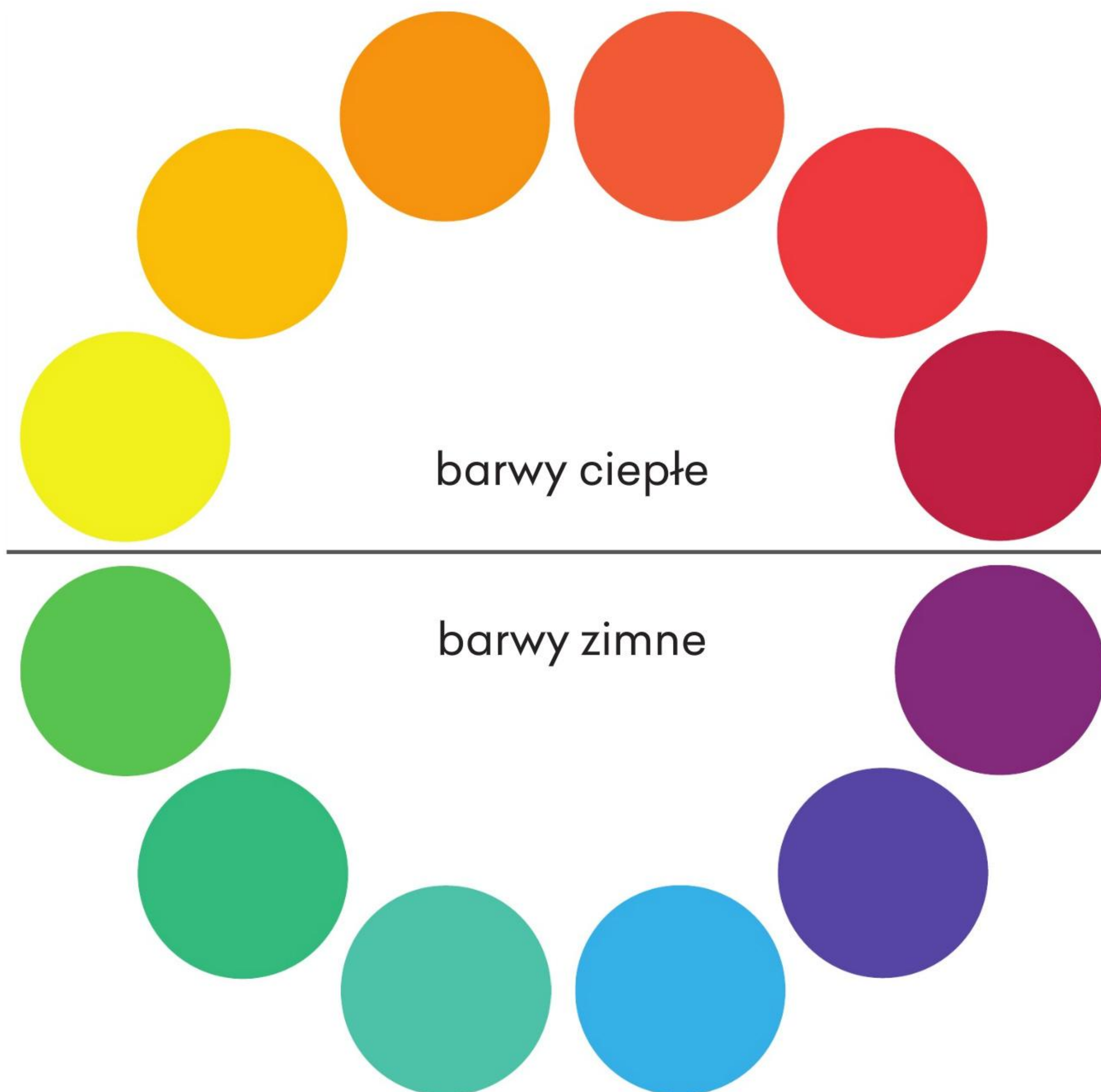
Posługując się wyłącznie barwami podstawowymi, możemy uzyskać wszystkie **kolory tęczy** – o różnych odcieniach i o różnym stopniu nasycenia. Są jednak takie barwy, których nie znajdziemy wśród tęchowych kolorów – to barwy **czarna**, **sza-ra** i **biała**, zwane **neutralnymi**.

1. Wskaż pary kolorów, które po zmieszaniu utworzą barwy pochodne.
2. Jakie barwy nazywamy neutralnymi?

Barwy ciepłe i barwy zimne

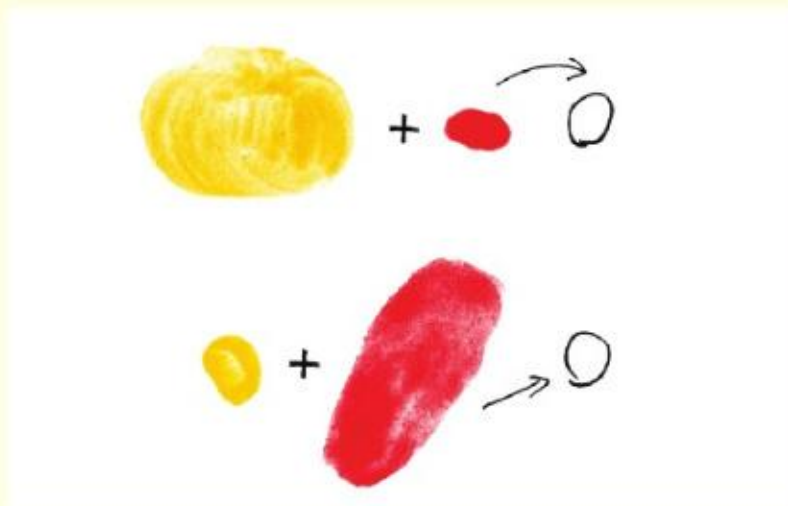
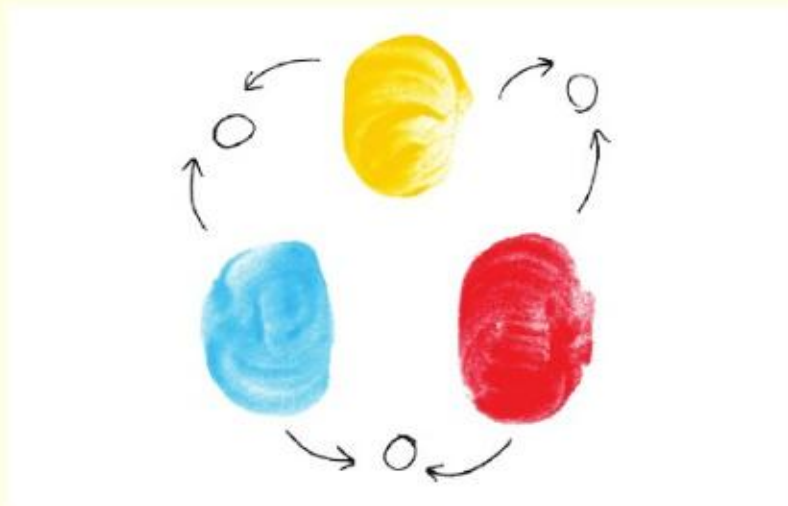
Kolory **ciepłe** kojarzą się z ogniem, słońcem i niektórymi egzotycznymi owocami. Są to barwy: czerwona, żółta, pomarańczowa, a także ich odcienie.

Barwy **zimne** natomiast kojarzą się z wodą, trawą, niebem. Do kolorów zimnych zaliczamy: niebieski, zielony, fioletowy oraz ich odcienie.

W kole barw kolory ciepłe i zimne znajdują się po przeciwnych stronach.

Zdrowo, tęczo, warzywnie i owocowo

Przygotuj:

farby plakatowe, pędzel, naczynie na wodę, kartki z bloku technicznego formatu A4 i co najmniej trzy papierowe talerze.

Połącz ze sobą, w równych proporcjach, poszczególne barwy podstawowe: czerwoną i żółtą, niebieską i żółtą, czerwoną i niebieską. Następnie sprawdź, jakie kolory uzyskasz, łącząc te barwy w różnych proporcjach – połącz dużą plamę barwy żółtej z odrobiną czerwieni, potem odwróć proporcje i do czerwieni dodaj odrobinę żółtej farby. Połącz również pozostałe barwy w różnych proporcjach. Określ nazwy kolorów, które powstały w wyniku twoich eksperymentów.

Sprawdź też, jaką barwę uzyskasz po połączeniu czerni z bielą. Łącz te dwie barwy w różnych proporcjach.

Zadanie

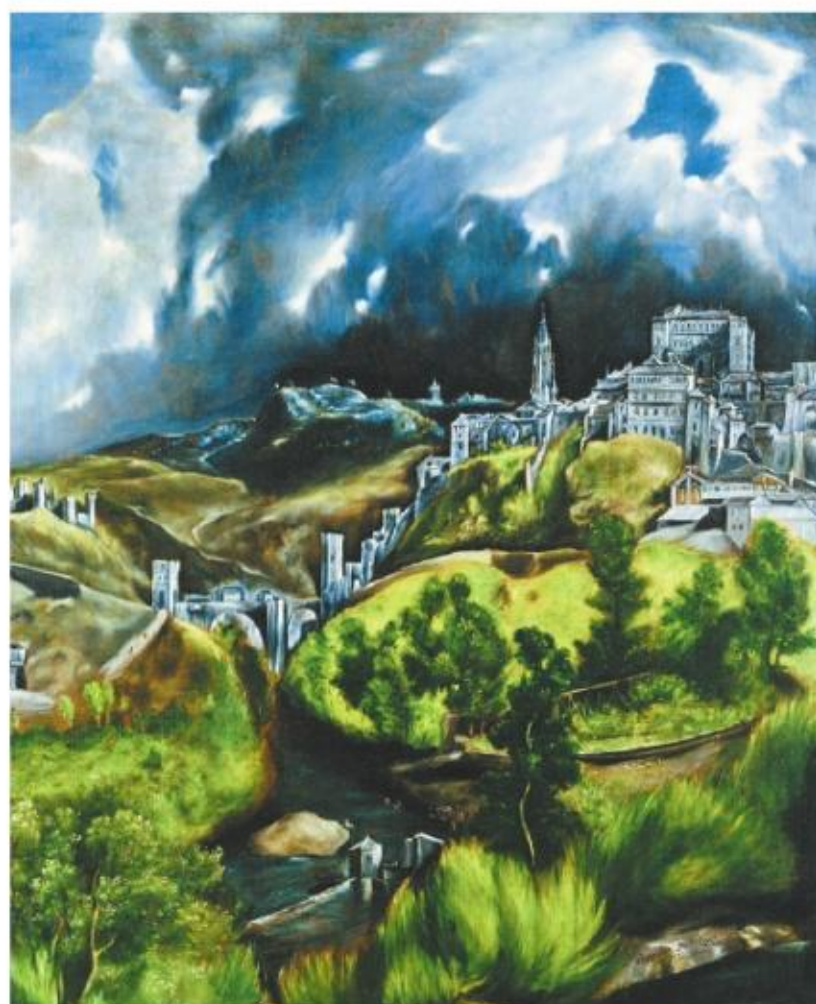
Kiedy już przekonasz się, że możesz – jak artysta malarz – tworzyć różnorodne barwy, namaluj na kartce z bloku warzywa i owoce w kolorach tęczy. Przypomnij sobie, jakie barwy ją tworzą i w jakiej kolejności są ułożone.

Gamy barwne

Każdy obraz ma własną gamę barwną. Polega to na tym, że na obrazie dominuje jedna barwa (lub kilka) w zbliżonych odcieniach i jest to tak przemyślane, by tworzyło określony porządek. Jeśli na obrazie widzimy tylko kolory ciepłe lub dużo więcej kolorów ciepłych niż zimnych, mówimy, że jest to obraz namalowany w gamie barw ciepłych. Na obrazie namalowanym w gamie barw zimnych dominują kolory zimne. Temperatura barw ma wpływ na nastrój obrazu – barwy ciepłe wprowadzają atmosferę wesołą i pogodną, barwy zimne – odwrotnie – sprawiają, że obraz jest poważny, czasem smutny.

Kontrastowa gama barwna oznacza, że do namalowania obrazu zostały wykorzystane zarówno barwy ciepłe, jak i zimne, np. na obrazie Paula Gauguina [czyt. pola gogena].

1. Wymień barwy ciepłe i barwy zimne.
2. Czym jest gama barwna?

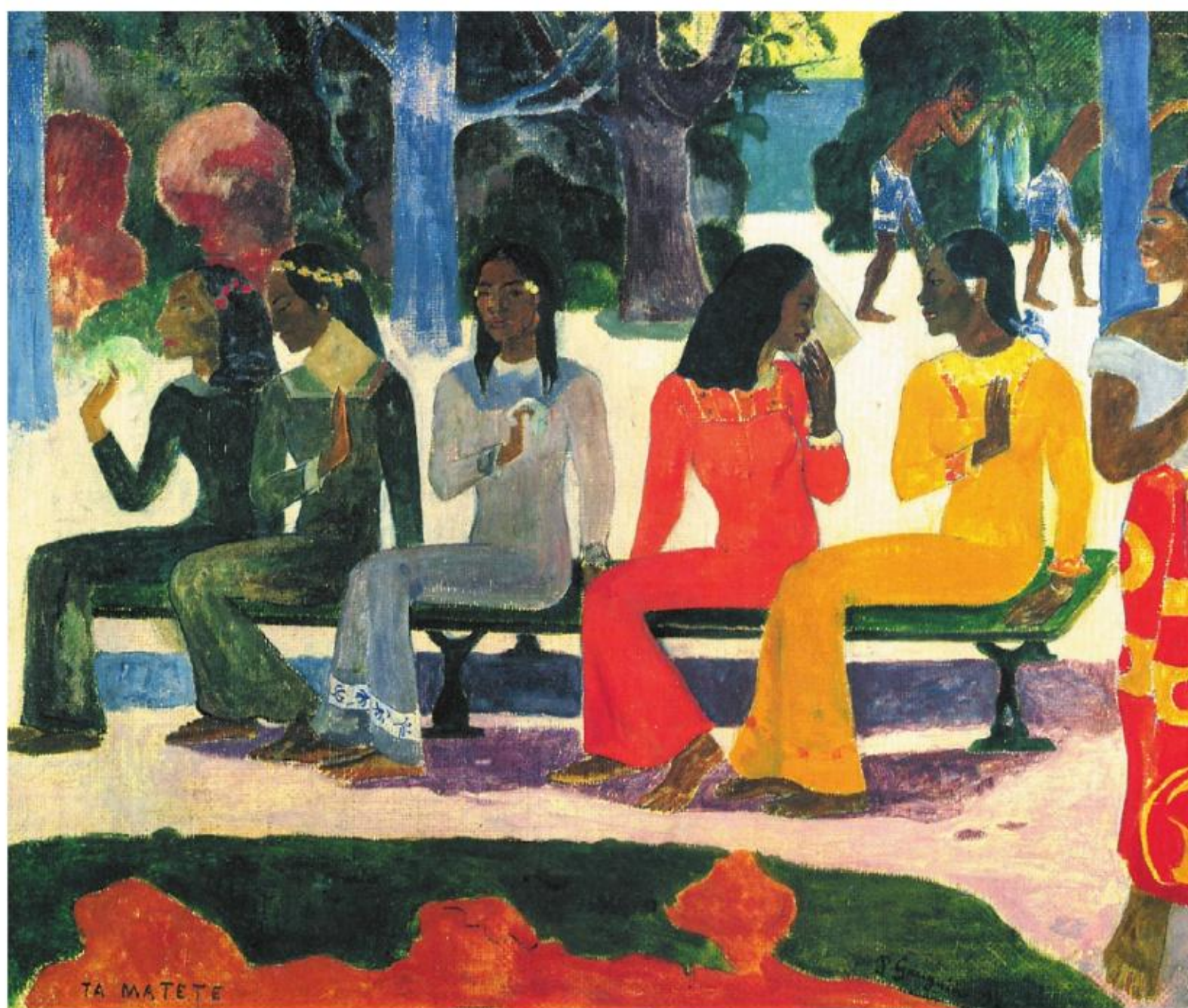
El Greco [czyt. elgreko] *Widok Toledo*

Kazimierz Sichulski *Jesień*

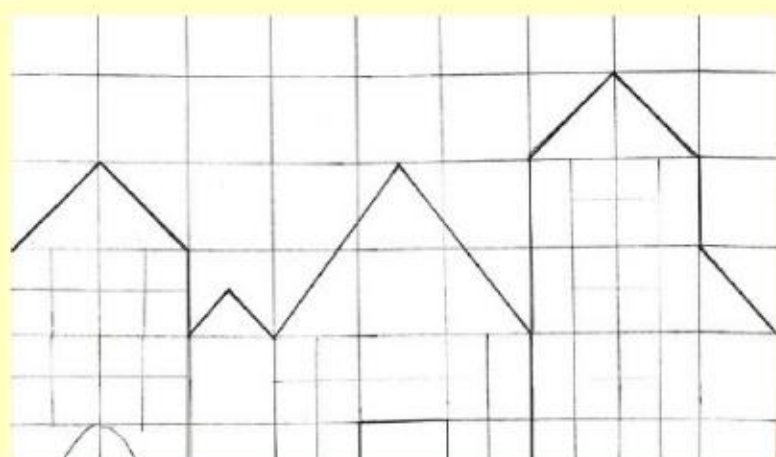

Wymień kolory i określ, jakie gamy barwne dominują na obrazach *Widok Toledo* i *Jesień*.

Paul Gauguin *Ta Matete*

Kolorowy świat

Przygotuj:

ołówek, linijkę, gumkę do ścierania, farby plakatowe, pędzel, naczynie na wodę, kartkę z bloku technicznego formatu A4, czarny flamaster.

Inspirując się obrazami Paula Klee oraz przedstawionymi ilustracjami, wykonaj pracę na podobny temat w zimnej, ciepłej lub kontrastowej gamie barw. Naszkicuj ołówkiem na kartce, z pomocą linijki, dużą kratkę, a następnie wrysuj w nią kontury zamku lub portret. Pomaluj szkic farbami: w barwach ciepłych lub kontrastowych, jeśli chcesz uzyskać radosny nastrój na obrazku, lub tylko w barwach zimnych, jeśli chcesz, aby nastrój był poważny i smutny. Kiedy praca całkiem wyschnie, zaznacz flamastrem kontury i domaluj słońce lub księżyc, chmury oraz wszystko to, co podpowie ci wyobraźnia.

2.3 Dziedziny sztuki. Malarstwo

Sztalugi malarskie

Uczennica malująca obraz,
posługująca się paletą
i pędzlem

Pędzle malarskie różnego rodzaju

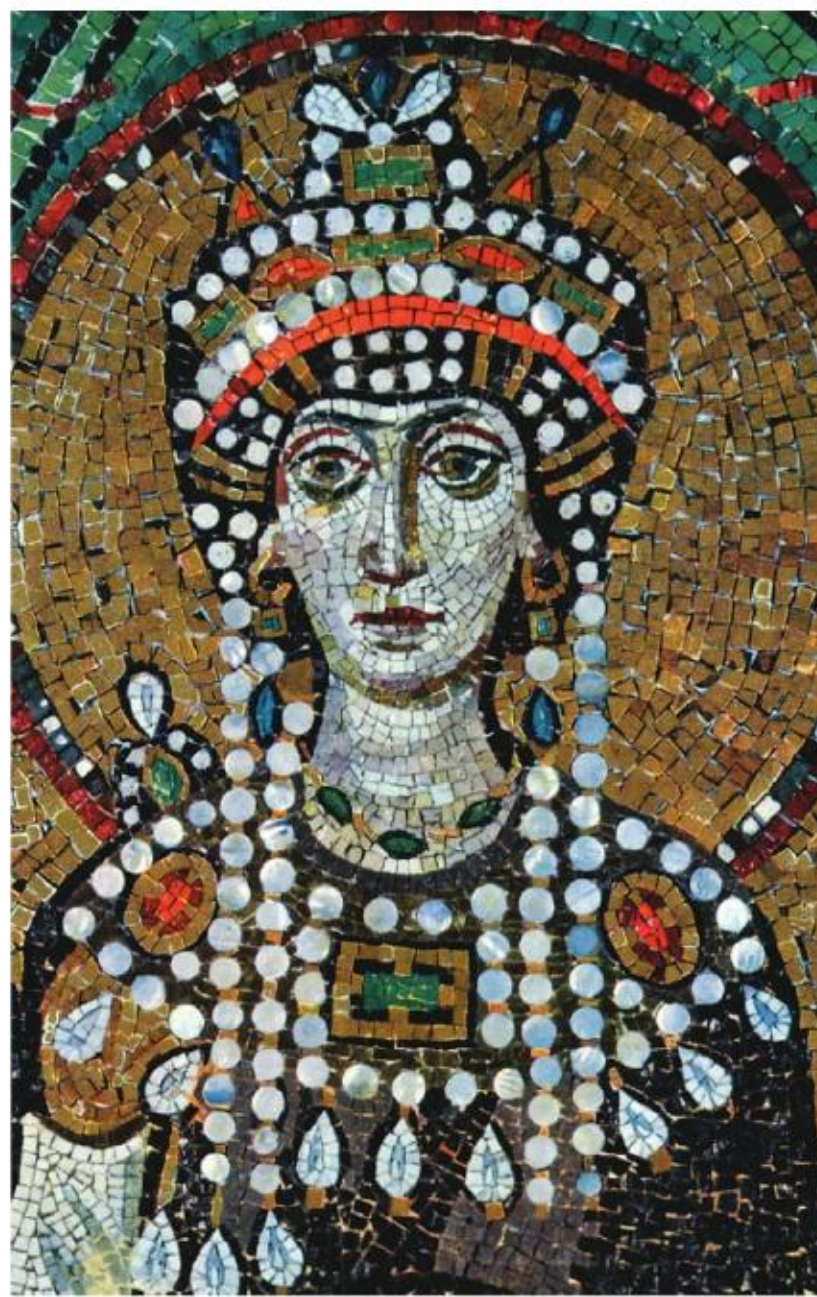
Malarstwo polega na pokrywaniu płaskiej powierzchni papieru, płótna czy ściany barwnymi plamami i liniami. **W malarstwie najważniejszy jest kolor.** Artysta za pomocą pędzli i farb tworzy dzieło malarskie, które nazywamy **obrazem**. Obrazy mogą powstawać na papierze, płótnie naciągniętym na drewniane ramy, desce lub ścianie.

Malarz może używać różnorodnych rodzajów farb i pędzli. Maluje nimi różne typy plam barwnych, tworzy gładką lub chropowatą powierzchnię obrazu. Często do malowania używa sztalug, aby ustawić płótno na odpowiedniej wysokości. Posługuje się także **paletą** do mieszania farb. **Pędzel artystyczny** jest narzędziem służącym do malowania obrazów. Posiada on końcówkę z naturalnego lub sztucznego włosia, może mieć kształt płaski lub okrągły, jest twardy lub miękki. **Farba** to substancja, która składa się z barwnika w postaci proszku i materiału łączącego zwanego spoiwem. Istnieje wiele technik malowania i wiele rodzajów farb, które pozwalają na dużą różnorodność w tej dziedzinie plastyki.

Obrazy można tworzyć nie tylko na papierze lub płótnie, lecz także na ścianie. Takie obrazy nazywamy **freskami** lub **mozaikami**.

Michał Anioł, fragment fresku
na sklepieniu Kaplicy Sykstyńskiej

Cesarzowa Teodora, fragment mozaiki
z Bazyliki św. Witalisa
w Rawennie

Józef Mehoffer, witraż

Fresk to rodzaj malarstwa ściennego, który wymaga używania określonych barwników i farb oraz odpowiednio przygotowanego tynku.

Mozaika natomiast powstaje z kolorowych, kamiennych lub szklanych, kostek układanych jedna przy drugiej i przytwierdzonych do powierzchni ściany.

Jeszcze innym rodzajem obrazu jest **witraż**. Tworzą go kawałki kolorowego szkła połączone ołowianą spoiną. Piękno barw witraży uwidacznia się pod wpływem światła. Dlatego umieszcza się je w oknach, a ich kolory zależą od pory dnia i natężenia światła słonecznego.

1. Wymień narzędzia i materiały, z których może korzystać artysta podczas tworzenia obrazu malarskiego.
2. Jaki rodzaj obrazu nazywamy freskiem?
3. Jak powstaje mozaika?
4. Podaj nazwę obrazu, do którego stworzenia wykorzystuje się kolorowe szkło połączone ołowianą spoiną.

2.4 Warsztat malarza. Techniki malarskie

Wiesz już, czym jest malarstwo, a teraz przyjrzymy się bliżej wybranym sposobom i metodom malowania, które nazywamy technikami malarskimi.

Farby akwarelowe

Stanisław Masłowski *Maki*, **akwarela**

Akwarela (z łac. *aqua* [czyt. akwa] – ‘woda’) jest farbą, którą należy rozpuścić w wodzie. Wykonana nią plama barwna jest przezroczysta, lekka, prześwituje przez nią podłoże. O tych farbach mówi się, że są niekryjące, rozmyte, delikatne. Akwarelę można malować na suchej lub lekko zwilżonej powierzchni papieru o szorstkiej fakturze, który łatwo wchłania wodę.

Praca ucznia wykonana
w technice **gwaszu**

Farby plakatowe (gwasze)

Gwasz (fr. *la gouache* [czyt. guasz] – ‘błotko’) to, podobnie jak akwarela, technika wodna. Farby nazywane gwaszami lub plakatówkami określane są jako kryjące, tzn. gęste i nieprzezroczyste, ponieważ podczas ich produkcji do barwników dodaje się kredy lub bieli. Po wyschnięciu gwasze matowieją, barwy stają się bardziej przygaszone, blade i stonowane.

Jan Vermeer van Delft
Dziewczyna z perłą, obraz
 namalowany **farbami olejnymi**

Farby olejne

Z farb kryjących, nierozpuszczających się w wodzie, z których korzystają malarze podczas pracy, najbardziej znane są farby olejne. Jak nazwa wskazuje, spoiwem w tego rodzaju farbach jest olej, najczęściej lniany, a niekiedy terpentyna. Farby olejne umożliwiają wielokrotne zamalowywanie płam już nałożonych na płaszczyznę obrazu, mają intensywniejsze barwy niż farby wodne, pozwalają na osiągnięcie ciekawych przejść tonalnych.

Zdzisław Otello Horodecki *Miasteczko*
Aleatoryzm Niewidomej, nr 5, obraz
 namalowany **farbami akrylowymi**

Farby akrylowe

Farby akrylowe to najmłodsza technika malarska. Obraz namalowany akrylami może przypominać akwarełę lub obraz olejny, ponieważ farby te mają bardzo wiele możliwości zastosowania. Jest to farba rozpuszczalna w wodzie i można nią malować na papierze, płycie czy płótnie. Cechą charakterystyczną farb akrylowych jest to, że szybko schną i po wyschnięciu nie można ich powtórnie rozpuścić w wodzie.

Giulio Clovio Godzinki Farnese
(fragment księgi)

Ponad 400 lat temu artysta włoski Giulio Clovio [czyt. dżulio klowio] malował przez dziewięć lat ilustracje, czyli miniatury i iluminacje, do ręcznie pisanej księgi znanej obecnie jako *Godzinki Farnese*. Farbami wodnymi namalował 26 całostronicowych miniatur oraz zdobienia do 37 stron tekstu. Jak myślisz, jakich farb użył artysta do namalowania krajobrazu?

Więcej na temat Akwarela

Julian Fałat *Kraków w zimie*

Akwarela była znana już w starożytności, m.in. w Chinach i Japonii zdobiono nią wachlarze i parawany. W Europie akwarelę zaczęto stosować do ilustrowania ręcznie pisanych ksiąg, a ponad 300 lat temu zyskała popularność jako samodzielna technika. Najpierw malowano nią na kości słoniowej i pergaminie, a później na papierze. Obecnie artyści chętnie malują akwarelą pejzaże i portrety, często wykorzystuje się ją do malowania ilustracji książkowych. Akwarela bywa też łączona z innymi technikami – miesza się ją z tuszem, kredkami, temperą i innymi. Ta technika wymaga od artysty dużej wprawy i umiejętności warsztatowych. Według popularnej opinii pojąć sztukę akwareli to znaczy kształcić umysł, ponieważ przed położeniem każdej plamy trzeba pomyśleć. Artysta, malując farbami akwarelowymi, musi być uważny – bardzo trudno jest coś poprawić lub usunąć błąd. Do malowania stosuje się specjalne pędzle (miękkie, najlepiej z włosia sobola) i papier akwarelowy.

Julian Fałat uznawany jest za jednego z najwybitniejszych polskich malarzy akwarelistów. Malował farbami akwarelowymi piękne pejzaże i portrety. Na ilustracji możesz podziwiać namalowany przez niego widok Krakowa.

1. Wymień rodzaje farb używanych w malarstwie artystycznym.
2. Powiedz, czym charakteryzuje się technika gwaszu. Jak inaczej nazywamy farby stosowane w tej technice?
3. Jak nazywamy najmłodszą technikę malarską? Powiedz, czym się ona charakteryzuje.

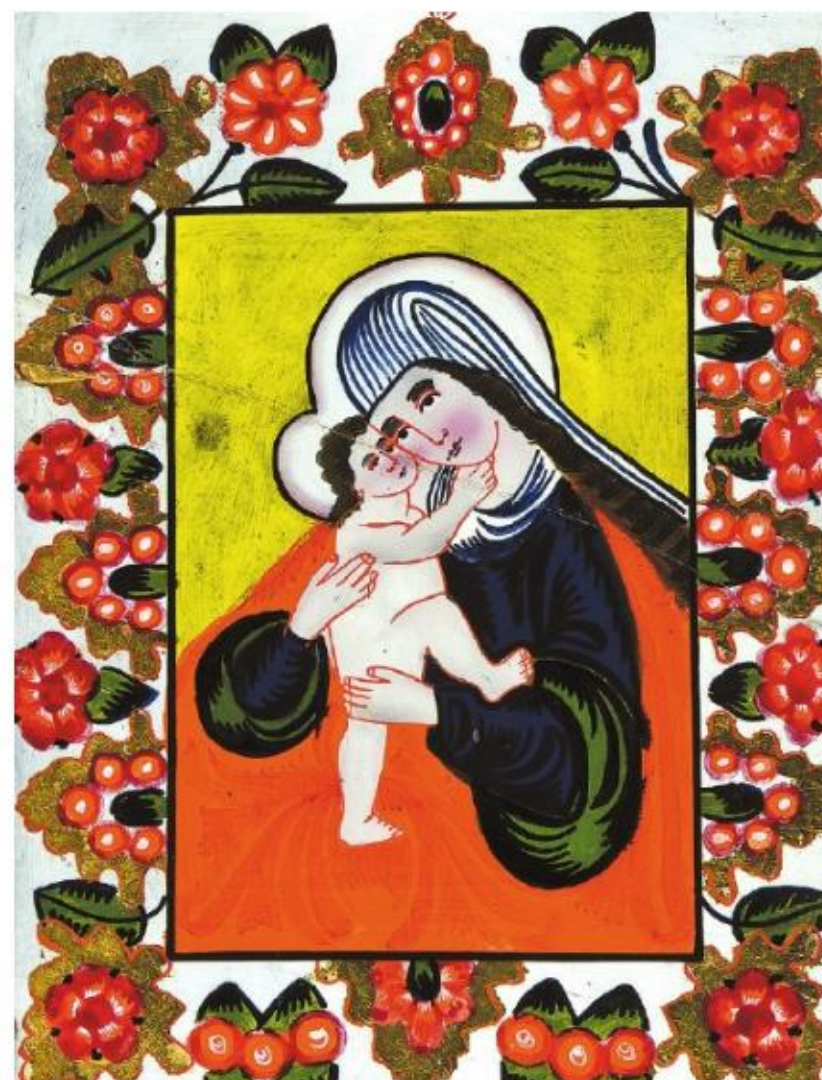
Jesienne kwiaty

Przygotuj:

farby akwarelowe, miękki pędzel, naczynie na wodę, kartkę z bloku technicznego formatu A4, kolorowe flamastry i cienkopisy, papier kolorowy, klej, nożyczki.

Inspirując się przedstawionymi ilustracjami, wykonaj pracę w technice akwareli przedstawiającą jesienne kwiaty. Poznaj technikę stosowaną w malowaniu akwarelą o nazwie „mokre w mokrym”: polega ona na malowaniu farbą na mokrym papierze. Więcej niż połowę kartki pokryj czystą wodą za pomocą miękkiego pędzla, następnie na tej wilgotnej kartce namaluj główki kwiatów. Dotykaj kartki pędzlem delikatnie – farba będzie się po niej sama „rozlewać”, a poszczególne kolory będą nachodzić na siebie i łączyć się, tworząc atrakcyjne efekty. Kiedy kartka całkiem wyschnie, możesz dokończyć pracę na kilka sposobów, np. dorysować zarysy kwiatów i listki kolorowymi flamastrami, czarnym flamastrem i cienkopisem lub tylko czarnym cienkopisem. Jeśli kwiaty są namalowane wyraźnie, nie musisz dorysowywać ich zarysów. Na zakończenie możesz przykleić wycięty z kolorowego (lub wzorzystego) papieru dzban o odpowiednim kształcie.

Ewelina Pęksowa *Anioły grające*Artysta nieznany *Święty Florian*Artysta nieznany
Matka Boska z Dzieciątkiem

Obrazy na szkle powstawały przede wszystkim w regionie Podhala, ale także na Śląsku, Kaszubach, w środkowej Polsce oraz w okolicach Lublina i Sandomierza. Malowanie na szkle to trudna technika. Wymaga zastosowania specjalnych farb, które po wyschnięciu nie będą odpryskiwały od szklanej powierzchni. Obrazy wykonuje się od spodu szkła i dlatego należy je malować „na odwrót” – na początku kontury postaci, oczy, wargi, różowe policzki, wzory na ubraniu. Następnie koloruje się ubrania, ręce, nogi oraz kwiaty. Tło maluje się na końcu.

Tematy, jakie spotykamy na szklanych obrazach, to przede wszystkim postacie Matki Boskiej i świętych, a także sceny biblijne zdobione różnorodnymi wzorami roślinnymi i kwiatowymi. Dzieła tego typu są bardzo kolorowe i mają charakter dekoracyjny, dzięki czemu wspaniale zdobiły – i nadal zdobią – góralskie izby, a także mieszkania w różnych regionach Polski.

1. Czy mieszkasz w regionie, w którym panował zwyczaj malowania obrazów na szkle? Jeśli tak, dowiedz się od rodziców lub dziadków, gdzie można je obejrzeć, a następnie wybierzcie się na rodzinną wycieczkę w takie miejsce. Jeśli bliscy nic nie wiedzą na ten temat, a w twoim regionie nie było tradycji malowania tym sposobem, wpisz w internetową wyszukiwarkę grafiki hasło „malarstwo na szkle” i podziwiaj dzieła twórców z innych regionów Polski.
Opowiedz o swoich wrażeniach koleżankom i kolegom.
2. Przygotuj szklaną płytkę o wielkości zbliżonej do formatu A4 i farby plakatowe lub akrylowe. Wykonaj pracę zatytułowaną „Anioł” lub „Waleczny rycerz”. Pamiętaj, że malarstwo na szkle charakteryzuje się bogactwem barw i dekoracji. W rozdziale „Krok po kroku” znajdziesz opis poszczególnych czynności, który pomoże ci wykonać taki obraz.

Na szkle malowane

Przygotuj:

szklaną płytkę lub słoiczek, farby i konturówki do malowania witraży.

Do zadania z gwiazdką: szklaną płytkę, farby plakatowe lub akrylowe, pędzelki o różnych grubościach, naczynie z wodą oraz konturowy szkic obrazu, który chcesz namalować.

Na płytce lub słoiczku namaluj wymyślone przez siebie motywy – dekoracyjne wzory, motyla lub niedźwiadka. Nanieś je ciemną konturówką, posługując się szkicem lub rysując z wyobraźni. Wypełnij szkic farbami witrażowymi w wybranych kolorach.

Zadanie ★

Szkic, przedstawiający np. anioła, włóż pod szklaną płytkę i cienkim pędzelkiem odwzoruj go na niej czarną lub granatową farbą. Najpierw namaluj kolorowe wzory i inne szczegóły, a później poszczególne elementy obrazka wypełnij kolorem (w tym przypadku będą to włosy, twarz, suknia anioła i otaczający go błękit nieba) – zgodnie z zasadami malowania „na odwrót”. Odwróć obrazek na drugą stronę. Efekt powinien być podobny do przedstawionego.

Podsumowanie działu 2

1

Czy znasz te słowa?

witraż mozaika obraz

 malarstwo

barwy podstawowe i pochodne gama barwna fresk

farby olejne gwasz barwy ciepłe i zimne

 akwarela

2

Przyjrzyj się przedstawionym poniżej fragmentom obrazów i powiedz, jaką techniką zostały wykonane.

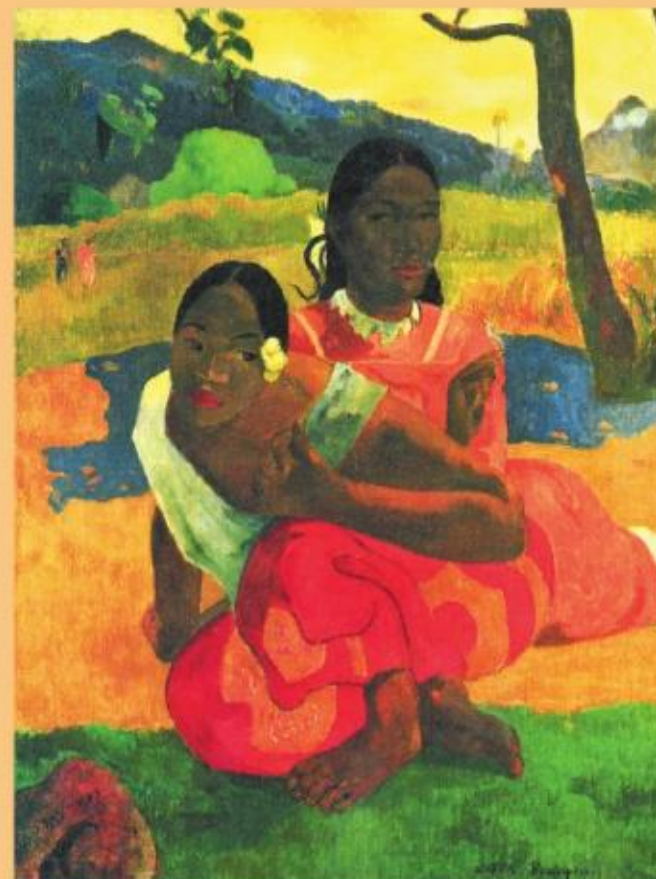

3

W jakiej gamie kolorystycznej zostały namalowane poniższe obrazy?

William Turner [czyt. ńiliam turner] *Zamek Alnwick* [czyt. anik]

Paul Gauguin *Nafea faa ipoipo?*

4

Wskaż i nazwij poszczególne przedmioty, które można znaleźć w pracowni malarza.

5

Posługując się wybraną gamą barw, wykonaj pracę malarską na jeden z zaproponowanych tematów: „Motyl z krainy fantazji”, „Zielone roboty atakują bałagan”, „Fioletowy strój balowy”, „Król niebieskich chmur”, „Tort truskawkowo-bananowo-pomarańczowy” lub „Owocowy pokaz mody”.

MALOWANIE

na ekranie

Zainspiruj się...

JESIEŃ

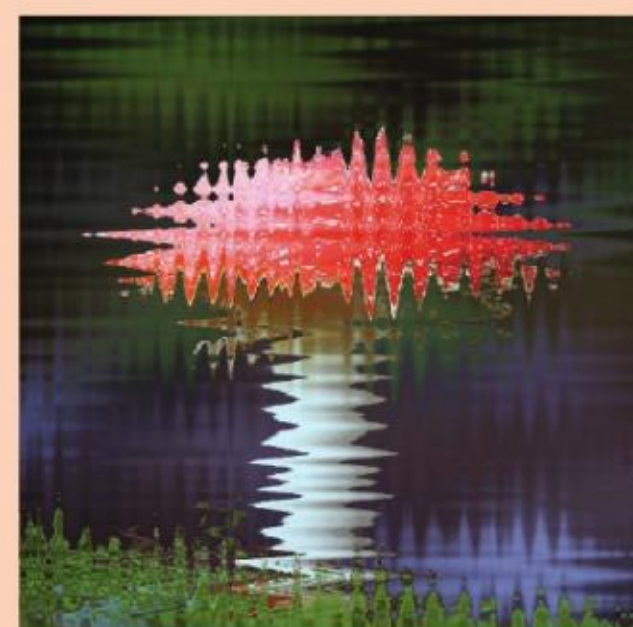
Jesień to bardzo „malarska” i zachwycająca kolorem pora roku. Paleta barw liści na drzewach zmienia się z zielonej na żółtą, pomarańczową i czerwoną, potem na brązową, następnie liście opadają na ziemię. Powodem tego jest fakt, że drzewa rezygnują ze wszystkiego, co nie jest im niezbędne do przetrwania zimy, a tym elementem są właśnie liście. Jeśli jest słonecznie, sucho i chłodno, ale nie ma mrozu, kolor liści zmienia się powoli i mogą one dłużej cieszyć nasze oczy.

Krakowskie Planty jesienią

- Jaka gama barwna dominuje na przedstawionej fotografii? Jak to wpływa na panujący na niej nastrój?
- Co – według ciebie – oznacza określenie „złota polska jesień”?

Malowanie na ekranie monitora jest łatwiejsze niż tworzenie obrazów w tradycyjny sposób – w każdej chwili można wprowadzić zmiany na obrazie. Każdy program do wirtualnego malowania posiada paletę barw, z której możesz wybierać dowolne kolory i ich odcienie, barwy intensywne lub przezroczyste. Podczas malowania posługujesz się pędzlami, które – tak jak w rzeczywistości – mają odmienne kształty i zostawiają różne ślady. Program komputerowy umożliwia tworzenie w wybranej technice malarskiej, a także przekształcenie gotowego obrazu np. w mozaikę lub witraż albo zastosowanie innego filtru, czyli specjalnego efektu.

- Korzystając z dostępnego programu graficznego, „namaluj” wirtualny obraz na wybrany przez siebie temat. Najpierw jednak wypróbuj wszystkie pędzle, techniki i filtry dostępne w programie.

Wybrane efekty
specjalne (filtry)

3. Trójwymiarowe dzieła sztuki

- Czym jest rzeźba?
- Jak odróżnić pomnik od monumentu?
- Czy rzeźby możemy podziwiać tylko w muzeum?
- Jak wykonać płaskorzeźbę?
- Co można wyrzeźbić z kamienia, drewna, gliny?
- Jak powstają świątki?

Tego się dowiesz!

3.1 Rzeźbimy – kształt, przestrzeń, forma

Plastelina, ciastolina czy masa papierowa to materiały, które każde dziecko poznaje już w przedszkolu. Dzieci lepią i kształtują z nich różne formy przestrzenne i dzięki temu, że wyrażają dany kształt w bryle poznają jego budowę; łatwiej jest im potem wyobrazić sobie ten kształt, namalować go lub narysować. Lepienie sprawia, że sprawność manualna dziecka znacznie się poprawia.

Rzeźbiarstwo, czyli sztuka tworzenia rzeźb, polega właśnie na tworzeniu przestrzennych kształtów z bardzo różnych materiałów i na różne sposoby, o czym dowiesz się z tego rozdziału podręcznika. Rzeźbić można poprzez dodanie materiału rzeźbiarskiego (doczepianie, doklejanie, przyłączanie, dolutowywanie) – w taki sposób powstają rzeźby z gliny, plasteliny, kawałków blachy czy papieru – lub przez odejmowanie materiału rzeźbiarskiego – tak powstają rzeźby z kamienia, drewna albo mydła. Artyści rzeźbiarze tworzą trójwymiarowe dzieła, które możemy podziwiać w galeriach sztuki, muzeach, miejscach kultu religijnego i w przestrzeni publicznej.

Rzeźbienie w glinie i drewnie (metody dodawania i odejmowania materiału rzeźbiarskiego)

Zwierzaki cudaki

Przygotuj:

kolorową plastelinę, tekturową podkładkę, plastikowy nożyk, plastikowy widelec.

Wykonaj z plasteliny trzy zwierzaki – mogą to być takie, jakie istnieją w rzeczywistości, lub wymyślone przez ciebie zwierzaki cudaki, którym samodzielnie nadasz nazwy. Wykorzystaj nożyk i widelec do wykonania szczegółów i faktury, np. kropek, kresek.

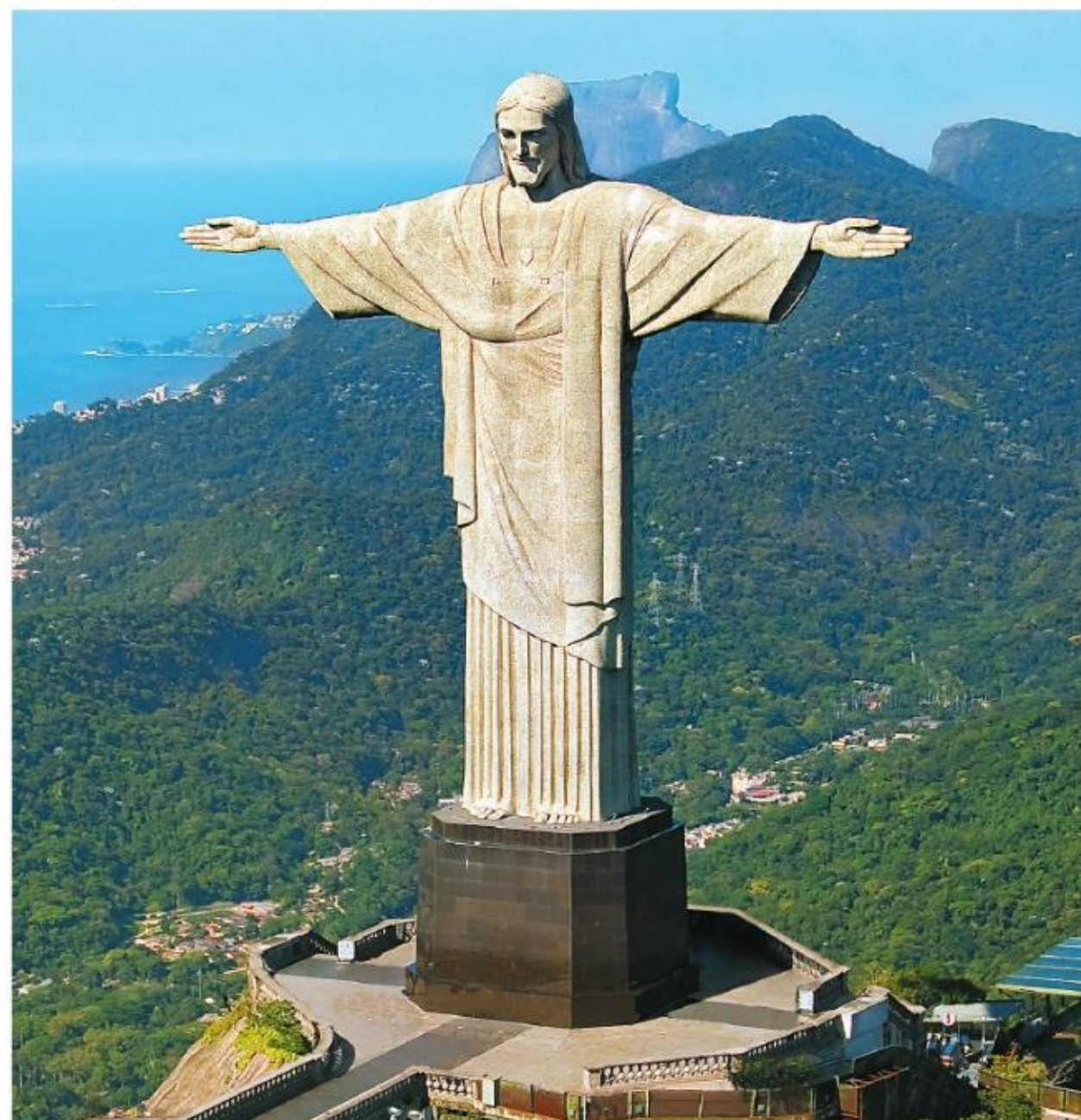
3.2 Czym jest rzeźba?

Rzeźba to dzieło plastyczne o trzech wymiarach – wysokości, szerokości i głębi. Możemy je podziwiać z wielu stron – z przodu, z tyłu, z boku, z góry itd. Za każdym razem, kiedy zmienimy punkt widzenia, zmieni się również wygląd rzeźby. Patrząc na *Mysliciela* Augusta Rodina [czyt. rodena], widzimy, że duży wpływ na rzeźbę ma światło, które ją oświetla. Układ części zacienionych i oświetlonych zmienia nasz odbiór rzeźby.

Posąg Mikołaja Kopernika w Toruniu

Monumentalny posąg Chrystusa Zbawiciela w Rio de Janeiro

Niektóre rodzaje rzeźby mają swoje specjalne nazwy. **Posąg** to rzeźba przedstawiająca postać ludzką w całości.

Monumentem nazywamy rzeźbę olbrzymich rozmiarów.

Forma przestrzenna Alexandra Caldera

Forma przestrzenna jest rodzajem rzeźby współczesnej, w której przestrzeń stanowi element całości – buduje ona formę wspólnie z bryłą.

1. Powiedz, jaka jest różnica między obrazem malarskim a dziełem rzeźbiarskim.
2. Wyjaśnij pojęcia: posąg, monument, forma przestrzenna.

Wiesz już, że rzeźby są dziełami sztuki osadzonymi w przestrzeni i mają trzy wymiary. Różnią się one od siebie treścią, czyli tym, co przedstawiają, jak również formą, czyli układem brył, rodzajem powierzchni i wielkością. Odmienna bywa także ich funkcja – jedne rzeźby ozdabiają parki, place i budowle, inne możemy spotkać w kościołach, jeszcze inne upamiętniają ważne postacie lub wydarzenia historyczne. Są również i takie dzieła rzeźbiarskie, które podziwiamy tylko w muzeach czy galeriach.

Fontanna Trytona w Rzymie

Rzeźby dekoracyjne często znajdujemy w parkach, przy fontannach i na ulicach miast. Kształtują nasze otoczenie, czyniąc je ciekawszym i piękniejszym. Ponadto dekorują zewnętrzne ściany budynków lub ich wnętrza. **Fontanna Trytona**, znajdująca się na placu Barberini w Rzymie, została wykonana przez Giovanniego Lorenzo [czyt. dziowanniego lorencio] Berniniego około 350 lat temu. Zdobí ona miejski plac. Przedstawia delfiny podtrzymujące ogonami dwie ogromne muszle, na których klęczy grający na rogu Tryton – bóstwo morskie.

Rzeźby o tematyce religijnej znajdują się zazwyczaj we wnętrzach kościołów lub na ich zewnętrznych ścianach. Najczęściej przedstawiają sceny z Biblii i postacie świętych.

Ołtarz Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny w kościele Mariackim w Krakowie został wykonany ponad 500 lat temu przez przybyłego z Norymbergi rzeźbiarza Wita Stwosza. Figury wyrzeźbione są z drewna lipowego i polichromowane, czyli pomalowane różnokolorowymi farbami. Główną sceną ołtarza jest Zaśnięcie Marii Panny, którą otaczają apostołowie. Wit Stwosz nadał im rysy mieszczan krakowskich.

Ołtarz Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny
w kościele Mariackim w Krakowie

Pomnik Powstania Warszawskiego 1944 w Warszawie

Pomnikiem nazywamy rzeźbę, która upamiętnia ważne postacie lub wydarzenia historyczne. Pomnik Powstania Warszawskiego 1944 powstał w 1989 roku i upamiętnia bohaterów powstania warszawskiego. Przedstawia postacie powstańców – niektórzy z nich wchodzą do kanału, a inni wydostają się spod ogromnej płyty. Wśród powstańców znajdują się ksiądz oraz łączniczka. Tłem pomnika jest gmach Sądu Najwyższego Rzeczypospolitej Polskiej.

Faraon składający ofiarę bogini Hator, starożytny Egipt, **relief wgłębny**

Calendario [czyt. kalendario] Scena z życia Noego, **relief wypukły**

Przyjrzyj się przedstawionym płaskorzeźbom i powiedz, co przedstawiają. Następnie wyjaśnij, czym się od siebie różnią.

Istnieją także rzeźby zwane **płaskorzeźbami** lub **reliefami**, które dekorują budynki, czyli obiekty architektoniczne. **Płaskorzeźba** to dzieło plastyczne, którego elementy umieszczone są na płaszczyźnie. Można ją oglądać z przodu i z boku. Bardzo często płaskorzeźby pojawiają się w architekturze, pełniąc zazwyczaj funkcję ozdobną. Dzielimy je na wgłębne i wypukłe. Pierwsze z nich powstają przez wycinanie kształtów obrazu w powierzchni materiału, drugie – przez wybieranie dłutem tła na odpowiednią głębokość, w wyniku którego powstaje wypukły motyw rzeźbiarski.

1. Wskaż kilka elementów, jakimi mogą różnić się rzeźby.
2. Jakie znasz rodzaje rzeźb? Wymień kilka z nich.
3. Czym jest płaskorzeźba?

Koty i kotki

Przygotuj:

glinę samoutwardzalną (lub masę, np. papierową, porcelanową, solną), tekturkę, nożyk plastikowy, wykałaczki lub patyki do szaszłyków.

Przyjrzyj się przedstawionym dziełom rzeźbiarskim o kociej tematyce i wykonaj z gliny własną rzeźbę lub płaskorzeźbę przedstawiającą kota. Z patyków do szaszłyków połączonych taśmą klejącą możesz wykonać stelaż rzeźby i doklejać do niego glinę. Nożyk i wykałaczki przydadzą ci się do wykonania faktury kociego futra lub innych, wymyślonych przez siebie szczegółów.

3.4 Warsztat rzeźbiarza. Techniki rzeźbiarskie

Rzeźby można wykonywać różnymi narzędziami i z wielu materiałów.

Rzeźbiarz przy pracy, **drewno**

Rzeźby z drewna artyści wykonują za pomocą hebli, dłut, młotków, pił i rylców. Rzeźbiarz stopniowo odejmuje te części drewnianego klocka, które są niepotrzebne, i tym sposobem uzyskuje zaplanowaną przez siebie formę.

Rzeźbiarz przy pracy, **kamień**

W podobny sposób powstają **rzeźby z kamienia**, jednak do stworzenia takich dzieł artysta potrzebuje mocniejszych narzędzi i dużo większej siły fizycznej.

Rzeźbiarz przy pracy, **głina**

W inny sposób powstają **dzieła z gliny** – rzeźbiarz najpierw buduje metalowy stelaż, aby glina nie odpadła, a następnie dokleja, mocuje i kształtuje bryłki gliny w taką formę, jaką chce uzyskać.

Rzeźbiarz przy pracy, **metal**

Jak już wiesz, rzeźby powstają z różnorodnych materiałów – z drewna, kamienia, gliny. Współcześni artyści używają do ich wykonywania także tworzyw sztucznych, zespawanych w zaplanowaną całość fragmentów blachy itd.

1. Wymień narzędzia i przybory, z których korzysta artysta rzeźbiarz podczas pracy.
2. Powiedz, jakie znasz materiały rzeźbiarskie.

Ciekawe!

Afrykańska rzeźba jest związana z religią zamieszkałych tam ludów, czyli wiarą w siły przyrody i kult zmarłych przodków. Według niej bogowie zamieszkują strumienie, pola, a także drzewa. Afrykańczycy przed ścięciem drzewa często modlą się do niego, prosząc, aby duch drzewa zamieszkał w wyrzeźbionej z niego figurze. Afrykańskie rzeźby to najczęściej maski, figury zwierząt i ludzi. Nie naśladują one natury, najczęściej podkreślają charakterystyczne cechy ciała, twarzy przedstawianych osób lub zwierząt. Sztuka afrykańska od lat wywiera olbrzymi wpływ na artystów z całego świata. Jak myślisz, czy Alberto Giacometti inspirował się nią, tworząc swoje rzeźby?

Tradycyjne rzeźby afrykańskie

Więcej na temat

Rzeźby z brązu

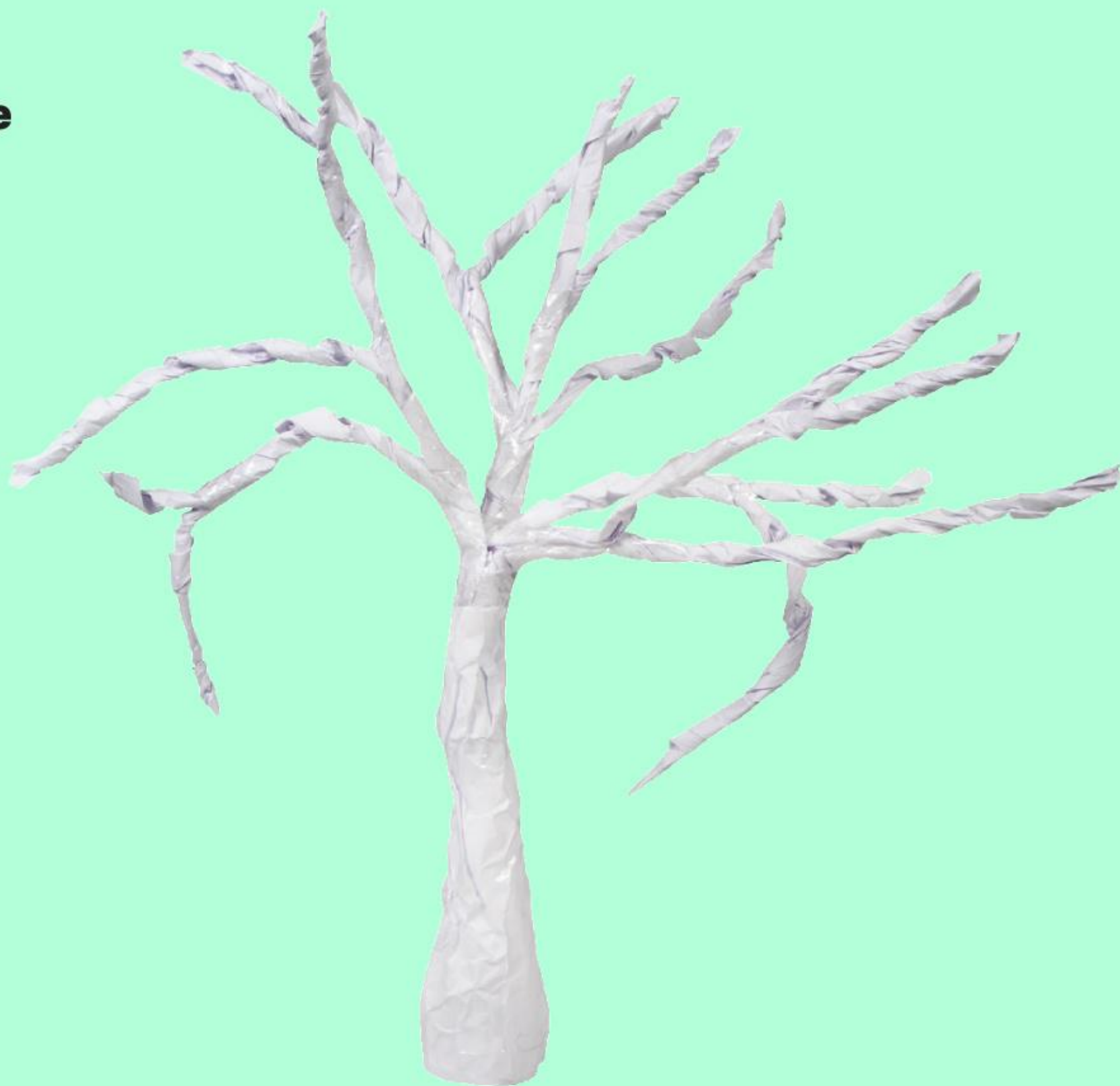
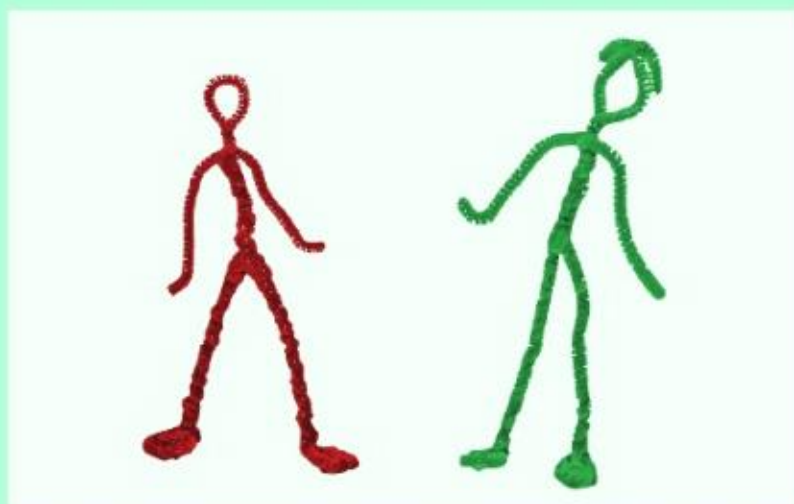

Alberto Giacometti *Plac (Piazza)*

Rzeźby w postaci odlewów z brązu (stopu miedzi z dodatkiem cyny lub ołowiu) znane są od czasów starożytnych. Technika ta umożliwia kopiowanie dzieł rzeźbionych w kamieniu, rzeźb z gliny oraz z innych materiałów. Podstawą wykonania takiej rzeźby jest specjalnie przygotowana forma z gipsu lub silikonu. Wlewany jest do niej ciekły, roztopiony metal. Mniejsze rzeźby można odlać z metalu w całości, a większe formy odlewa się w częściach, które są następnie spawane w całość.

Alberto Giacometti [czyt. dziakometti] to szwajcarski malarz i rzeźbiarz żyjący w pierwszej połowie XX wieku. Mieszkał i tworzył w Paryżu. Jego rzeźby są zwykle wykonane z brązu. Sylwetki mężczyzn i kobiet, które przedstawiał, są wyjątkowo szczupłe, chude. Rzeźby Giacomettiego sprawiają wrażenie bardzo kruchych. Kobiety są w nich najczęściej nieruchome, natomiast mężczyźni są przedstawiani w ruchu. Niezwykła twórczość artysty sprawiła, że jest on uznawany za jednego z najwybitniejszych i najbardziej oryginalnych rzeźbiarzy ubiegłego stulecia.

Konstrukcje przestrzenne

Przygotuj:

papier ksero (biały lub kolorowy), nożyczki, klej lub taśmę klejącą, rolkę tekturową.

Do zadania z gwiazdką: cienki drucik w plastikowej oprawie lub druciki kreatywne, plastelinę, tekturową podkładkę.

Inspirując się przedstawionymi na zdjęciach formami i kształtami, wykonaj formę przestrzenną – drzewo z papieru. Drzewo możesz wykonać ze zgniecionych i sklejonych taśmą klejącą papierowych elementów. Możesz też wykorzystać tekturową rolkę jako pień i doklejać do niej gałęzie ze zgniecionego papieru lub wyciętych papierowych pasków, zakręconych za pomocą nożyczek.

Zadanie

Cienki metalowy drucik jest giętki i można go kształtować w dowolny sposób, a także odcinać niepotrzebne części. Wyginaj go tak, aby powstała długa i szczupła postać. Następnie owiń pierwszą konstrukcję kolejnymi warstwami drutu i wykonaj duże i mocne stopy z plasteliny, aby postać była stabilna. Możesz okleić drut plasteliną, aby nadać postaci formę rzeźby. Jeśli chcesz wykonać figury kilku osób – użyj kilku drucików.

Chrystus Frasobliwy

Kapliczka w Kadzidle na Kurpiach

Rzeźby tworzone przez artystów ludowych mają różne formy. Wiejscy rzeźbiarze wykonywali figury Jezusa, Matki Boskiej i świętych, zwane świątkami, które ustawiano w przydrożnych lub przydomowych kapliczkach. Kapliczki w krajobrazie polskiej wsi są znakiem pobożności ludności wiejskiej, ale także pamiątką ważnych wydarzeń z życia mieszkańców, miejsc walk i grobów żołnierzy.

Świątki rzeźbiono w drewnie lub w kamieniu. Małe figury wykonywano z drewna lipowego, topolowego lub olchowego, miękkiego i pozbawionego słoju. Rzeźby polichromowano, czyli malowano kolorowymi farbami. Używano głównie bieli, różu, czerni, błękitu i czerwieni.

Najbardziej znanym tematem polskiej rzeźby ludowej jest przedstawienie Chrystusa Frasobliwego, który siedzi na podwyższeniu i podpira głowę ręką wspartą na kolanie. Jest smutny, zamyślony i zaniepokojony ludzkim losem.

- W regionie, w którym mieszkasz, prawdopodobnie zachowała się przynajmniej jedna przydrożna lub zabytkowa kapliczka. Wykonaj samodzielnie fotografię takiej kapliczki (lub poproś o to osobę dorosłą), a następnie krótko ją opisz. Napisz, jak wygląda, dlaczego stoi w tym, a nie innym miejscu, jaka rzeźba jest jej najważniejszym, centralnym elementem, co lub kogo przedstawia ta rzeźba i w jaki sposób.

Dekoracja przestrzenna

Przygotuj:

materiały naturalne (np. szyszki, gałązki, żołędzie) lub materiały do recyklingu (np. plastikowe butelki, zakrętki, opakowania, tektura, korki), klej, nożyczki, dekoracyjne naklejki, farby, pędzel, kubek na wodę.

Wykonaj przedmiot dekoracyjny z materiałów naturalnych lub przeznaczonych do recyklingu. Może to być choinka z naklejonych na tekturowy stożek szyszek albo dekoracja karnawałowa z ozdobionych farbami plastikowych butelek.

Podsumowanie działu 3

1

Czy znasz te słowa?

płaskorzeźba

pomnik

posąg

monument

forma przestrzenna

relief

2

Przyjrzyj się przedstawionym poniżej rzeźbom i powiedz, która z nich jest: pomnikiem, rzeźbą dekoracyjną, płaskorzeźbą, formą przestrzenną.

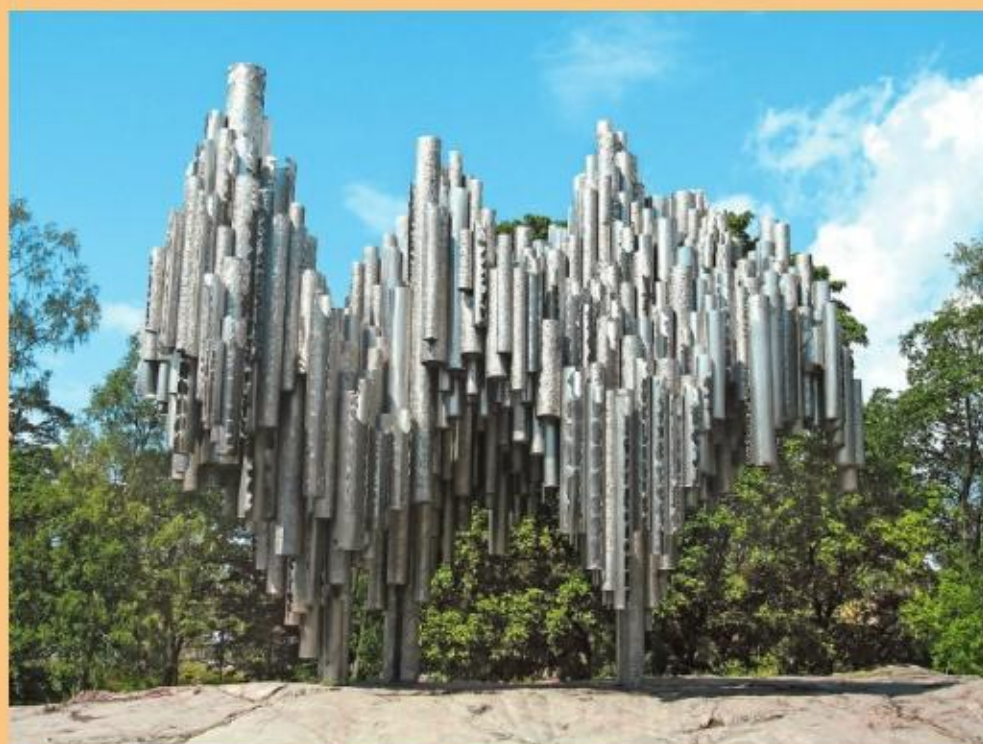

3

Wymień materiały, jakich użyto do wykonania przedstawionych poniżej rzeźb.

Głowa z posągu cesarza
Konstantyna II

Monument Sibeliusa w Helsinkach

Ugo Riva *Anima Mundi*

4

Wymień nazwy przedstawionych materiałów do rzeźbienia i formowania w przestrzeni. Wyjaśnij, jak powstają wykonywane z nich rzeźby.

5

Przygotuj glinę rzeźbiarską, uformuj z niej bryłę o kształcie prostokąta grubości około 4–5 cm. Następnie wykonaj płaskorzeźbę na wybrany temat: „Groźne zwierzę” lub „Mały przyjaciel” (możesz przedstawić swojego zwierzaka – kota, pieska, chomika).

6

Ze zmiętych gazet i taśmy klejącej wykonajcie w dwu- lub trzyosobowych grupach rzeźbę postaci ludzkiej pod tytułem „Wielkolud”. Uformowaną postać możecie pomalować kolorowymi sprayami (poproście o pomoc nauczyciela) lub udekorować.

TRÓJWYMIAROWY ŚWIAT

na ekranie

Zainspiruj się...

SKAŁY

Ostaniec to najczęściej samotne skaliste wzniesienie, które jest pozostałością większego masywu skalnego. Powstaje w wyniku niszczącej działalności deszczu, wiatru i mrozu. Maczuga Herkulesa to właśnie taka samotna skała, która jest najbardziej charakterystycznym elementem krajobrazu Ojcowskiego Parku Narodowego. Szersza u góry, węższa przy podstawie, ma 25 metrów wysokości i wznosi się majestatycznie przed zamkiem w Pieskowej Skale w Dolinie Prądnika.

Maczuga Herkulesa

- Czy Maczugę Herkulesa można nazwać rzeźbą monumentalną? Uzasadnij swoją odpowiedź.
- Zastanów się i powiedz, jakie wspólne cechy mają: rzeźba wykonana przez artystę i rzeźba będąca wytworem sił natury (taka jak przedstawiony ostaniec).

Programy graficzne pozwalają również tworzyć obiekty, które posiadają trzy wymiary – wysokość, szerokość i głębokość. Odpowiedni program do tworzenia grafiki komputerowej pozwoli np. zaprojektować rzeźbę i zobaczyć ją z każdej strony. Programy takie wykorzystywane są do tworzenia animacji filmowych czy projektowania różnorodnych przedmiotów, wewnątrz mieszkalnych i budynków. Każdy przedmiot można zaprojektować w odpowiednim programie komputerowym i wykonać jego wizualizację, czyli zobaczyć, jak przedmiot będzie wyglądał w rzeczywistości. Często te zaprojektowane trójwymiarowe postacie czy przedmioty istnieją tylko na ekranie komputera w postaci animacji, filmów lub gier. Rzeczywistość, w której je oglądamy, nazywamy wirtualną.

- Wyjaśnij, czym jest rzeczywistość wirtualna.

4. Tajniki grafiki

- Jaka jest najważniejsza zasada tworzenia dzieła graficznego?
- Dlaczego grafika to dzieło sztuki w wielu egzemplarzach?
- Czym jest matryca graficzna?
- Czym różni się grafika artystyczna od użytkowej?
- Jak powstaje linoryt?
- Drzeworyt, miedzioryt, litografia – co oznaczają te nazwy?
- Jak wykonać monotypię?

Tego się dowiesz!

Odbijanie i powielanie to czynności, które ściśle łączą się z grafiką – kolejną dziedziną sztuki, którą poznasz.

Z pewnością znana ci jest z dzieciństwa zabawa polegająca na odbijaniu pieczętek. Pieczętkę należało przyłożyć do poduszki z tuszem, a następnie odbić na papierze. Wzór z pieczętki można było powtórzyć wiele razy. Do zabaw z dzieciństwa należało też odbijanie na papierze liści pokrytych farbą po chropowatej stronie, stosowanie własnoręcznie wykonanych pieczętek z ziemniaka czy też odbijanie pomalowanych farbą palców i całych dłoni. Każda z tych zabaw pozwalała powielić na papierze ten sam wzór, czyli odbić go wielokrotnie.

Zasada tworzenia dzieła graficznego jest podobna. Ten sam rysunek – wycięty dłutem lub wytrawiony specjalną substancją w drewnie, metalu, kamieniu lub tworzywie sztucznym – pokrywany jest farbą drukarską, a następnie wykonuje się z niego odbitki na papierze. Każda z tych odbitek jest oryginalnym dziełem sztuki. Nazywamy ją ryciną graficzną.

Papier dekoracyjny

Przygotuj:

farby plakatowe lub akrylowe, pędzel, jednokolorowy papier do pakowania (szary, biały lub w innym kolorze), dwie rolki tekturowe (np. po ręcznikach papierowych), mały kawałek folii bąbelkowej, gumkę recepturkę, nożyczki.

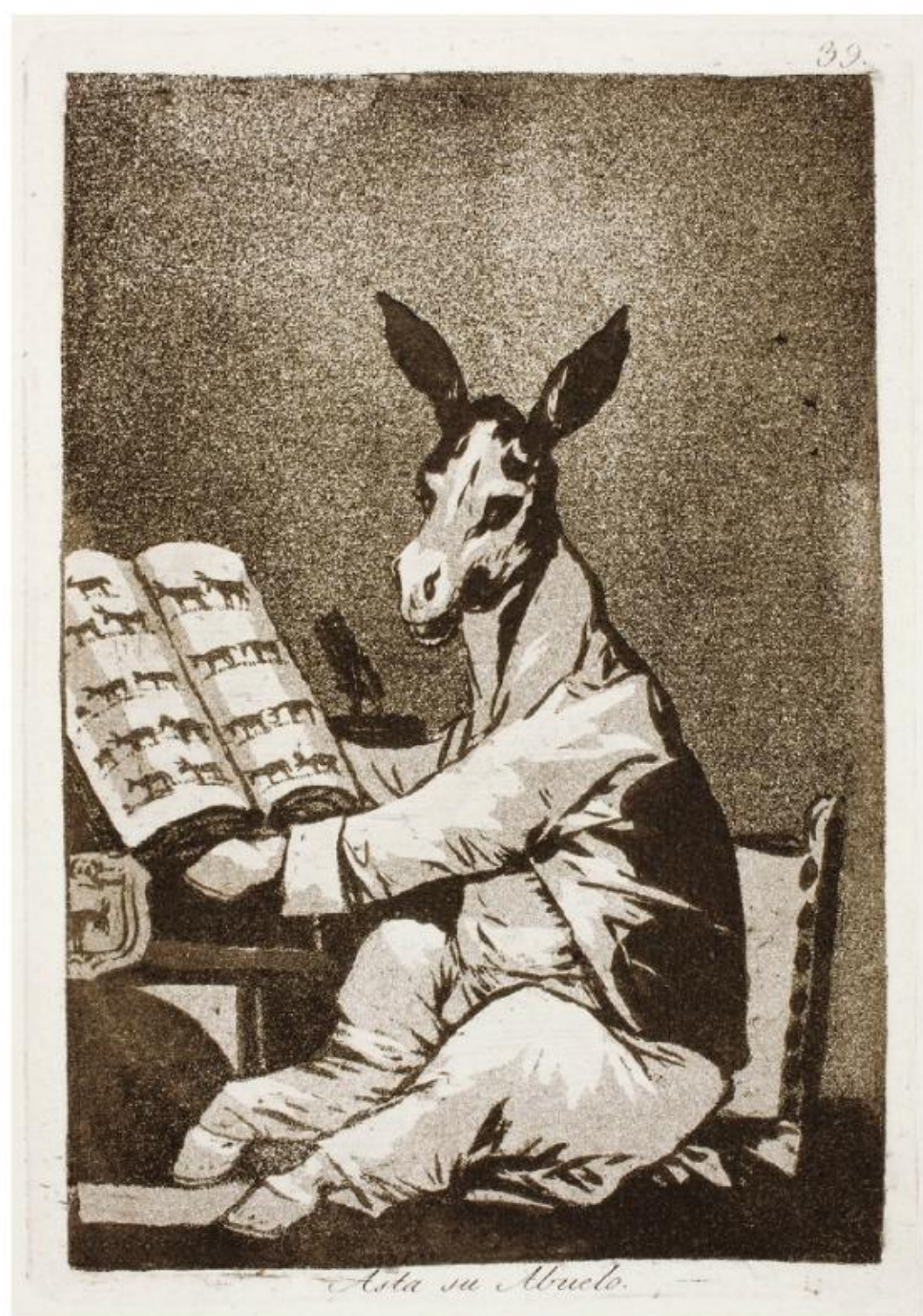

Wykonaj samodzielnie, lub w parze z koleżanką albo kolegą z ławki, dekorację na papierze do pakowania. Wzory dekoracyjne rozmieść na nim według własnego pomysłu. Graficzna technika odbijania pomoże ci powielać ten sam motyw dekoracyjny i odbijać oryginalne wzory. Zadanie możesz wykonać na kilka sposobów. Przygotuj pieczątki z tekturowych rolek: wytnij je w wybrane wzory, następnie pokryj je farbą i odbij na papierze. Możesz też wykorzystać rolkę jako uchwyt pieczątki z folii bąbelkowej przymocowanej gumką recepturką lub wyciąć wzory na połowie ziemniaka. Pokryj wzorami cały arkusz. Kiedy wyschnie, będzie można opakować w niego dowolny prezent.

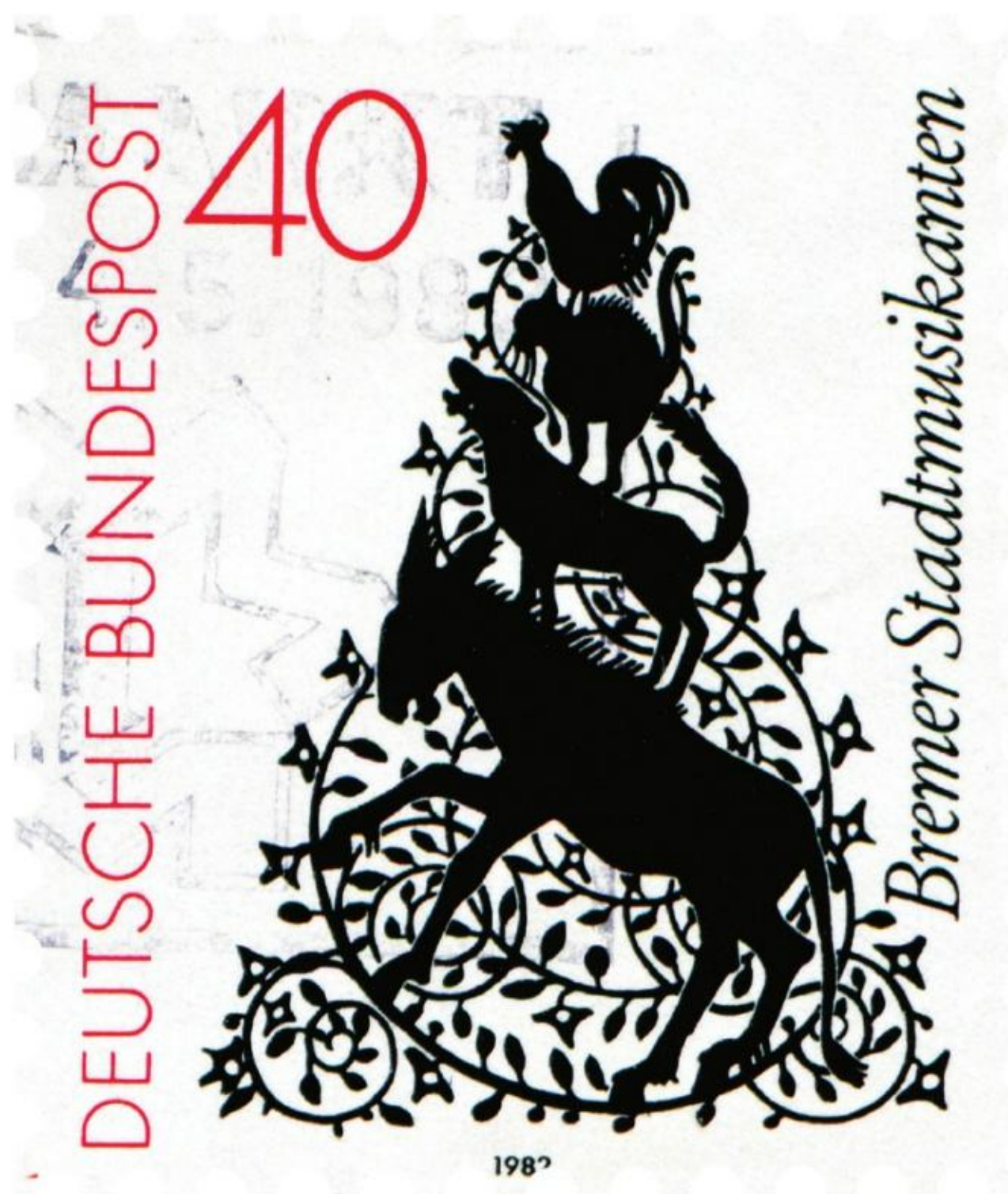
Grafika jako dziedzina sztuki dzieli się na dwa działy: grafikę artystyczną i grafikę użytkową.

W **grafice artystycznej** twórca jest autorem całego procesu wykonywania odbitki. Podstawą jej wydruku jest tzw. **matryca**, czyli płyta – drewniana, metalowa, kamienna lub wykonana z tworzywa sztucznego – na której znajduje się specjalnie przygotowany przez artystę rysunek pokryty farbą drukarską. W procesie **drukowania i powielania** otrzymuje on wiele egzemplarzy oryginalnego dzieła sztuki (lub kopii o cechach oryginału).

Dzieło **grafiki użytkowej** nie musi być od początku do końca stworzone przez artystę – jego projekt powielają maszyny, a całość prac graficznych może wykonywać grupa ludzi. Grafika użytkowa ma zastosowanie praktyczne i użyteczne. Jej przykładami są: ilustracje, karty książek, pocztówki, zaproszenia, plakaty, znaczki pocztowe, projekty opakowań, reklamy i foldery.

Francisco Goya [czyt. francisko goja] wykonał cykl 80 prac zatytułowanych *Kaprysy* (39: *Hasta su abuelo* [czyt. asta su abuelo]), **grafika artystyczna**

Znaczek pocztowy wydrukowany w Niemczech w 1982 roku, ilustrujący baśń „Muzykanci z Bremy”, **grafika użytkowa**

Jak powstaje grafika artystyczna – linoryt?

W pierwszym etapie pracy artysta wykonuje szkic przyszłej grafiki na papierze i przenosi go na płytkę z linoleum (za pomocą kalki lub innymi metodami).

Następnie wycina w płytce naszkicowany motyw za pomocą dłut o różnym kształcie i różnej grubości. Miejsca, które wytnie, będą na odbitce białe.

Kiedy matryca jest już gotowa, artysta pokrywa ją farbą drukarską i odbija na papierze rysunek wycięty na płytce za pomocą prasy drukarskiej.

Gotowa odbitka graficzna.

Jak powstaje grafika użytkowa?

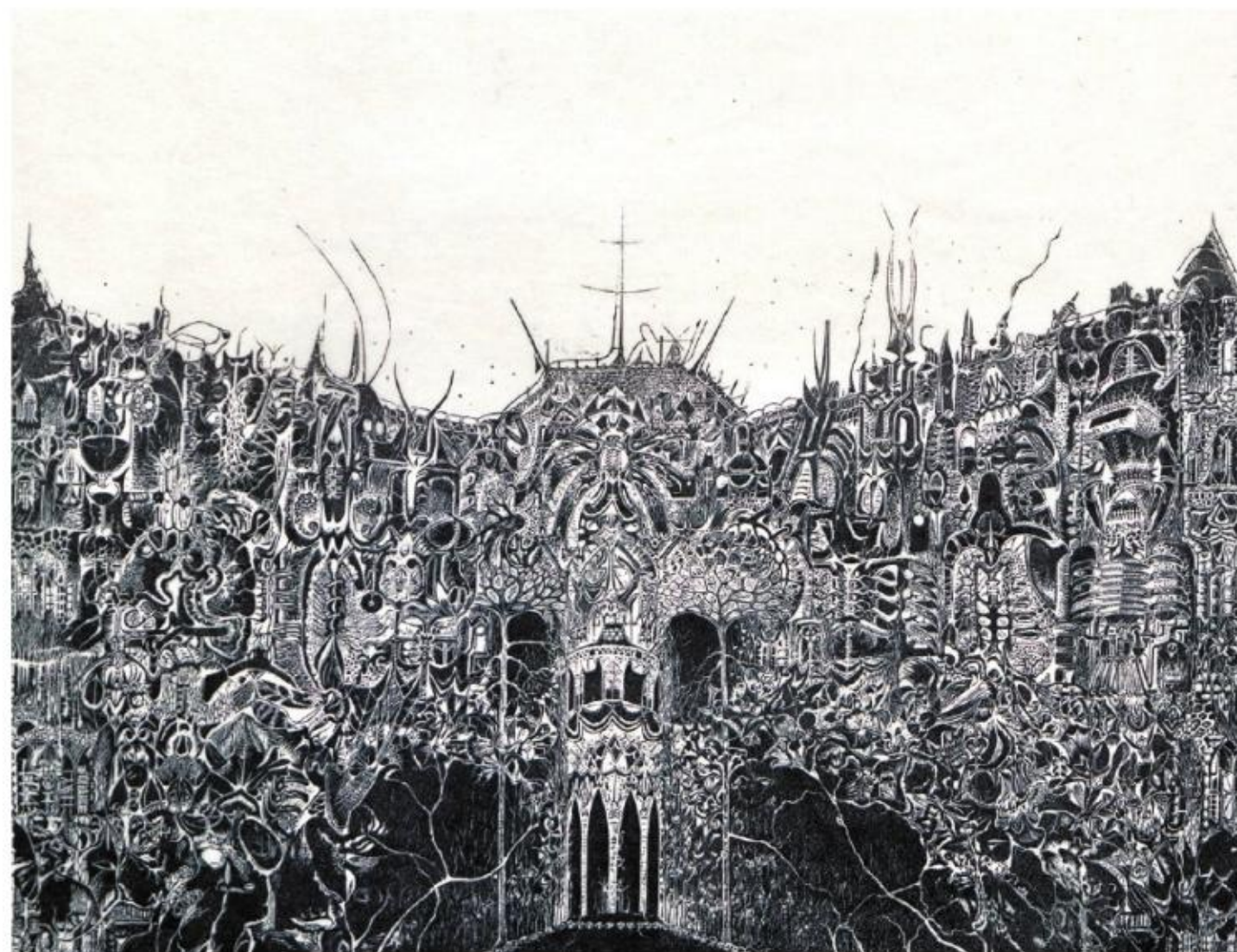
Artysta projektuje grafikę użytkową za pomocą specjalnych programów komputerowych. Następnie przekazuje ją w formie elektronicznej do drukarni, gdzie jest powielana w dziesiątkach egzemplarzy.

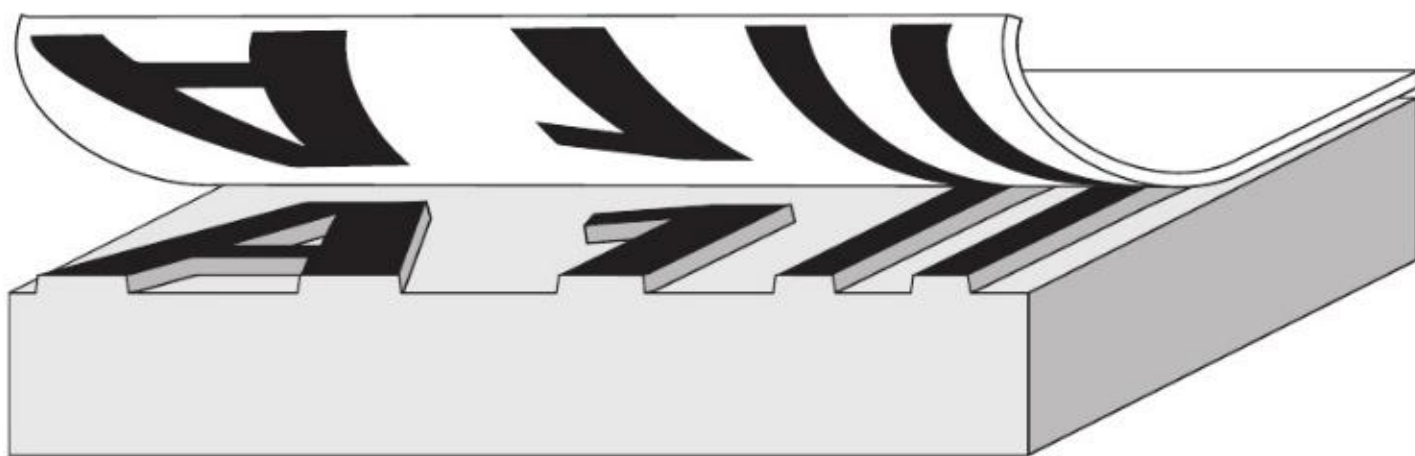
Różne formy grafiki użytkowej: foldery, opakowania, karty pocztowe.

4.3 Warsztat artysty grafika

Artysta grafik podczas tworzenia może posługiwać się różnymi metodami. Dzieła grafiki artystycznej – odbitki graficzne – powstają przez powielanie ich na papierze, czyli **drukowanie**. Najczęściej stosowane są trzy rodzaje druku: **druk wypukły**, **druk wklęsły** oraz **druk płaski**. Różnią się one rodzajem użytej płyty graficznej i sposobem opracowania na niej rysunku.

Józef Gielniak *N.B.O.G. z B. Sanatorium VII*,
własność Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze

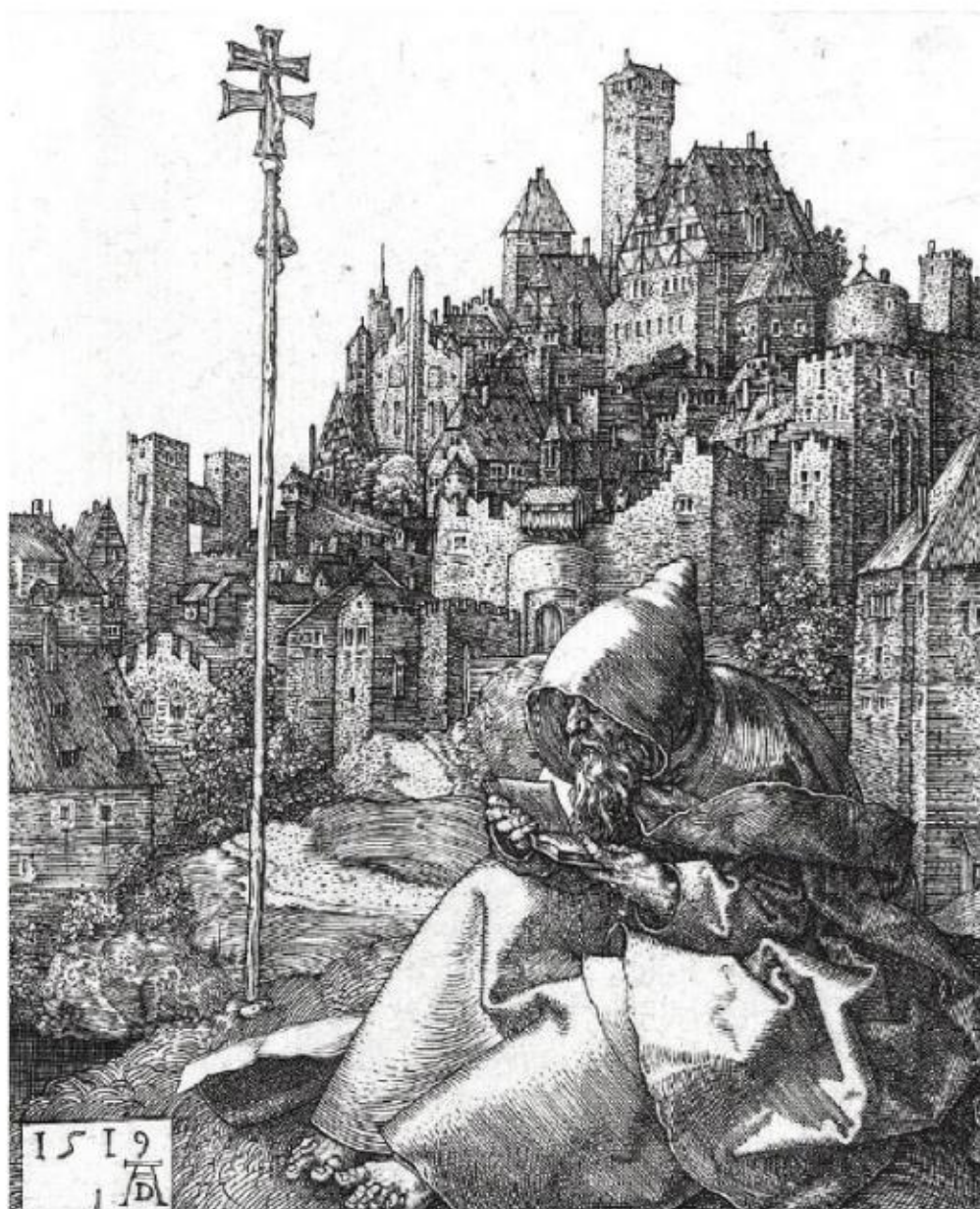

Schemat powstawania grafiki, **druk wypukły**

Dzieła graficzne, które powstają w technice druku wypukłego, to **drzeworyty** i **linoryty**. Nazwy te wskazują, jakiego rodzaju płyt używa się podczas drukowania. W przypadku drzeworytu jest to płyta drewniana. Linoryt powstaje w ten sam sposób, ale płyta jest wykonana z tworzywa sztucznego zwanego linoleum.

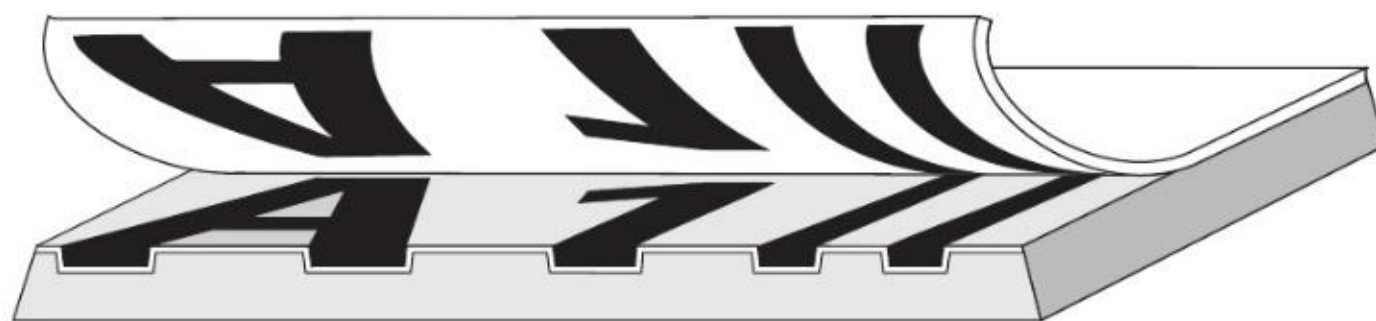

Praca ucznia wykonana w technice **linorytu**

Albrecht Dürer *Święty Antoni*

Miedzioryt to najczęściej spotykany rodzaj dzieła graficznego powstałego w technice druku wklęsłego. Jego nazwa również zdradza rodzaj płytki, za pomocą której wykonano odbitkę – jest ona miedziana.

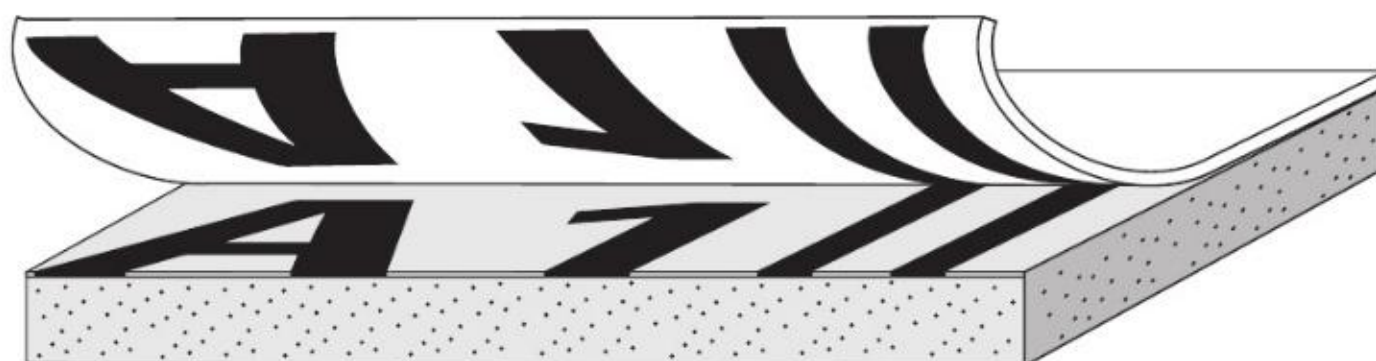

Schemat powstawania grafiki, **druk wklęsły**

Leon Wyczółkowski *Kościół Mariacki w Gdańsku*

Litografia to nazwa techniki graficznej, a także określenie odbitki wykonanej metodą druku płaskiego. Słowo *litos* w języku greckim oznacza 'kamień'. Odbitki litograficzne są wykonywane właśnie przy użyciu płaskich, wypolerowanych płyt kamiennych.

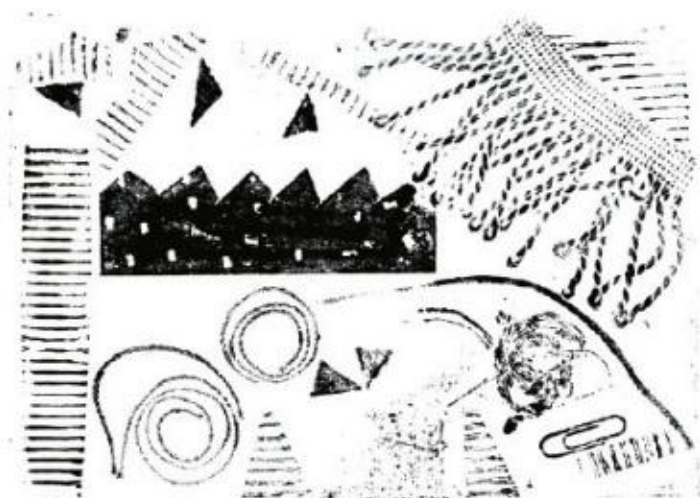

Schemat powstawania grafiki, **druk płaski**

1. Powiedz, czym się charakteryzuje grafika artystyczna.
2. Wyjaśnij, czym jest odbitka.

Ciekawe!

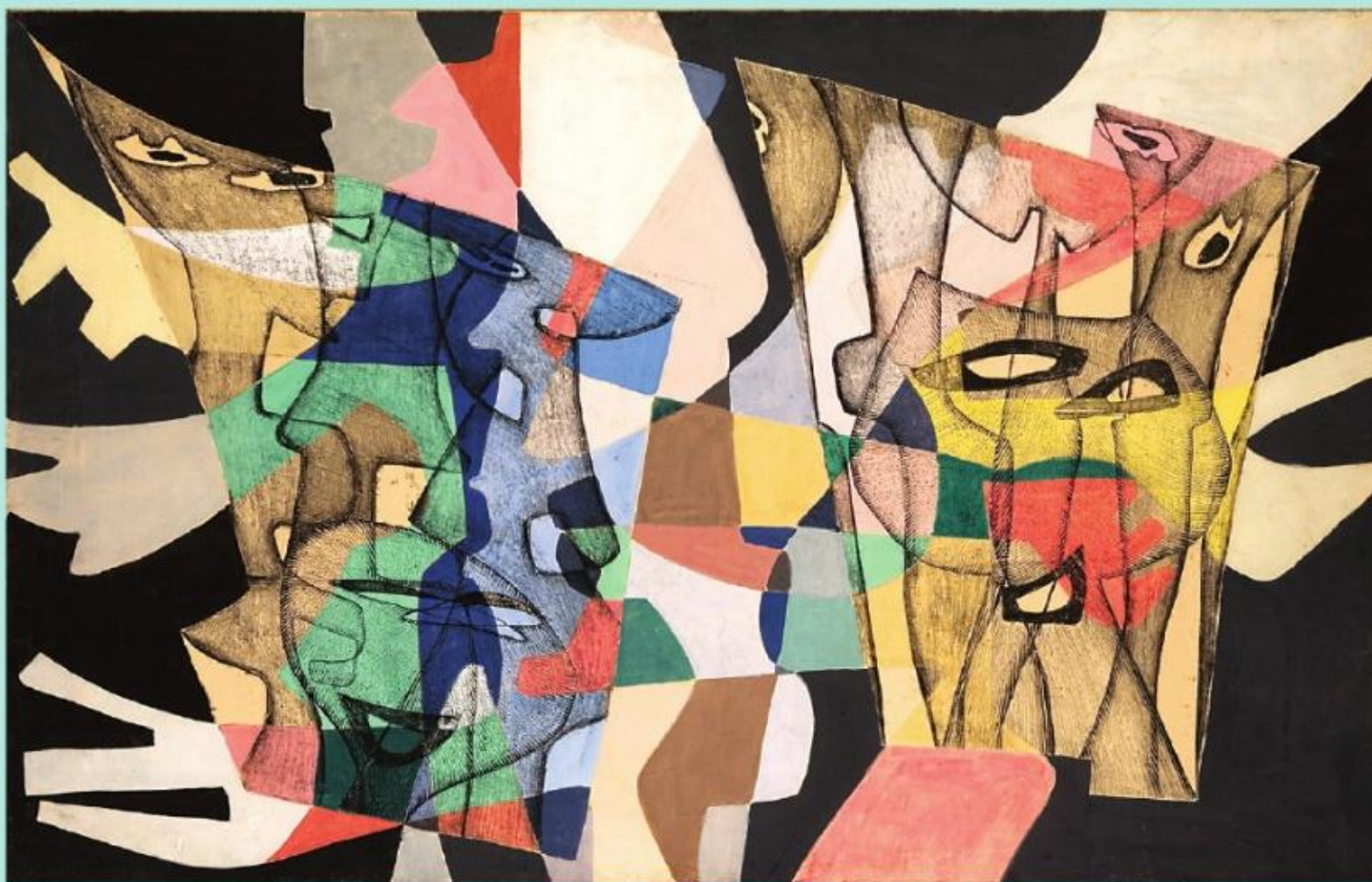
Kolograf (lub: kolografia) to jedna z najmłodszych technik graficznych. Wykonać ją może każdy, kto lubi tworzyć układy plastyczne z gotowych materiałów. Na sztywnej i twardej tekturze przykleja się kawałki płótna, tektury falistej, karbowanego papieru, koronki; można też przykleić piasek, ziarna zbóż itp. Wszystkie te elementy muszą mieć jednakową wysokość. Po zabezpieczeniu ich lakierem w sprayu, należy pokryć ich powierzchnię farbą drukarską lub plakatową, a następnie położyć kartkę papieru i mocno docisnąć. Jak myślisz, jakie rodzaje wzorów możemy otrzymać na odbitce? Ile odbitek otrzymamy z jednej matrycy: jedną czy wiele?

Kolografia. Matryca i odbitka

Więcej na temat

Monotypia

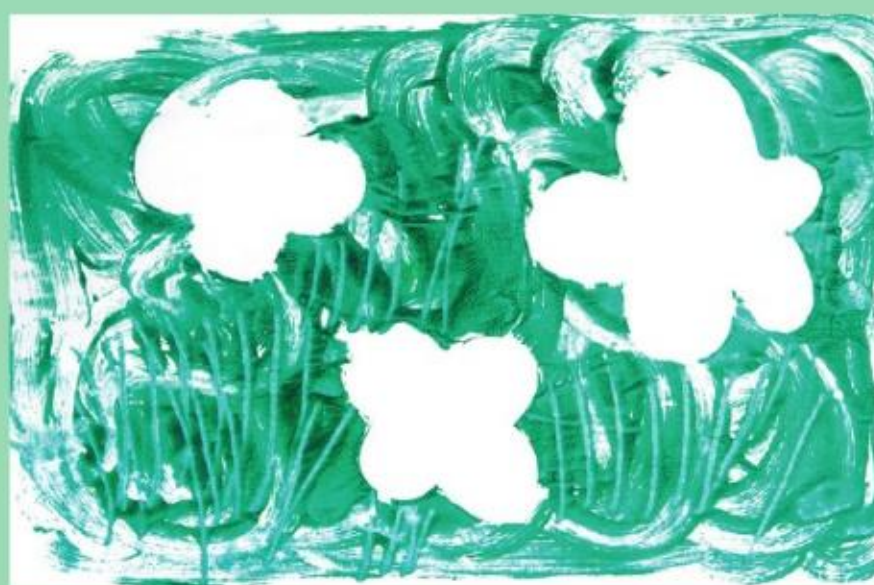

Maria Jarema Wyrazy IV

Monotypia to technika graficzna polegająca na tym, że farba olejna, drukarska lub plakatowa rozprowadzana jest na szklanej lub plastikowej płytce, na której następnie kładzie się kartkę papieru i wykonuje rysunek patykiem lub ołówkiem, co powoduje odbicie farby na kartce według rysunku. Otrzymuje się tylko jedną odbitkę. Można też wykonać rysunek patykiem na mokrej farbie, położyć na niej kartkę papieru i mocno docisnąć. Uzyskuje się wówczas biały rysunek na kolorowym tle.

Szczególnie tę technikę upodobała sobie polska malarka i rzeźbiarka **Maria Jarema**. Artystka stworzyła wiele pięknych monotypii w charakterystycznym dla siebie stylu. Jej obrazy i grafiki to dzieła abstrakcyjne, czyli nieprzedstawiające żadnych konkretnych osób ani przedmiotów. Malarka wykreowała na swoich obrazach świat form, które łączą się ze sobą i nawzajem się przenikają. Kształty i kolory współistnieją w przestrzeni obrazu, tworząc harmonijne i piękne układy. Wiele jej prac, m.in. tę, której reprodukcję widać powyżej, można podziwiać w Muzeum Narodowym w Krakowie.

Graficzne eksperymenty

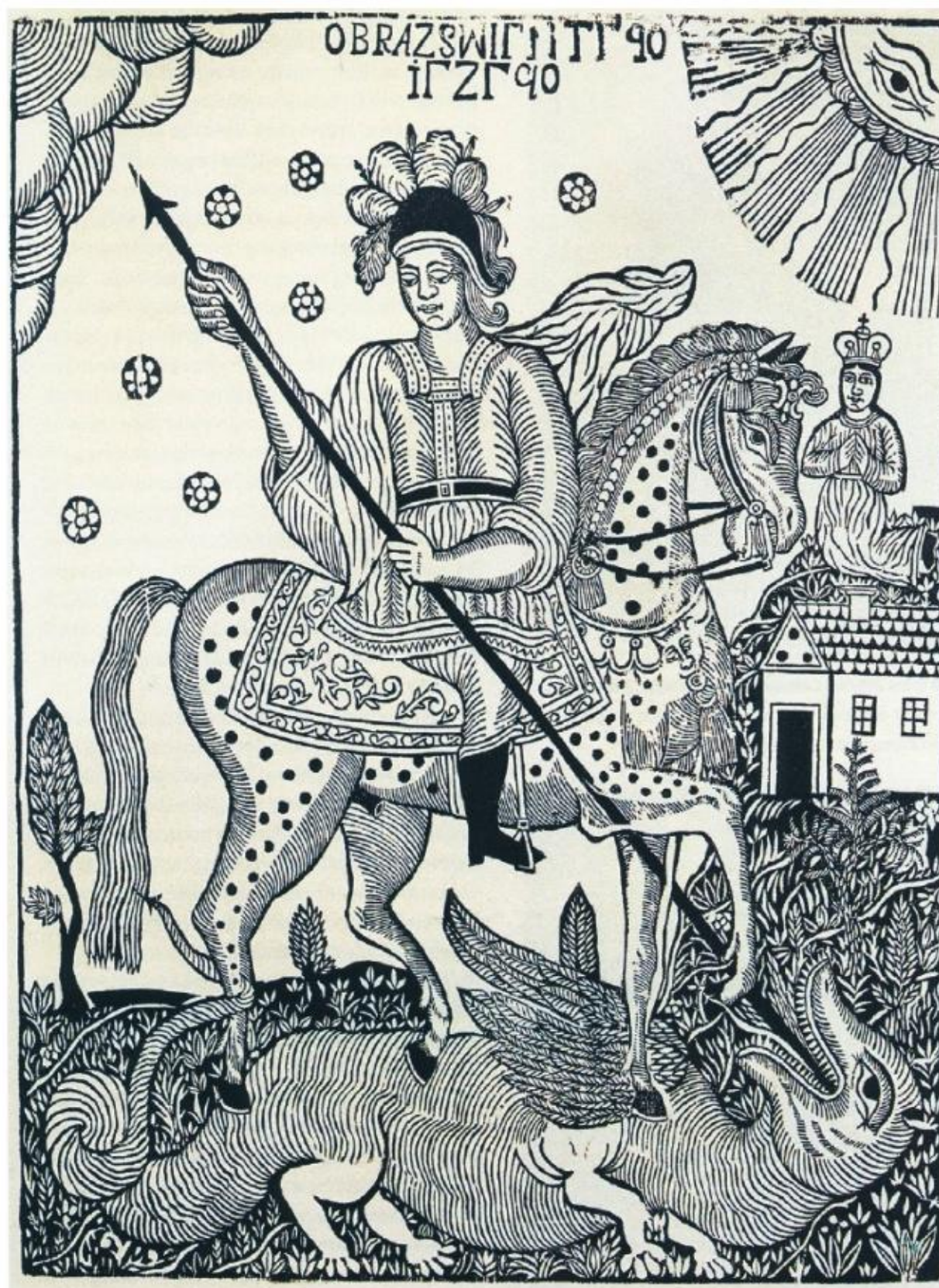
Przygotuj:

plastikową płytkę lub koszulkę na dokumenty formatu A4, farby plakatowe lub akrylowe w zielonym i niebieskim kolorze, kilka kartek z bloku rysunkowego, nożyczki, ołówek, pędzel.

Inspirując się powyższymi przykładami, wykonaj pracę w technice monotypii. Przedstaw na niej łąkę pełną kwiatów lub białe obłoki na niebie. Posługiwanie się tą techniką wymaga wielu prób, by poznać wszystkie możliwości, jakie ona oferuje. Efekt końcowy monotypii jest jednak często dziełem przypadku, dlatego najpierw wykonaj odbitkę próbną. Pokryj plastikową płytkę grubszą warstwą gęstej farby za pomocą pędzla. Na mokrej farbie rozłóż wycięte z białego papieru kwiatki lub obłoki, następnie połóż na tym kartkę i – mocno dociskając ołówek – narysuj łodygi kwiatów, trawę itd. Dociśnij kartkę w miejscach, które powinny być – twoim zdaniem – najciemniejsze. Gotową odbitkę odłóż do wyschnięcia. Monotypia umożliwia eksperymentowanie, możesz więc wykonać jeszcze inne próby, zanim uzyskasz najpiękniejszą odbitkę.

Artysta nieznany Wizerunek Najświętszej Marii Panny Zdzieszewskiej

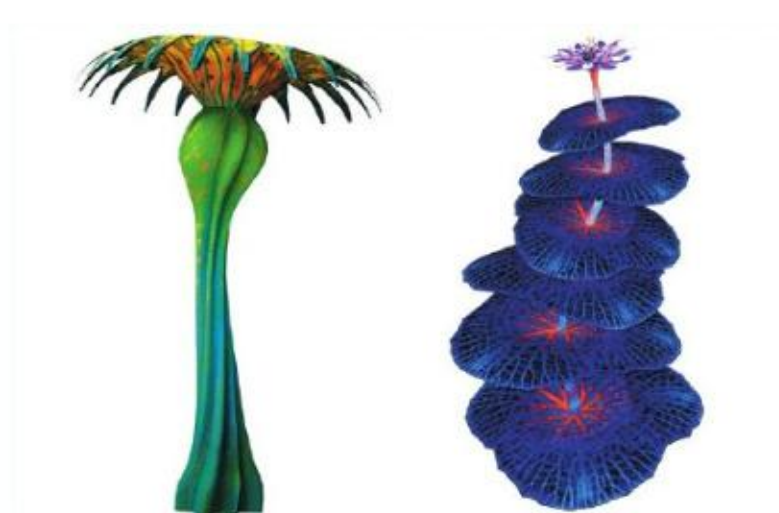

Artysta nieznany Święty Jerzy walczący ze smokiem

Drzeworyty rozpowszechniły się w polskiej sztuce ludowej ponad 250 lat temu. Przez następne dziesięciolecia pełniły bardzo ważną rolę w życiu religijnym ludności wiejskiej. Nabywano je na odpustach kościelnych, stanowiły pamiątki z pielgrzymek do miejsc kultu w Częstochowie, Kalwarii Zebrzydowskiej, Kobylance i w wielu innych miejscowościach. Przedstawiały najczęściej kopie czczonych w danym rejonie wizerunków Jezusa i jego Matki oraz postaci świętych. Twórcy ludowi ozdabiali je dodatkowo dekoracyjnymi liniami, ząbkami, kwiatkami, gałązkami i listkami. Miały różne rozmiary i umieszczano je w izbach w ważnych miejscach: nad drzwiami, nad łóżkiem, często też na wewnętrznej stronie skrzyni z dobytkiem. Ludność wiejska wierzyła, że drzeworyty z wizerunkami świętych chronią przed nieszczęściem i zapewniają boską opiekę.

1. Czy mieszkasz w regionie, w którym drzeworyty ludowe były popularną dekoracją domów? Spytaj o to bliskich, a następnie opowiedz kolegom i koleżankom w klasie.
2. Wykonaj projekt drzeworytu przedstawiającego ptaki w dowolnym układzie.

Dziwna roślina

Przygotuj:

styropianową tackę, niepiszący długopis (lub wykałaczkę), farbę plakato-
wą lub akrylową w wybranym kolorze, szeroki miękki pędzel (lub wałek),
blok rysunkowy.

Do zadania z gwiazdką: płytkę z linoleum, metalowe dłutko, farbę dru-
karską rozpuszczalną w wodzie, wałek gumowy, plastikową płytkę, kartki
z bloku rysunkowego, łyżkę.

Praca, którą wykonasz, będzie rodzajem uproszczonego drzeworytu albo
linorytu, czyli druku wypukłego (na kartce odbijają się tylko miejsca wypukłe,
pozostałe będą białe). Wykonaj szkic, na którym przedstawisz roślinę, czyli
taką, która ma zadziwiającą formę (jak np. na zdjęciach) lub istnieje tylko
w twojej wyobraźni. Na miękkim styropianie narysuj ostrym narzędziem ro-
ślinę (na podstawie szkicu) i jej otoczenie; możesz też dorysować ramkę.
Rysunek będzie polegał na wykonaniu wgłębień, które na odbitce będą
białymi liniami lub płaszczyznami. Na skończony rysunek pędzlem lub wał-
kiem nanieś farbę w taki sposób, aby pomalować tylko wypukłe płaszczy-
zny. Następnie do mokrej farby bardzo mocno dociśnij kartkę z bloku. Na
odwrocie zobaczysz gotową odbitkę.

Zadanie

Inspirując się przedstawionymi zdjęciami i swoją wyobraźnią, wykonaj li-
noryt przedstawiający dziwną roślinę. Wytnij dłutem kształty rośliny, pokryj
wypukłe miejsca farbą za pomocą wałka. Nakryj kartką pokrytą farbą płyt-
kę i mocno dociskaj kartkę łyżką, miejsce koło miejsca, aby uzyskać dobrą
odbitkę. Potrzebne wskazówki znajdziesz w rozdziale „Grafika artystyczna
i grafika użytkowa”.

Podsumowanie działu 4

1 Czy znasz te słowa?

odbitka

drzeworyt

drukowanie

litografia

grafika użytkowa

grafika artystyczna

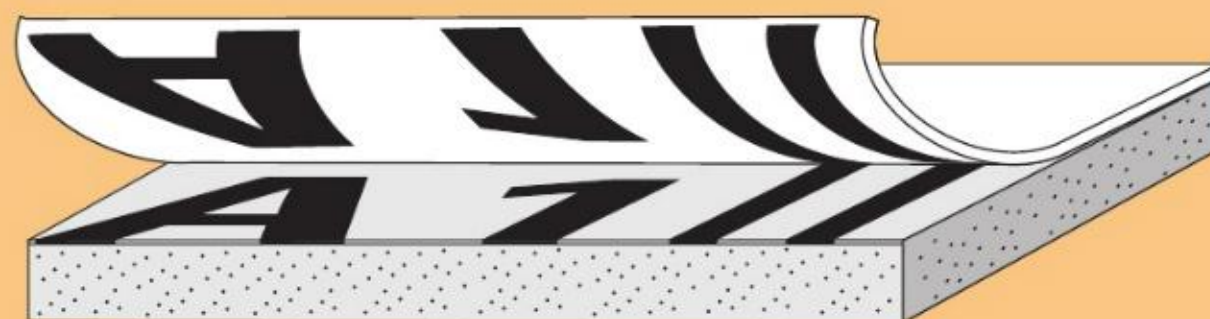
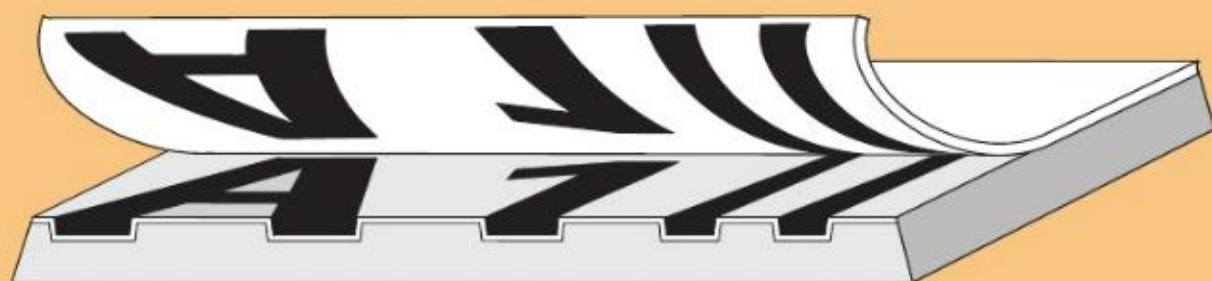
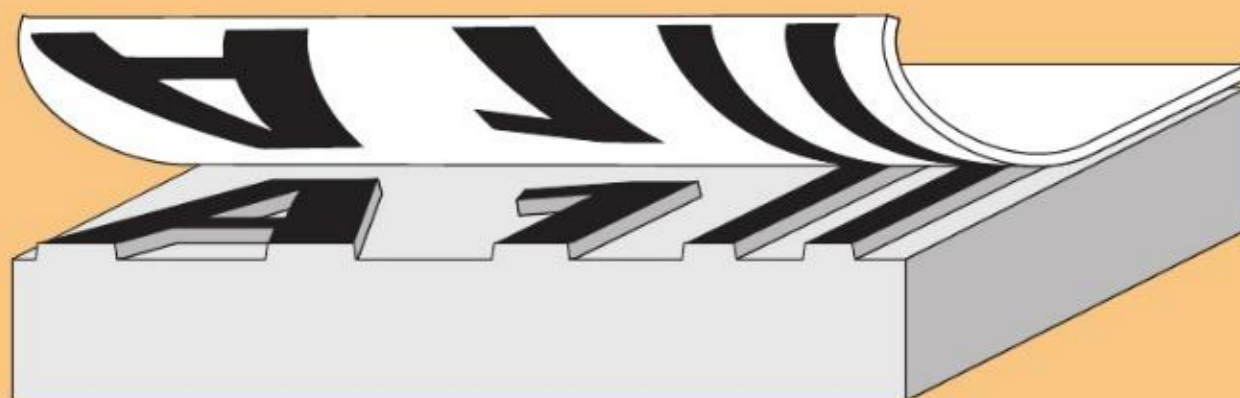
miedzioryt

2 Na podstawie zamieszczonych niżej przykładów omów różnice między grafiką artystyczną i grafiką użytkową. Wskaż, których dzieł nie zaliczymy ani do grafiki artystycznej, ani do użytkowej.

3

Określ, jakie rodzaje druku przedstawiono na schematach.

4

Przyjrzyj się fragmentom przedstawionych grafik. Jak myślisz, w jakich technikach zostały wykonane?

5

Na kartce formatu A4 wykonaj kompozycję z suchych liści, piórek, koronki oraz tektury falistej. Każdy z elementów naklej na papier, a następnie pokryj niezbyt gęstą farbą plakatową. Zanim farba wyschnie, nałóż na przygotowaną kompozycję drugą kartkę i mocno dociśnij. Oto masz gotową pracę graficzną.

GRAFIKA I KOMPUTER

Zainspiruj się...

KORNIK DRUKARZ

Kornik drukarz to bardzo niebezpieczny chrząszcz. Ma około 5 milimetrów długości, ale potrafi doprowadzić do zniszczenia całego lasu, najczęściej świerkowego. Jego nazwa pochodzi stąd, że niszczy drzewo, „drukując” specyficzne wzory na jego korze i łyku – są to chodniki i tunele, które ten chrząszcz wygrzyza. Kornik drukarz bardzo szybko się rozmnaża i jeśli leśnicy nie zastosują środków zapobiegawczych, może w krótkim czasie doprowadzić do zniszczenia całego lasu.

Ślady kornika drukarza

- Czy uważasz, że nazwa owada – kornik drukarz – jest właściwa? Uzasadnij swoją odpowiedź.
- Czy widoczny na fotografii fragment drzewa z „dziełem” kornika drukarza mógłby być matrycą graficzną? Jaki to byłby rodzaj druku?

Grafika komputerowa to dziedzina informatyki, która ma bardzo szerokie zastosowanie we współczesnym życiu. Jej szybki rozwój nastąpił niespełna 30 lat temu, kiedy komputery osobiste zaczęły stawać się nieodłącznym elementem życia i pracy człowieka. Zajmuje się ona wykorzystaniem technik komputerowych do wizualizacji rzeczywistości i wizualizacji artystycznej. Jak wiesz, za pomocą programów komputerowych można rysować, malować, tworzyć projekty grafiki użytkowej, dzieł rzeźby i architektury. Poza tym wykorzystuje się ją w wielu innych dziedzinach życia i nauki, jak kartografia (czyli tworzenie map), diagnostyka medyczna, efekty specjalne w filmach i gry komputerowe. W codziennym życiu widzimy ją na portalach internetowych i na wyświetlaczach naszych smartfonów. Trudno wyobrazić sobie bez niej współczesne życie.

Różnorodne formy wykorzystywania możliwości grafiki komputerowej

- Wymień dziedziny życia, w których wykorzystywana jest grafika komputerowa.

5. Piękne kościoły i niezwykłe domy

- Czym jest architektura?
- Jak budowano domy dawniej i jak buduje się obecnie?
- Od czego zależy wygląd budowli?
- Kim jest architekt?
- Czym jest projekt architektoniczny?
- Na czym polega praca architekta wewnątrz?
- Co wyróżnia domy górali podhalańskich?

Tego się dowiesz!

5.1 Budujemy dom

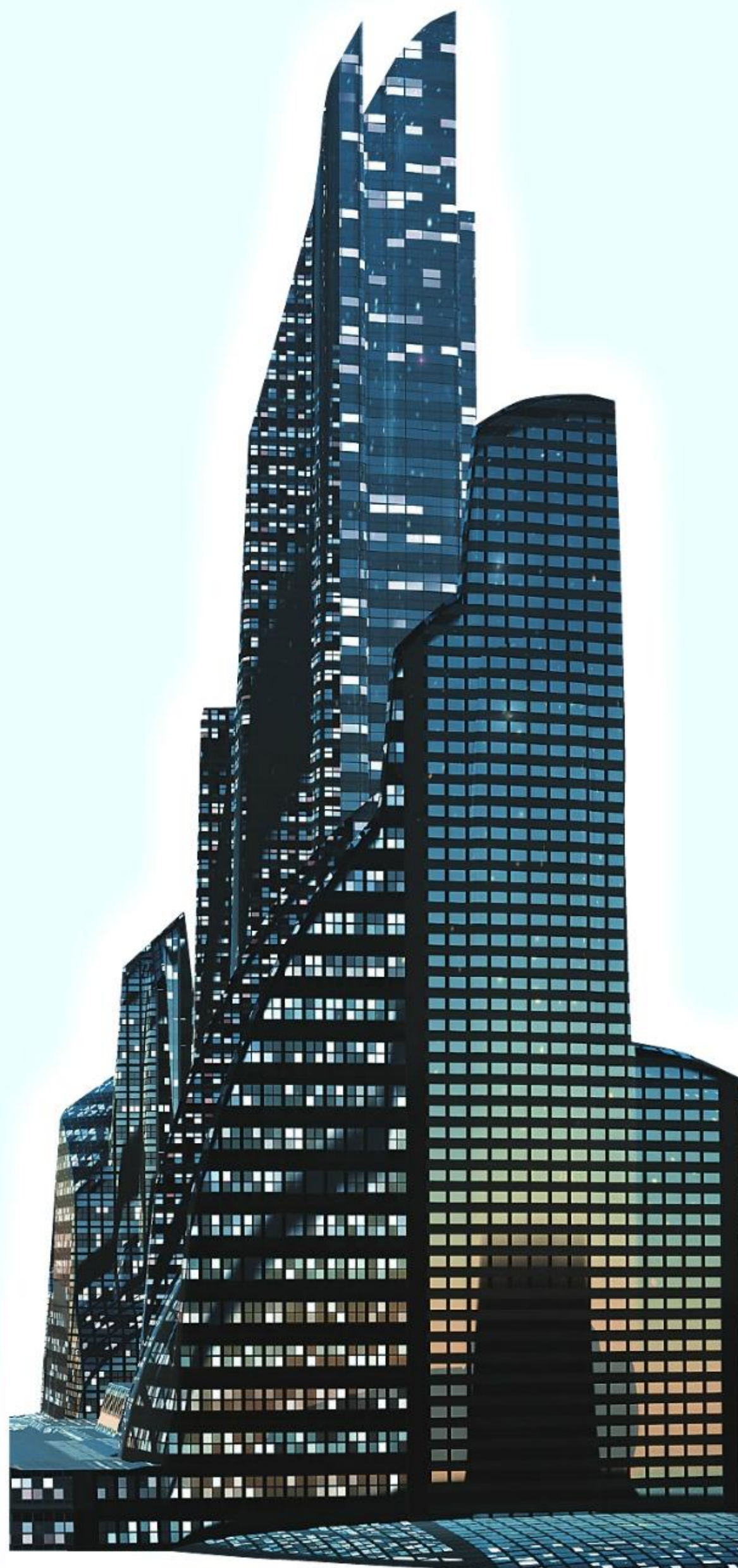
Każdy z nas budował kiedyś domy, wieże lub zamki z klocków. Niektórzy budowali całe miasta, planowali drogi, szkoły i sklepy. Wznoszenie budowli jest fascynującym zajęciem zarówno dla dzieci, które się w ten sposób bawią, jak i dla dorosłych – budowniczych, inżynierów i architektów, którzy zajmują się tym zawodowo, realizując swoje pasje i tworząc miejsca, w których inni ludzie mieszkają, wyznają religię, odpoczywają albo robią zakupy.

Architektura – w przeciwieństwie do rzeźby, malarstwa czy rysunku – to sztuka, która bezpośrednio służy ludziom. Ale architekci dbają o to, aby budowle były nie tylko funkcjonalne – czyli żeby można było w nich bezpiecznie i wygodnie mieszkać, pracować czy wyrażać swoją wiarę – ale także o to, by były one piękne.

Architekci dawniej i teraz mają świadomość, że budowle te mogą istnieć przez dziesiątki lat i będą świadectwem ich czasów, kultury i umiejętności. Dlatego wielu architektów, budowniczych i inżynierów poświęcało dziesiątki lat swego życia, aby tworzone przez nich dzieła były jak najpiękniejsze i najtrwalsze. Z tego rozdziału dowiesz się więcej na ten temat.

Miasto przyszłości

Przygotuj:

kredki i flamastry lub pastele (suche lub olejne), kartkę z bloku rysunkowego formatu A4.

Przyjrzyj się przedstawionym ilustracjom i przypomnij sobie, czy kiedykolwiek widziałeś w książce, internecie lub w telewizji miasto przyszłości. Zastanów się, czy chciałbyś mieszkać w takim mieście i jak – twoim zdaniem – powinno ono wyglądać. Posługując się kredkami i flamastrami, wykonaj projekt niezwykłego miasta przyszłości.

5.2 Architektura – dziedzina sztuki

Architektura to kolejna dziedzina sztuki, którą poznajemy. Opiera się ona przede wszystkim na projektowaniu i wznoszeniu budowli. Projektowanie w tym wypadku polega na rysowaniu poszczególnych części budynku – ścian, schodów, pomieszczeń, drzwi, okien itd. oraz jednoczesnym planowaniu, z jakich materiałów powinny być one zbudowane, żeby były trwałe, ładne, efektowne i użyteczne. W ciągu wieków zmieniały się wyglądy budowli, sposoby ich projektowania oraz materiały, z jakich były wznoszone. Przed tysiącami lat głównym budulcem był kamień, później wynaleziono cegłę, żelazobeton. W czasach nam współczesnych prawie każda budowla oparta jest na mocnej, metalowej konstrukcji. Budynki drewniane powstawały przed wiekami i powstają również teraz, bo drewno jest świetnym, choć niezbyt trwałym, budulcem.

Wygląd budowli zależy też od jej przeznaczenia i od stylu w architekturze (czyli stylu, w jakim budowano w danym czasie). Zamki, kościoły, pałace, budynki teatrów i szkół, domy mieszkalne i wieżowce to dzieła architektury o różnym przeznaczeniu. W zależności od funkcji wyróżniamy architekturę sakralną, obronną, mieszkalną i użyteczności publicznej.

Piramidy w Gizie

Piramidy w Gizie to grobowce egipskich władców – faraonów. Powstały one około 4500 lat temu. Wzniesiono je z olbrzymich bloków kamiennych, z których każdy ważył około 2500 kilogramów. Najwyższa z nich – piramida Cheopsa – ma 147 metrów wysokości.

Partenon w Atenach

Katedra Notre Dame w Paryżu

Partenon to jedna ze świątyń znajdujących się na wzgórzu Akropol w centrum Aten, w Grecji. Została zbudowana ku czci bogini Ateny około 2500 lat temu. Świątynia ta stała się wzorem dla architektury późniejszych wieków ze względu na swą doskonałą i harmonijną konstrukcję. Jest zbudowana w stylu doryckim, który cechuje się prostotą i surowością kolumn wspierających budowlę. Kolumnada złożona z 46 kolumn otacza wnętrze świątyni – cellę, gdzie przed wiekami znajdował się posąg Ateny wykonany ze złota i kości słoniowej.

Katedra Notre Dame [czyt. notrdam] w Paryżu była budowana przez prawie 200 lat na wyspie rzeki Sekwany. Budowę zakończono w 1330 roku. Ta budowla sakralna z kamienia ma 130 metrów długości, a jej wysokość przekracza 35 metrów. Fasada, czyli przednia ściana katedry, jest bogato zdobiona rzeźbami, kolumnami i dużymi oknami o różnych kształtach.

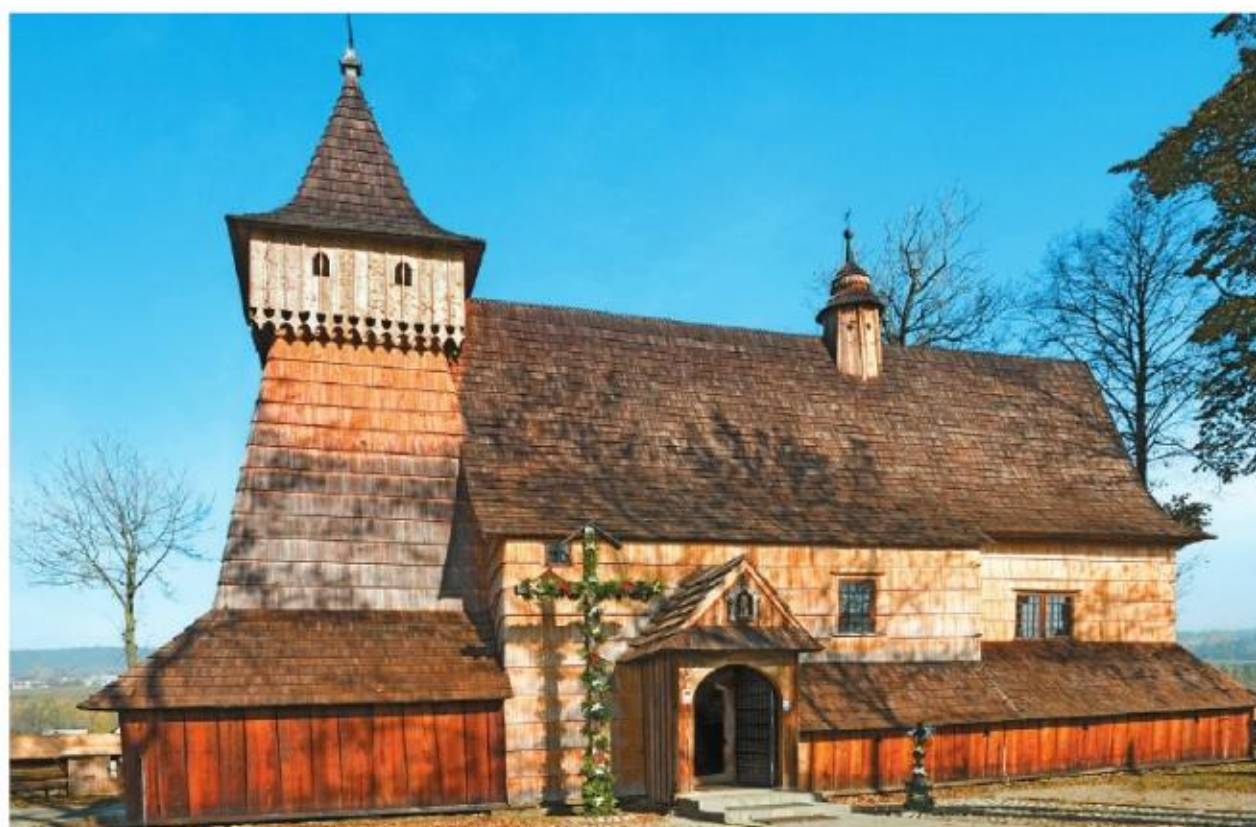

Powiedz, jakie wspólne cechy mają piramidy w Gizie i katedra Notre Dame. Wyjaśnij też, co je różni.

Twierdza w Malborku – kompleks gotyckiej zabudowy obronnej zakonu krzyżackiego

Najstłynniejszym z gotyckich zamków w Polsce jest **twierdza krzyżacka w Malborku**. Jest to zbudowana z cegły warownia średniowieczna i symbol potęgi państwa krzyżackiego. Położony nad rzeką Nogat kompleks to właściwie zespół trzech zamków: niskiego, średniego i wysokiego, wzniesionych w latach 1276–1457. Twierdza malborska nigdy nie została zdobyta w walce.

Drewniany kościół pw. św. Michała Archaniola w Dębnie Podhalańskim

Kościół pw. św. Michała Archaniola w Dębnie Podhalańskim jest budowlą drewnianą o przeznaczeniu sakralnym, czyli związanym z religią. Zbudowano go ponad 500 lat temu. Jego wnętrze zdobią wspaniałe malowidła ściennie i rzeźby. Konstrukcja i wystrój kościoła, prawie w całości, nie zmieniły się od czasu jego wybudowania.

Dziedziniec i krużganki zamku królewskiego na Wawelu w Krakowie

Zamek na Wawelu to dawna siedziba polskich władców. Odbudowano go 400 lat temu (po pożarze) i do tej pory możemy podziwiać nadaną mu wówczas formę. Wewnętrzny dziedziniec zamku wawelskiego ma arkadowe krużganki – czyli ganek w formie łuków wspartych na kolumnach. Obecnie zamek pełni rolę muzeum – mieszczą się tam bogate zbiory sztuki polskiej.

Teatr Wielki w Warszawie

Architektura czasów współczesnych wykorzystuje takie materiały, jak: stal, szkło, żelazobeton. Ściany są często wykonywane ze wzmocnionego szkła pokrytego specjalną powłoką – przyciemnioną i nieprzezroczystą. W wielkich miastach spotykamy drapacze chmur. Pełnią one najczęściej funkcję budynków użyteczności publicznej (biura, hotele), ale zdarza się też, że są domami mieszkalnymi. Siedziba towarzystwa ubezpieczeniowego Swiss Reinsurance [czyt. sflis reiszurens] to realizacja projektu brytyjskiego architekta **Normana Fostera** w Londynie. Budynek nazywany jest też *30 St Mary Axe* [czyt. ferti sant mery aks] lub *Gherkin* [czyt. gerkyn, pol. 'korniszon'].

Obiekt ten jest w naturalny sposób wentylowany i oświetlany dzięki swej niezwyklej formie. Ma 180 metrów wysokości, a jego przednia ściana wykonana jest z 5500 szklanych trójkątów.

Siedziba towarzystwa ubezpieczeniowego Swiss Reinsurance w Londynie, 1997–2005

Teatr Wielki w Warszawie to budowla użyteczności publicznej. Znajduje się w nim jedna z największych w Europie scen operowych i widownia dla ponad 2000 widzów. Budynek, wzniesiony na przełomie XVIII i XIX wieku, ma trzy potężne kondygnacje, rozłożystą kolumnadę oraz okazały portyk, zwieńczony rzeźbą *Kwadryga Apollina*.

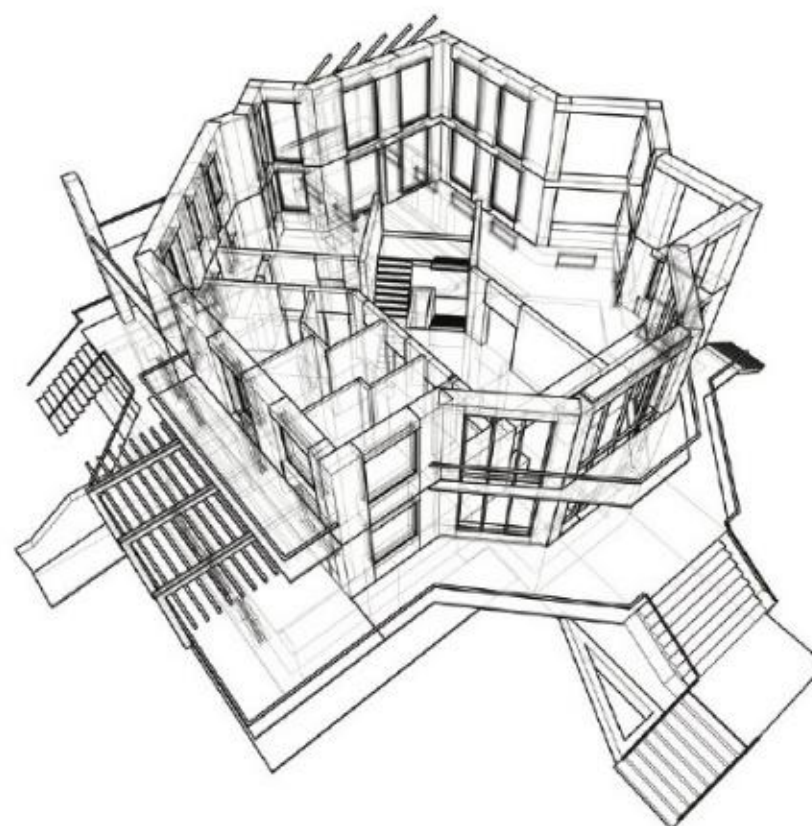
1. Czym zajmuje się dziedzina sztuki zwana architekturą?
2. Wymień materiały, z których powstają budowle.
3. Opisz budynek, który – według ciebie – jest najciekawszym dziełem architektonicznym w twojej miejscowości.

5.3 Warsztat architekta

Wiesz już, że architektura to sztuka projektowania i tworzenia budowli. Obiekty architektoniczne – różnego rodzaju budynki – pełnią zarówno funkcję użytkową (np. domy służą do mieszkania, biblioteki do przechowywania książek), jak i estetyczną. **Architekt** (z grec. – ‘naczelný budowniczy’) to człowiek, którego zadaniem jest projektowanie mieszkań i budowli użyteczności publicznej, np. kin, teatrów, sklepów.

Projekty architektoniczne

Jednak droga od pomysłu architekta do zbudowania obiektu jest długa. Najpierw przygotowuje się plany budowli zwane **projektami architektonicznymi**. Współcześnie takie plany tworzy się za pomocą specjalnych programów komputerowych. Pozwalają one zobaczyć w przestrzeni wirtualnej budynek, który jeszcze nie istnieje w rzeczywistości. Architekt planuje konstrukcję obiektu, biorąc pod uwagę jego przeznaczenie – funkcję, jaką ma spełniać – oraz uwzględniając rodzaj materiału, z jakiego będzie budowany. Budownictwo korzysta z wielu różnorodnych, z biegiem lat ulepszonych, materiałów konstrukcyjnych, np. drewno, kamień, cegła, beton, stal, szkło, aluminium. Wspomniane oprogramowanie umożliwia także zobaczenie wnętrza projektowanego budynku. Artysta, który zajmuje się planowaniem m.in. układu mebli, koloru ścian i dywanów, to **projektant wnętrz**.

Zanim powstanie budowla, oprócz zaprojektowania jej kształtu, należy też wymyślić, w jaki sposób powiązać jej formę z naturalnym otoczeniem, w którym ma się znaleźć. Zajmuje się tym dziedzina zwana **architekturą krajobrazu**. Architekt planuje wygląd przestrzeni w pobliżu budynku, np. rodzaj i układ roślin czy zbiorników wodnych, które będą go otaczały.

Projekt budynku i otaczającego go krajobrazu (widok z góry)

Moja wymarzona przestrzeń

Przygotuj:

blok techniczny z kolorowymi kartkami, ołówek, nożyczki, kolorowe kredki i flamastry, papier kolorowy samoprzylepny.

Inspirując się przedstawionymi na ilustracjach projektami wnętrz, wykonaj projekt mieszkania lub pokoju, w którym chcesz spędzać czas. Może to być cały pokój widziany z góry lub jedna z jego ścian. Wyobraź sobie rozkład całego mieszkania, podziel je na pokoje, zastanów się nad innymi funkcjami pomieszczeń – np. łazienka, kuchnia, siłownia, biblioteka. Zaznacz, gdzie będą się znajdowały meble, dywany i inne elementy wyposażenia. Swoją pracę wykonaj w technice mieszanej – niektóre elementy możesz narysować, inne przykleić.

Ciekawe!

Dom Sztuki w Grazu, zwany Kunsthaus Graz, został zbudowany w 2003 roku. Budynek, zaprojektowany przez Petera Cooka [czyt. pietera kuka] i Colina Fourniera [czyt. kolina furniera], na tle okolicznych domków o dachach z czerwonej cegły, wygląda jak przybysz z kosmosu. Kształt budowli przywołuje na myśl płynne kształty przyrodnicze albo bańkę powietrza. Z powierzchni pokrytej niebieskim tworzywem sztucznym wystają sterczące elementy, które wpuszczają do środka światło dzienne. W części wschodniej znajduje się 930 lamp fluorescencyjnych. W budynku wydzielona jest, obudowana szkłem, specjalna przestrzeń pozwalająca na podziwianie pejzażu starego miasta.

Kunsthaus Gratz [czyt. grac] (blob), Austria

Więcej na temat

Natura i architektura

Dom Hundertwassera, kompleks mieszkalny w Wiedniu

Bloboarchitektura (z ang. *blob* ‘kropelka’, ‘kleks’) to termin określający jedną z tendencji we współczesnej architekturze, polegającą na projektowaniu fantazyjnych form dzieła architektonicznego przy użyciu zaawansowanych technik komputerowych. Kształty blobów są niezwykle – nawiązują do form przyrodniczych, organicznych i biologicznych.

Jednym z pierwszych architektów, którzy inspirowali się organicznymi formami w swoich projektach, był **Friedensreich Hundertwasser** [czyt. fridynsraich hundertwase], malarz i architekt pochodzący z Austrii. Tworzył bardzo kolorowe obrazy, ale jest znany przede wszystkim jako architekt. Hundertwasser uważał, że zadaniem artysty jest nawiązanie dialogu z naturą, dlatego jego budynki mają nieregularne kształty inspirowane naturą, ich podłogi są często niewypoziomowane, rośliny wyrastają ze ścian i dachów, a okna mają różne kształty i rozmiary. Artysta używał śmiałych i kontrastujących kolorów, luster, złotych i srebrnych detali. Budowle jego projektu można podziwiać w wielu miejscach na świecie, m.in.: w Austrii, Niemczech, Nowej Zelandii, Japonii, USA i Izraelu.

Kolorowe domy

Przygotuj:

blok techniczny z kolorowymi kartkami, ołówek, nożyczki, klej, tekturkę, kolorowe kredki i flamastry, papier kolorowy.

Do wykonania zadania z gwiazdką: pudełka po dowolnych produktach, papier kolorowy samoprzylepny, klej, nożyczki, taśmę klejącą, tekturkę, flamastry.

Inspirując się przedstawionymi na zdjęciach budynkami z kartonu, wykonaj ścianę frontową (przednią) domu, bloku lub kamienicy. Naszkicuj zarys budynku, następnie drzwi i okna; kredkami i flamastrami zaznacz ich kształty. Wybrane elementy lub szczegóły możesz wykleić papierem kolorowym. Wytnij budynek z kartki i zrób pionowe nacięcie na środku jego dolnej pionowej krawędzi. Wytnij prostokąt odpowiedniej wielkości, natnij jego krawędź i umieść w nacięciu wyciętego wcześniej budynku tak, aby można go było postawić na stoliku. W wybranym miejscu w klasie ustawie miasto złożone z waszych niepowtarzalnych domów.

Zadanie

Inspirując się przedstawionymi na sąsiednich stronach fotografiami budynków, wykonajcie wspólną budowlę o bajkowej kolorystyce. Każdy z was wykona z pudełka jedną część budowli. Pudełko należy okleić papierem kolorowym, wybrać kolor ścian, zaprojektować kształt okien, wyciąć je i przykleić; szczegóły można dorysować flamastrami. Można też dokleić taras lub balkon z tektury. Następnie trzeba połączyć poszczególne budowle jak klocki – w jeden duży kolorowy budynek.

5.4 Warsztat twórcy ludowego. Styl zakopiański

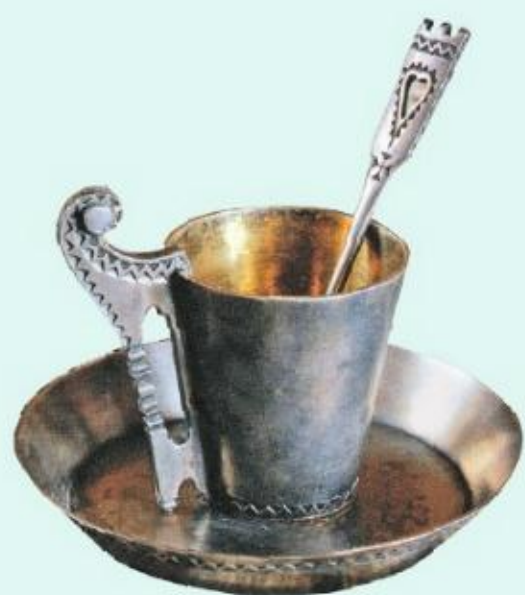

Willa Atma w Zakopanem

Styl zakopiański to sposób budowania domów mieszkalnych i innych budowli oparty na zasadach stosowanych przez ludowych architektów i budowniczych z regionu Podhala. Wprowadził go ponad 100 lat temu Stanisław Witkiewicz, ponieważ wygląd domów górali podhalańskich wydawał mu się bardzo cenny dla kultury naszego narodu. Tworząc swoje projekty, Witkiewicz wzorował się na tradycyjnym budownictwie góralskim.

Na Podhalu powstało wiele willi i pensjonatów, których charakterystycznymi cechami były: spadzisty dach kryty gontem, wysoka podmurówka z kamienia, ściany zbudowane z drewnianych pni przeciętych wzdłuż na pół, dekoracje z drewna (w kształcie lilii lub tulipana) umieszczane na szczytach dachów, „słonecka”, czyli wąskie listwy przybijane promieniście nad oknami i drzwiami, oraz płaskorzeźby przedstawiające motywy roślinne. Każdy dom budowany w stylu zakopiańskim miał werandę wzorowaną na wyglądzie tradycyjnych szop i szałasów góralskich.

W stylu zakopiańskim wykonywano również sprzęty gospodarskie, meble i ubrania oraz pamiątki dla turystów odwiedzających rejony Podhala.

Sprzęty
gospodarstwa
domowego zdobione
charakterystycznymi
góralskimi dekoracjami
roślinnymi i geome-
trycznymi.

Góralscy artyści do dziś zajmują się snycerstwem, czyli sztuką rzeźbienia w drewnie. Rzeźbione elementy mają najczęściej charakter dekoracyjny i ozdabiają meble oraz różne sprzęty.

Dekoracja rzeźbiarska na zewnętrznych ścianach willi Pod Jedłami w Zakopanem

„Słonecko” wieńczące dach góralskiego domu

Podsumowanie działu 5

1

Czy znasz te słowa?

architektura

projektant wnętrz

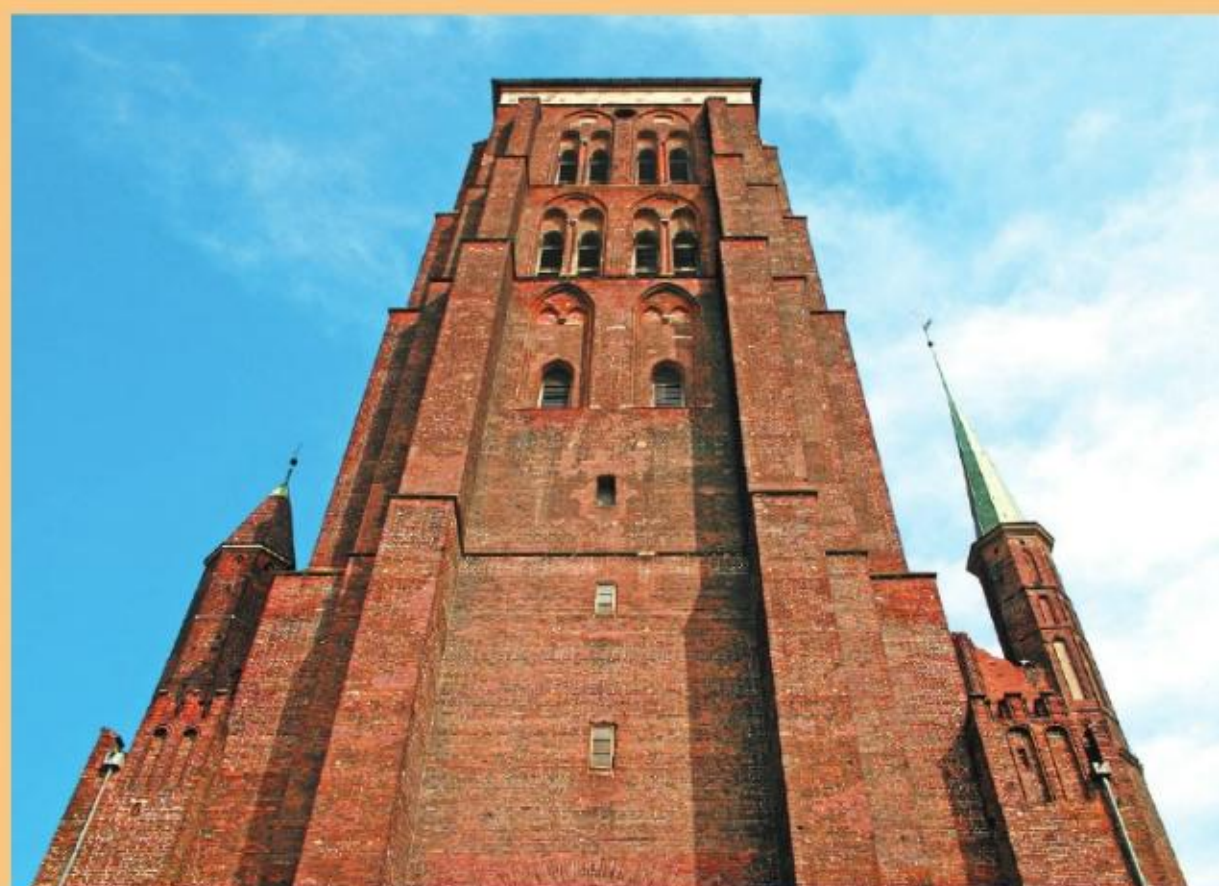
architekt

projekt

architektura krajobrazu

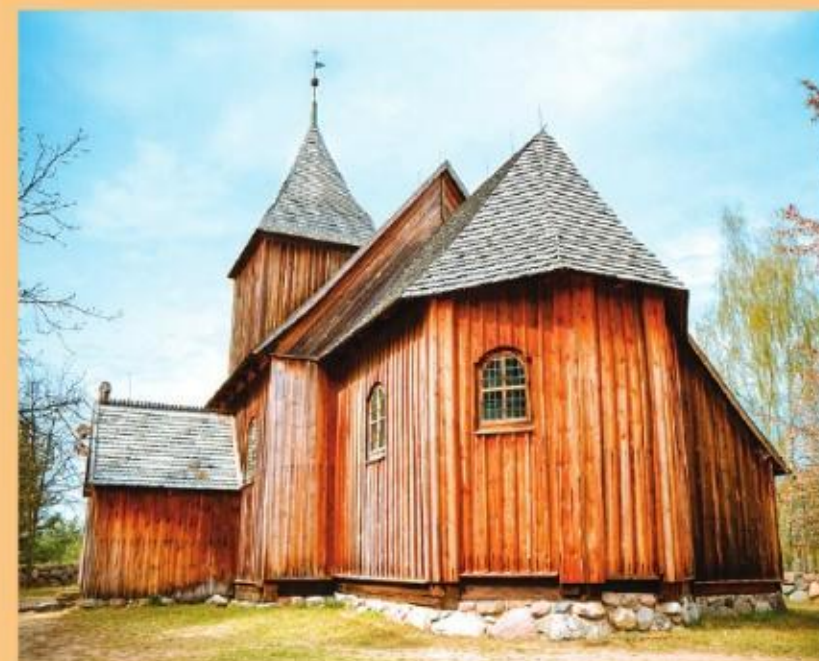
2

Przyjrzyj się fotografiom i powiedz, z jakiego materiału budowlanego zostały wykonane przedstawione na nich dzieła architektury.

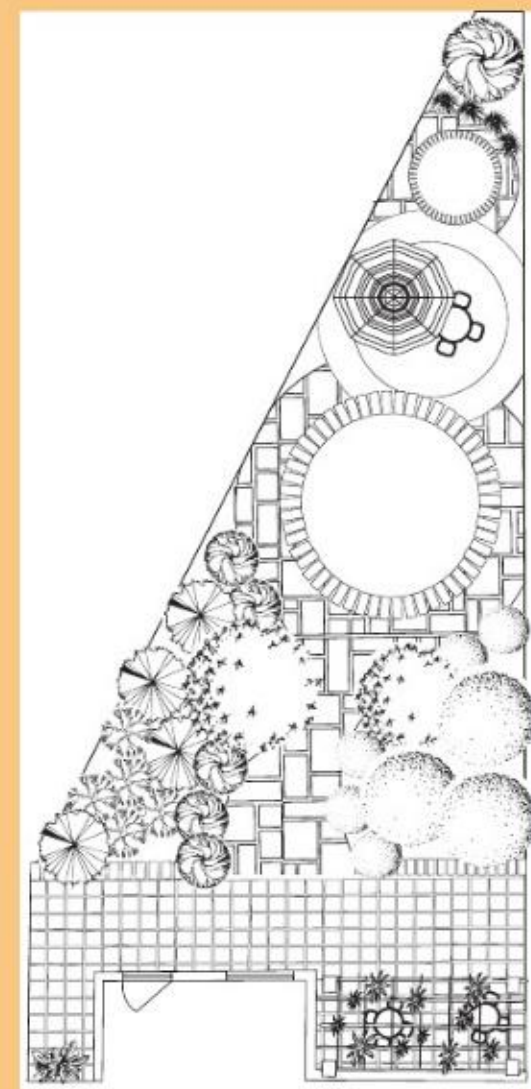
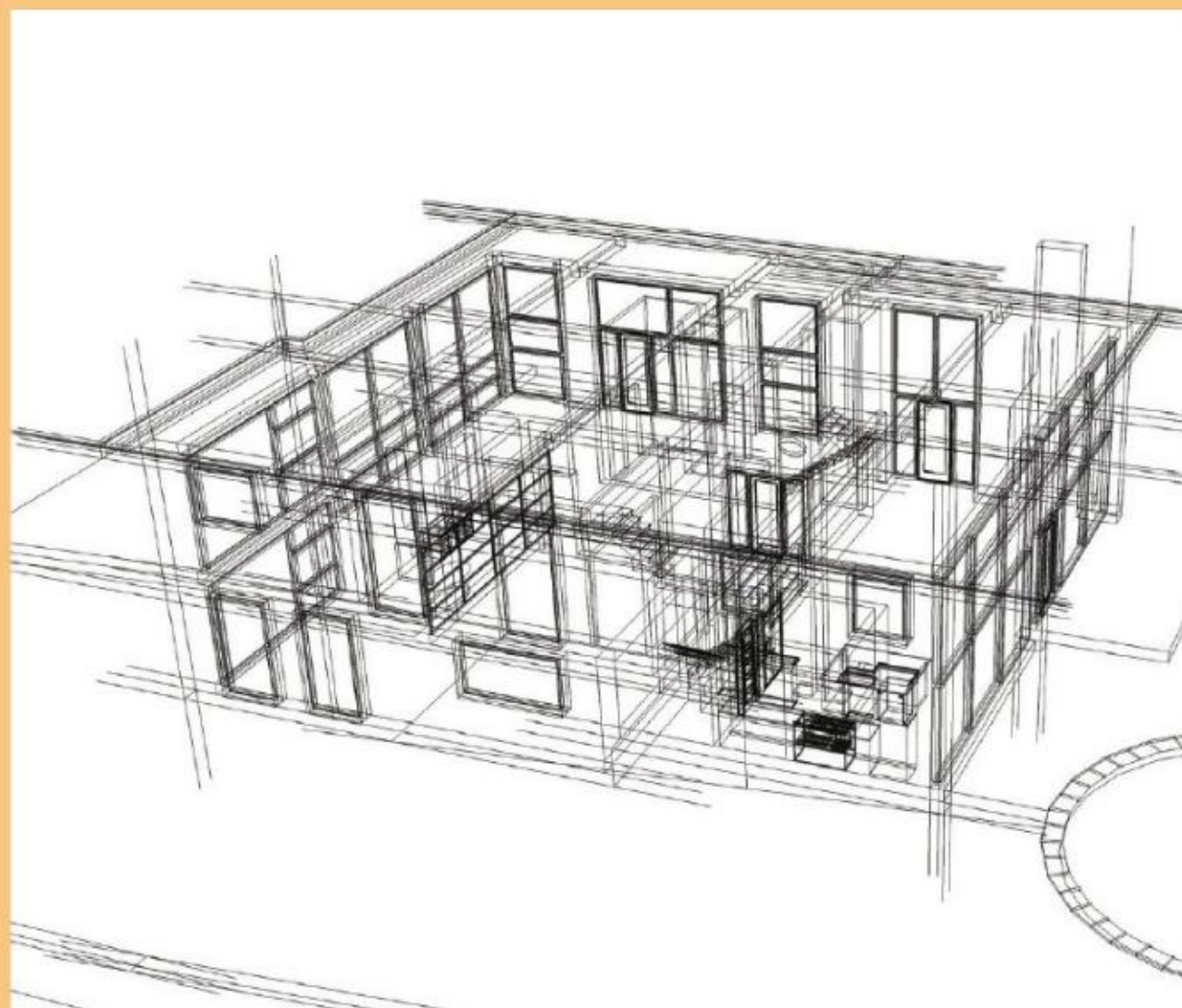
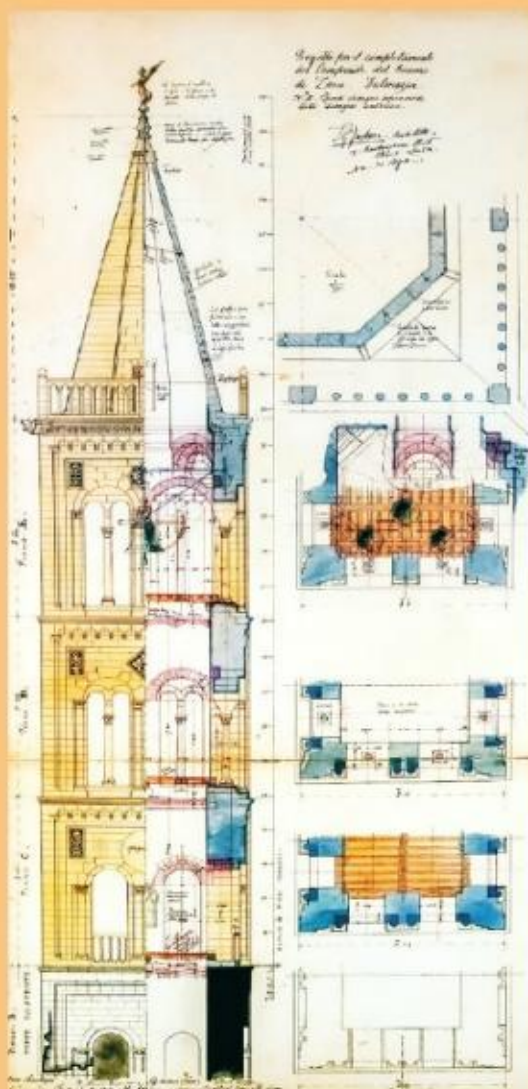
3

Wyjaśnij, jakie funkcje pełnią budowle przedstawione na fotografiach.

4

Jak myślisz, co przedstawiają poniższe plany architektoniczne?

5

Pobaw się w artystę architekta i zaprojektuj dom swoich marzeń. Możesz ulepszyć jego wyposażenie zewnętrzne lub wewnętrzne, dodając różne nietypowe funkcje (może to być np. dom, który się porusza lub śpiewa).

PROJEKTOWANIE na ekranie

Zainspiruj się...

TERMITIERY

Największe i najbardziej skomplikowane budowle w świecie owadów budują termity – takie budowle nazywamy termitierami. Strzeliste termitiery powstają z mieszanki ziemi, przeżutego drewna, szczątków roślin, kału i śliny owadów. Średnia wysokość kopca termitów ma około 3 metrów, ale są i takie, które osiągają 12 cmetrów wysokości. Najbardziej zaskakujące jest wnętrze termitiery – to skomplikowana konstrukcja, pełna tuneli, korytarzy, komór i pomieszczeń, wyposażona w system wentylacyjny, dzięki któremu zachowana jest w środku stała temperatura. Ludzie tworzą bardzo piękne i funkcjonalne budowle, ale dotychczas nie zbudowali nic, co przewyższa skutecznością i funkcjonalnością kopce termitów.

Kopiec termitów w Darwin, Australia

- Czy przedstawiona termitiera mogłaby być inspiracją dla współczesnych architektów? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Jeszcze 20 lat temu większość projektów architektonicznych rysowano odręcznie, za pomocą deski kreślarskiej i kalki. Obecnie plany wszystkich budowli i projekty osiedli, ogrodów tworzy się za pomocą specjalnych programów komputerowych. Każdy dom, most czy ogród ma najpierw swoją wizualizację w rzeczywistości wirtualnej, a następnie – kiedy wszystko jest już dokładnie zaplanowane i poprawione – architekci, inżynierowie i budowniczowie zaczynają konstruować prawdziwy obiekt.

Trójwymiarowe obiekty w rzeczywistości wirtualnej

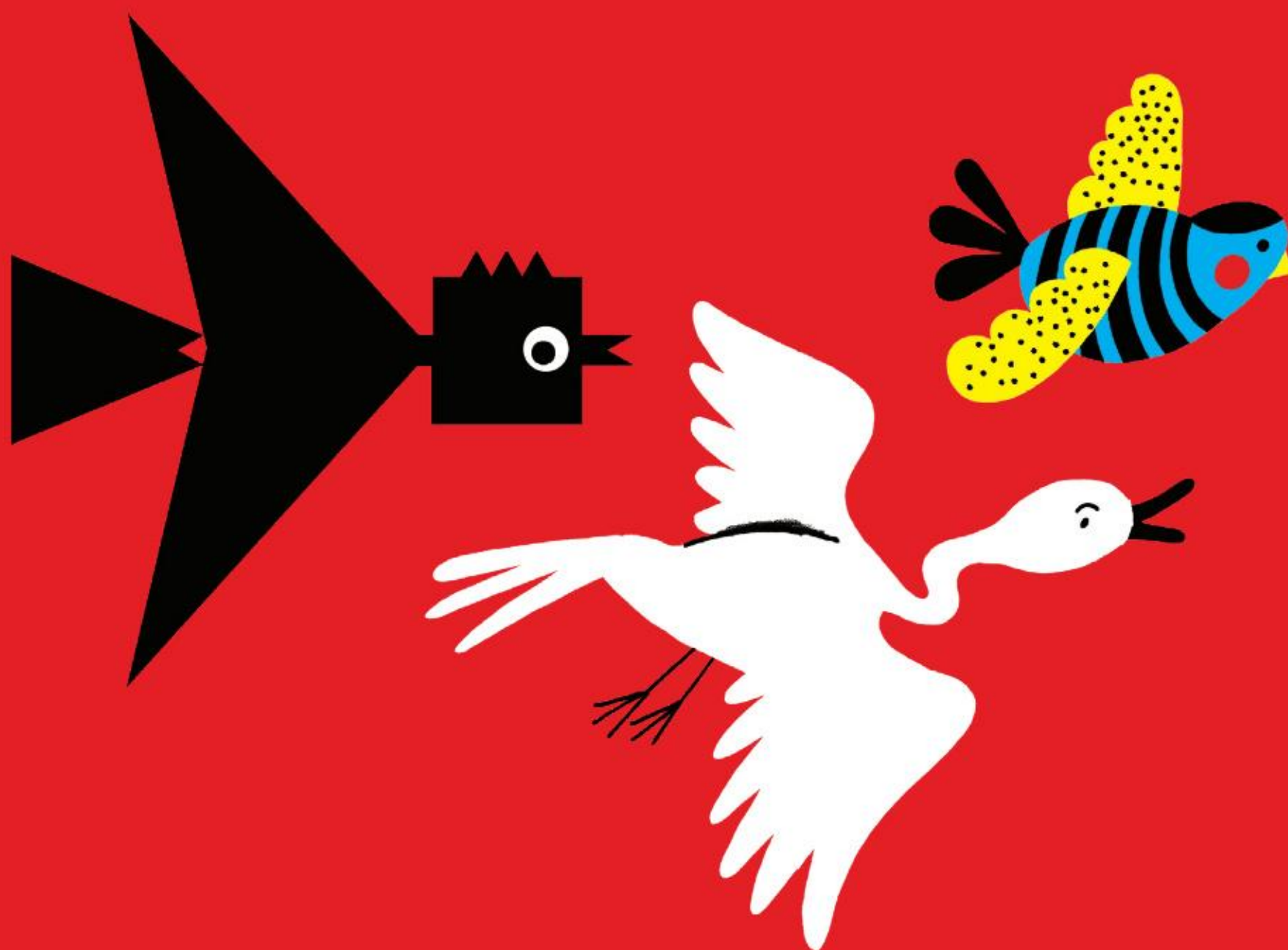

- Wymień jeden z najważniejszych warunków, jaki powinna spełniać dobrze zaprojektowana budowla.

6. Język dzieł sztuki. Kompozycja i kontrast

- Jakim językiem przemawia sztuka?
- Czym jest kompozycja?
- Jak rozpoznać rytm i symetrię w kompozycji?
- Kontrast – co to takiego?
- Jakie barwy nazywamy kontrastowymi?
- Jak wykonać wycinankę?

Tego się dowiesz!

6.1 Środki wyrazu artystycznego

Środki wyrazu artystycznego bywają często nazywane językiem sztuki. Dlaczego? Ponieważ za ich pomocą artyści przekazują nam pewne informacje zawarte w obrazie. Wiesz już, że gama barwna wpływa na nastrój obrazu – sprawia, że wydaje nam się wesoły lub smutny. Ułożenie linii i obecność konturu również wpływa na to, jak odbieramy przedstawione na obrazie elementy, wydarzenia, postacie, przedmioty. Zobacz, jakie jeszcze środki wyrazu artystycznego wpływają na ekspresję obrazu, rzeźby czy rysunku. Będziesz je poznawać stopniowo na lekcjach plastyki i zgłębiać ich różne możliwości.

Bryła

Bryła i jej ukształtowanie ma znaczenie w rzeźbie i architekturze. W jej przypadku istotna jest faktura oraz to, czy bryła jest zwarta, czy rozbita na poszczególne elementy.

Nike z Samotraki

Światło

Światło na obrazie ma najczęściej postać światłocienia, czyli kontrastu partii zaciemnionych i oświetlonych. Światłocień na płaszczyźnie obrazu służy efektowi trójwymiarowości.

Jan Vermeer van Delft
[czyt. fermier fan delft]
Kobieta pisząca list

Kontrast

Kontrast polega na zestawianiu w dziele plastycznym elementów wyraźnie różniących się od siebie kolorem, kształtem, kierunkiem ułożenia, walorem.

Otto Freundlich
[czyt. oto fraindliś]
Kompozycja

Walog

Walog to stopień jasności barwy w malarstwie lub stopień natężenia szarości w rysunku.

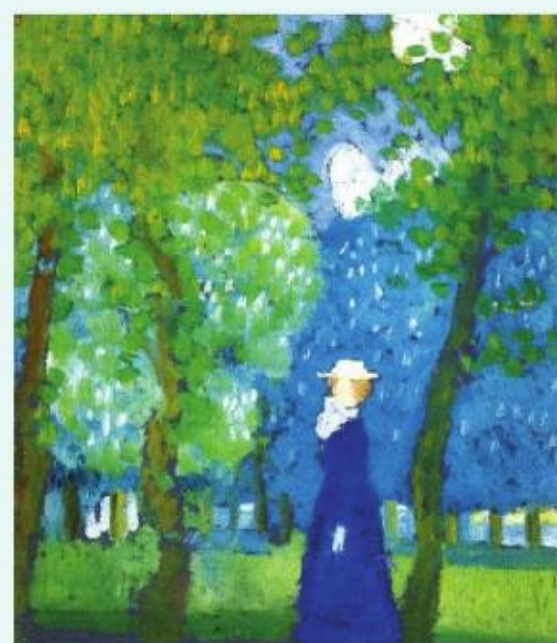
Mary Cassatt
[czyt. mery kasat]
Profil kobiety z Italii

Kompozycja

Kompozycja to rozmieszczenie elementów dzieła artystycznego na płaszczyźnie obrazu lub w przestrzeni

Arnold Böcklin [czyt. boklin]
Wyspa umarłych

Gama barwna

Gama barwna to zespół barw występujących na obrazie, które nadają ogólny ton kompozycji malarskiej.

Maurice Denis
[czyt. moris deni]
Kobieta w błękitach

Linia

Linia – wpływa na formę i ekspresję dzieła, buduje kompozycję i przestrzeń.

Aubrey Beardsley
[czyt. obrej berdzej]
Pawia suknia

Faktura

Faktura to sposób ukształtowania powierzchni obrazu lub dzieła przestrzennego.

Fragment obrazu
w technice olejnej

Środki wyrazu artystycznego

Przestrzeń

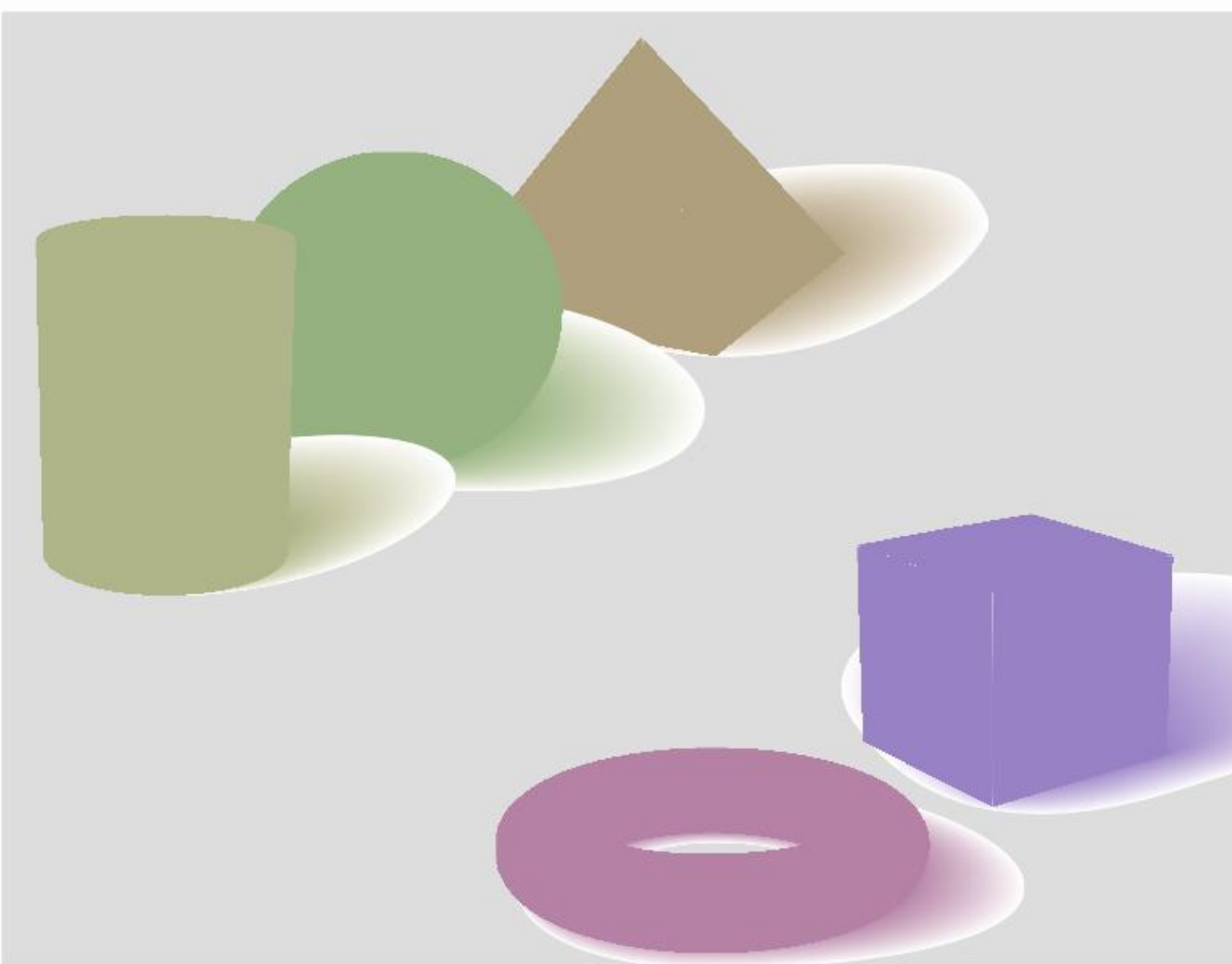
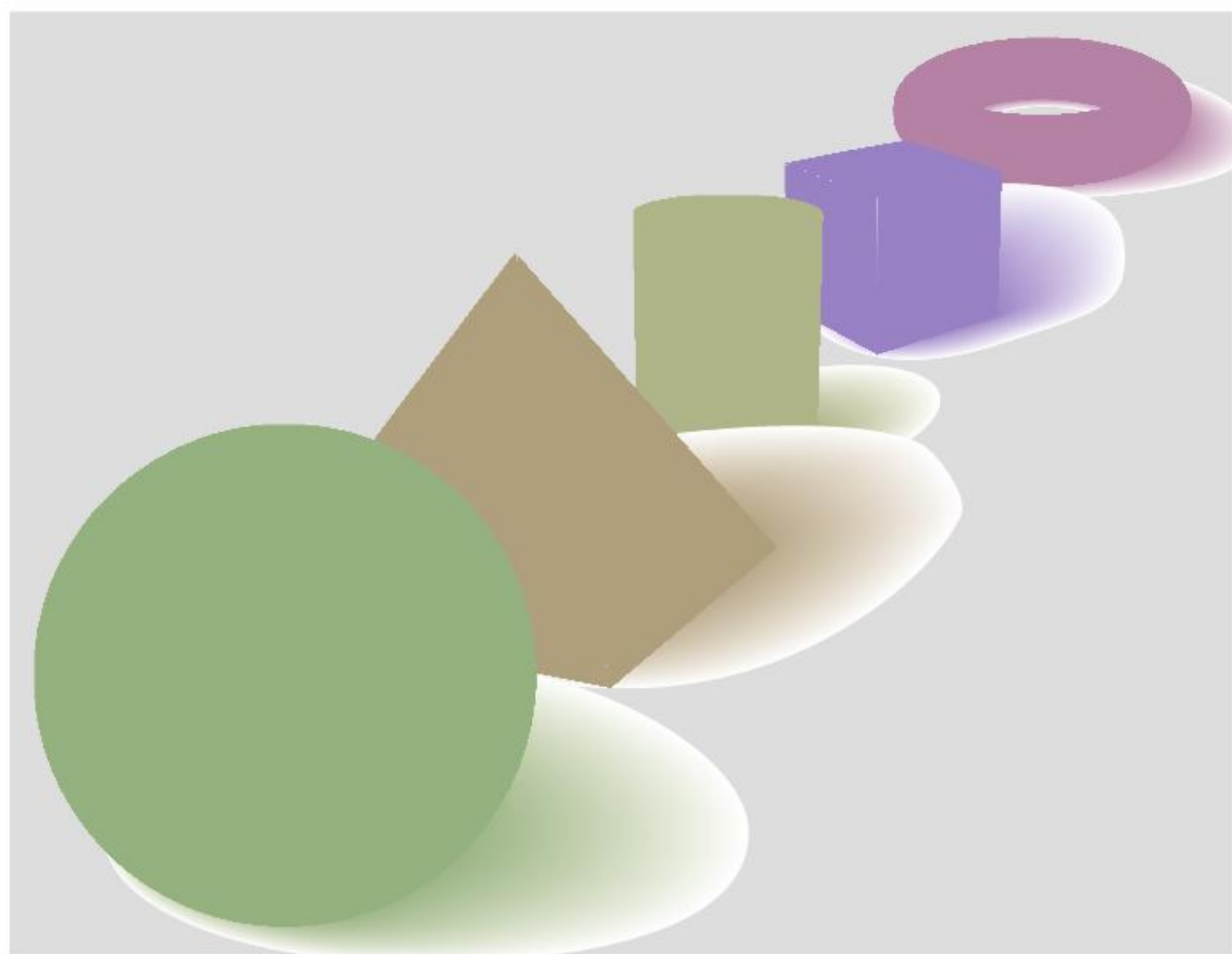
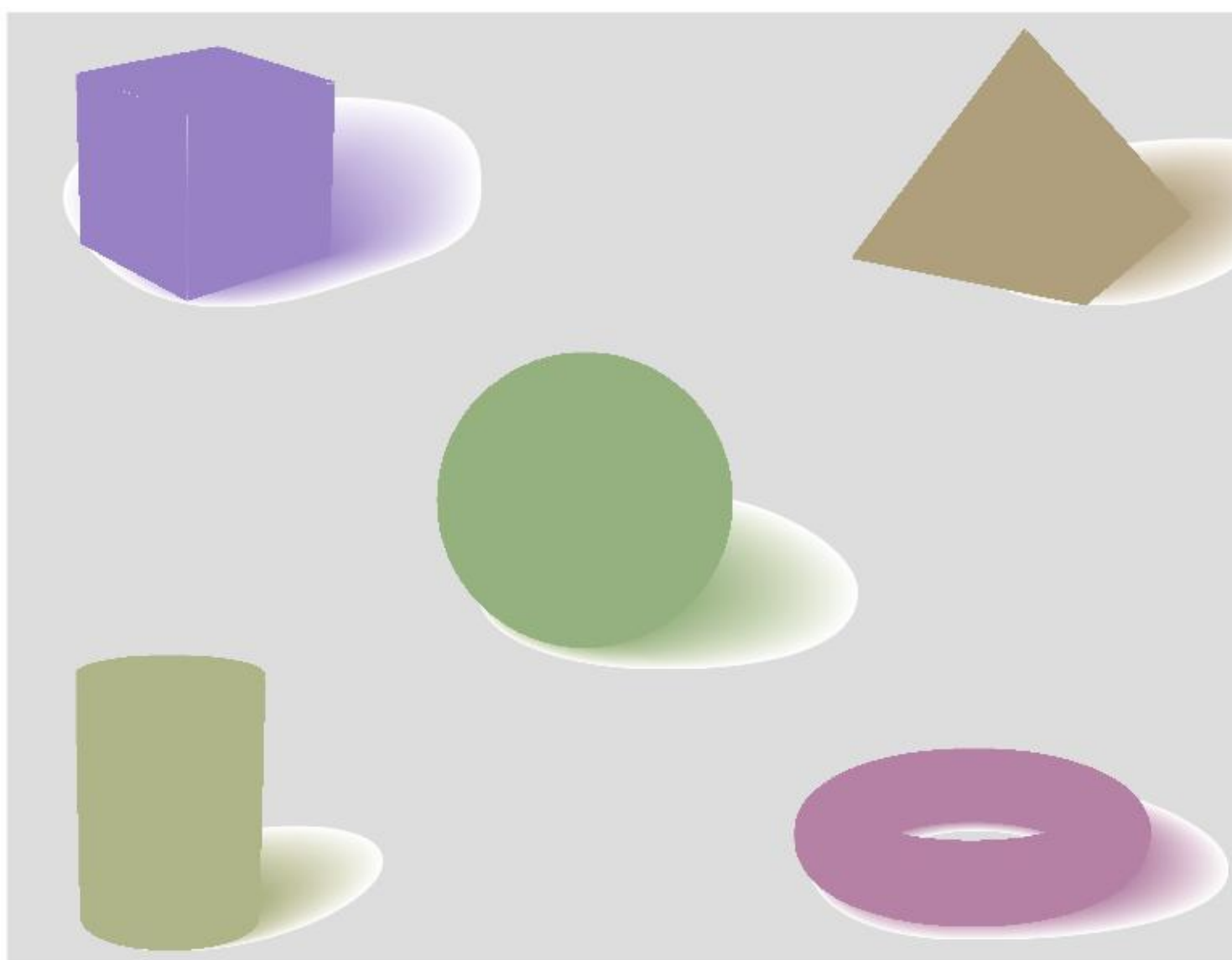
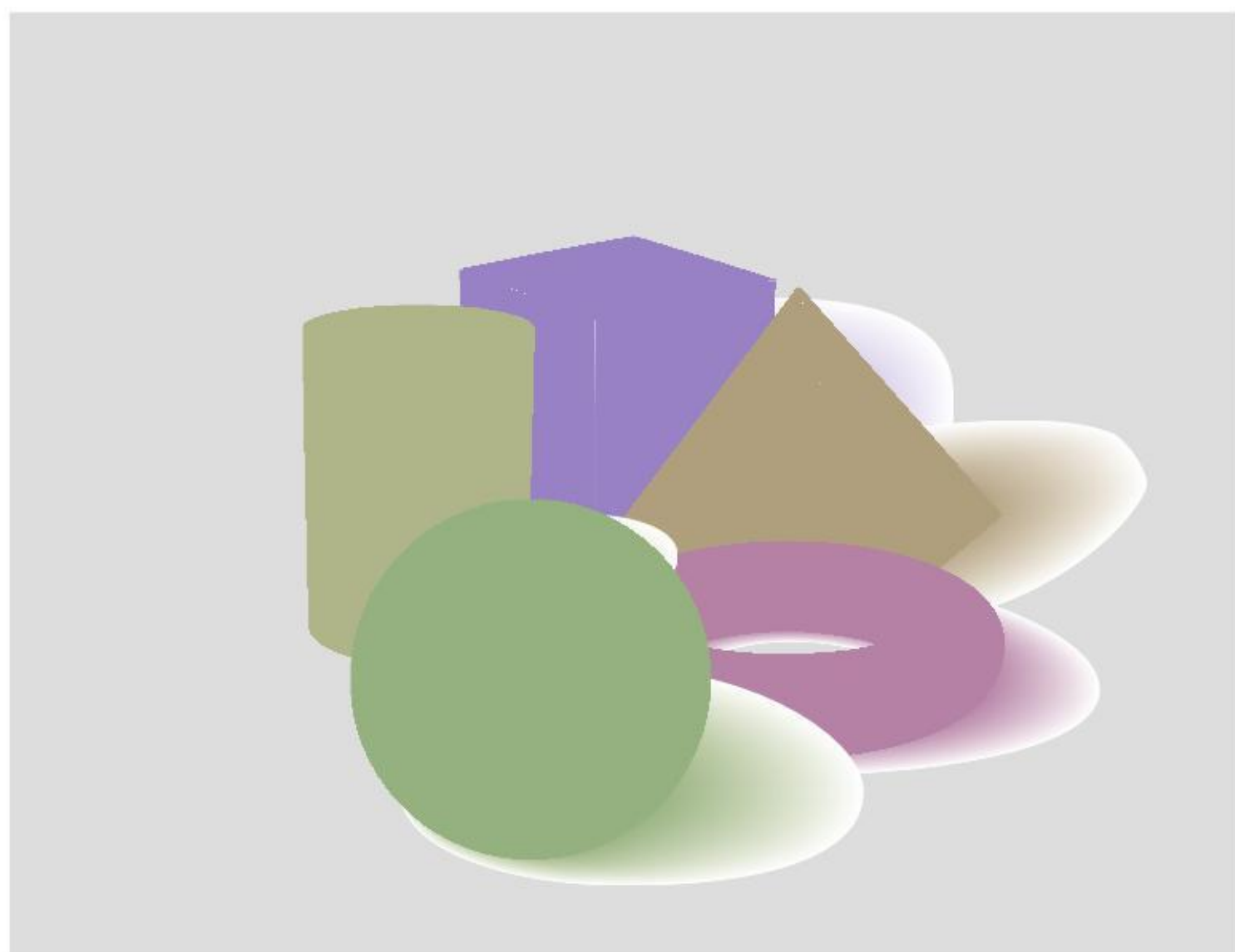
Przestrzeń na obrazie ukazywana jest poprzez zastosowanie perspektywy lub odpowiedniego układu kompozycyjnego i kolorystycznego.

Caspar David Friedrich
[czyt. kaspar dawid fridrich]
Der Watzmann

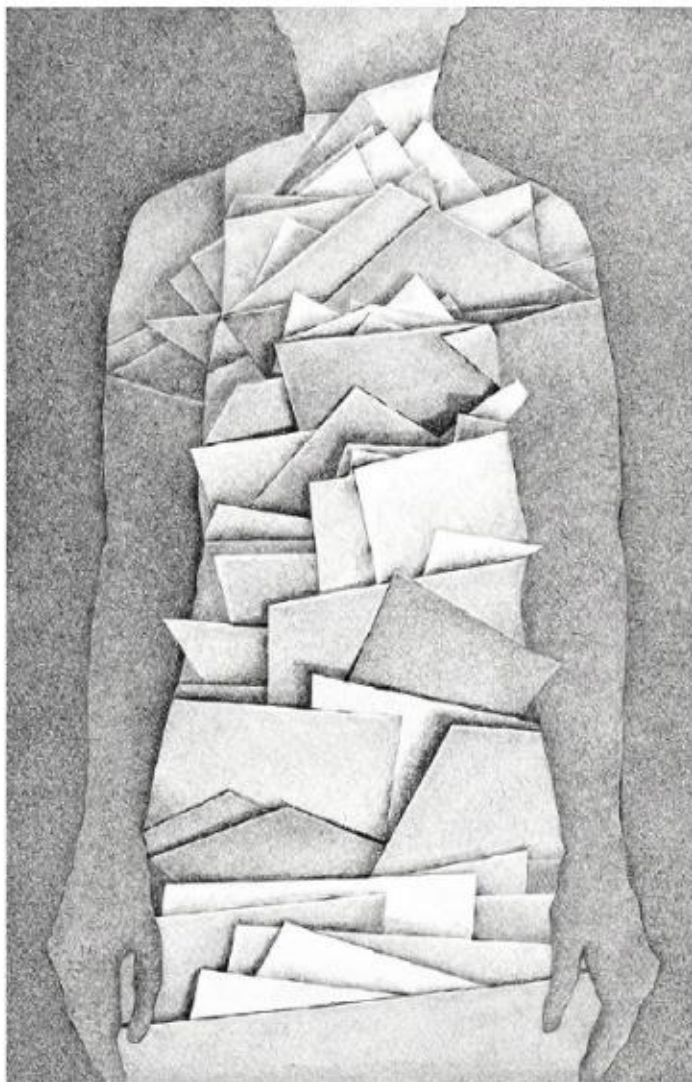
6.2 Czym jest kompozycja?

Termin **kompozycja** oznacza uporządkowanie, ułożenie, zestawienie ze sobą określonych elementów w taki sposób, aby tworzyły nową całość. Kompozycja kwiatowa to sposób ułożenia kwiatów, np. w wazonie; kompozycja muzyczna to uporządkowanie dźwięków w taki sposób, aby tworzyły melodię, a kompozycja malarska to określone zestawienie na obrazie plam barwnych, linii, kresek w celu ukazania tego, co artysta zaobserwował lub co sobie wyobraził.

Każde dzieło plastyczne możemy nazwać kompozycją – rysunkową, malarską, rzeźbiarską czy architektoniczną. Artyści komponują rozmaite elementy, takie jak linie, kreski, plamy barwne, bryły i obiekty.

Wszystkie powyższe ilustracje przedstawiają te same bryły: mają one taką samą treść, a różni je właśnie kompozycja.

Elwira Wasak *Tabula rasa* [czyt. raza]?

Kompozycja w rysunku polega na odpowiednim uporządkowaniu linii, kresek i punktów na powierzchni kartki.

Kazimierz Malewicz *Suprematyzm*

Kompozycja w malarstwie to ułożenie w zaplanowany przez artystę sposób kształtów, kolorów, plam barwnych na obrazie.

Henry Moore [czyt. henri mur] *Trzy części*

Uporządkowanie i odpowiedni układ trójwymiarowych brył charakteryzują **kompozycję w przestrzeni – rzeźbę**.

Vitra Haus w Weil [czyt. wajl] nad Renem

Budynek przedstawiony na zdjęciu to zaplanowana przez artystę **kompozycja architektoniczna**, która polega na uporządkowaniu poszczególnych elementów budowli w przestrzeni.

● Czym jest kompozycja?

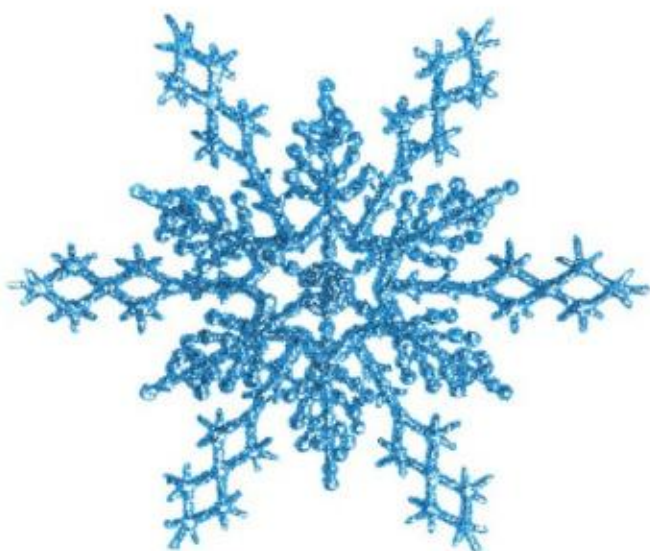

Powiedz, czym różni się układ kompozycyjny na obrazie Kazimierza Malewicza od kompozycji rzeźby Henry'ego Moore'a [czyt. henriego mura].

Rodzaje kompozycji

Kompozycja symetryczna

Elementy rozmieszczone na płaszczyźnie obrazu lub w przestrzeni są odpowiednio zestawione i uporządkowane, czyli mają cechy układu. Na podstawie tych cech określamy kompozycję dzieła plastycznego. Często zdarza się tak, że otaczające nas obiekty (przedmioty, postacie, rośliny czy zwierzęta) są symetryczne. Oznacza to, że gdyby przez środek któregoś z nich poprowadzić linię, zwaną osią symetrii, to część znajdująca się po jej lewej stronie byłaby lustrzanym odbiciem części z prawej strony.

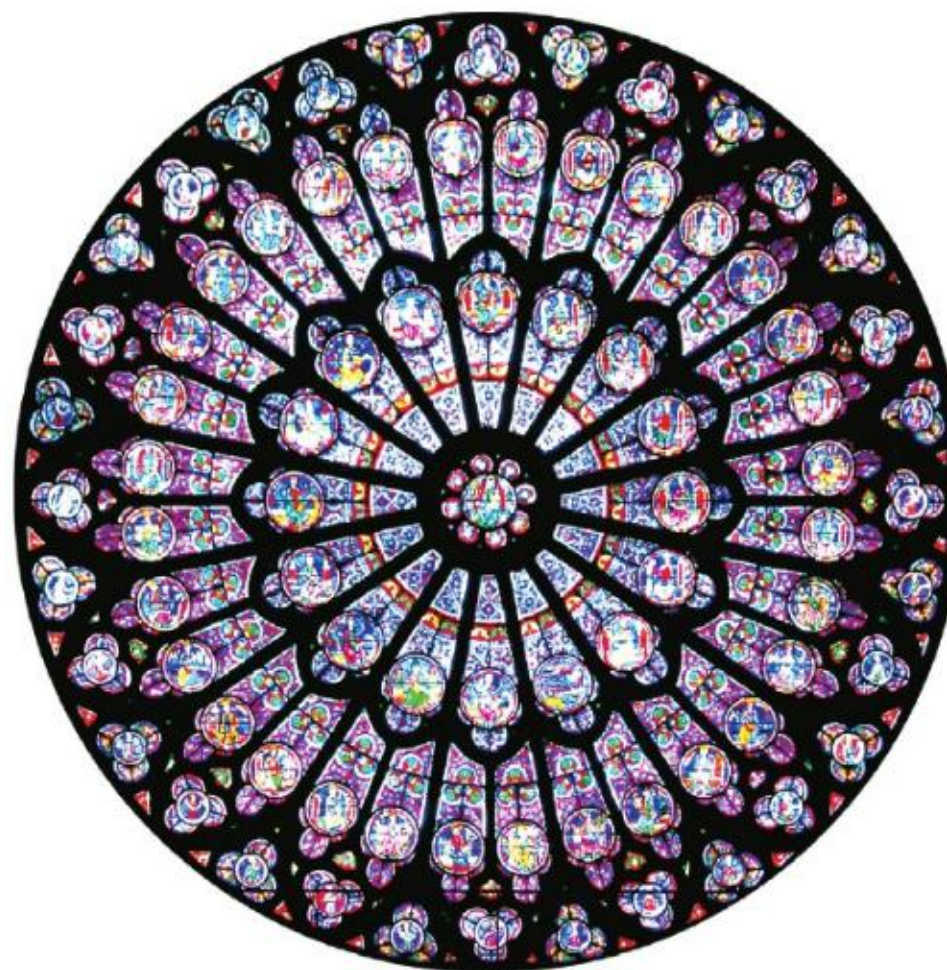

Kompozycje symetryczne w naturze

Zwykle **kompozycja symetryczna** obrazu jest **jednoosiowa**, czyli ma jedną oś symetrii (jak na obrazie Davida Cheepena [czyt. dejwida czipena] *Nocna wizja*).

David Cheepen *Nocna wizja*

Witraż – rozeta z katedry Notre Dame w Paryżu

Natomiast zamieszczony witraż przedstawia takie ułożenie plam barwnych, że odnosimy wrażenie, iż sąsiadujące ze sobą części obrazu są swoimi lustrzanymi odbiciami. Taki rodzaj uporządkowania elementów obrazu, czyli plam barwnych i linii, nazywamy **kompozycją symetryczną wieloosiową**.

Kompozycja rytmiczna

Michał Maciążek *Krajobraz rytmiczny*

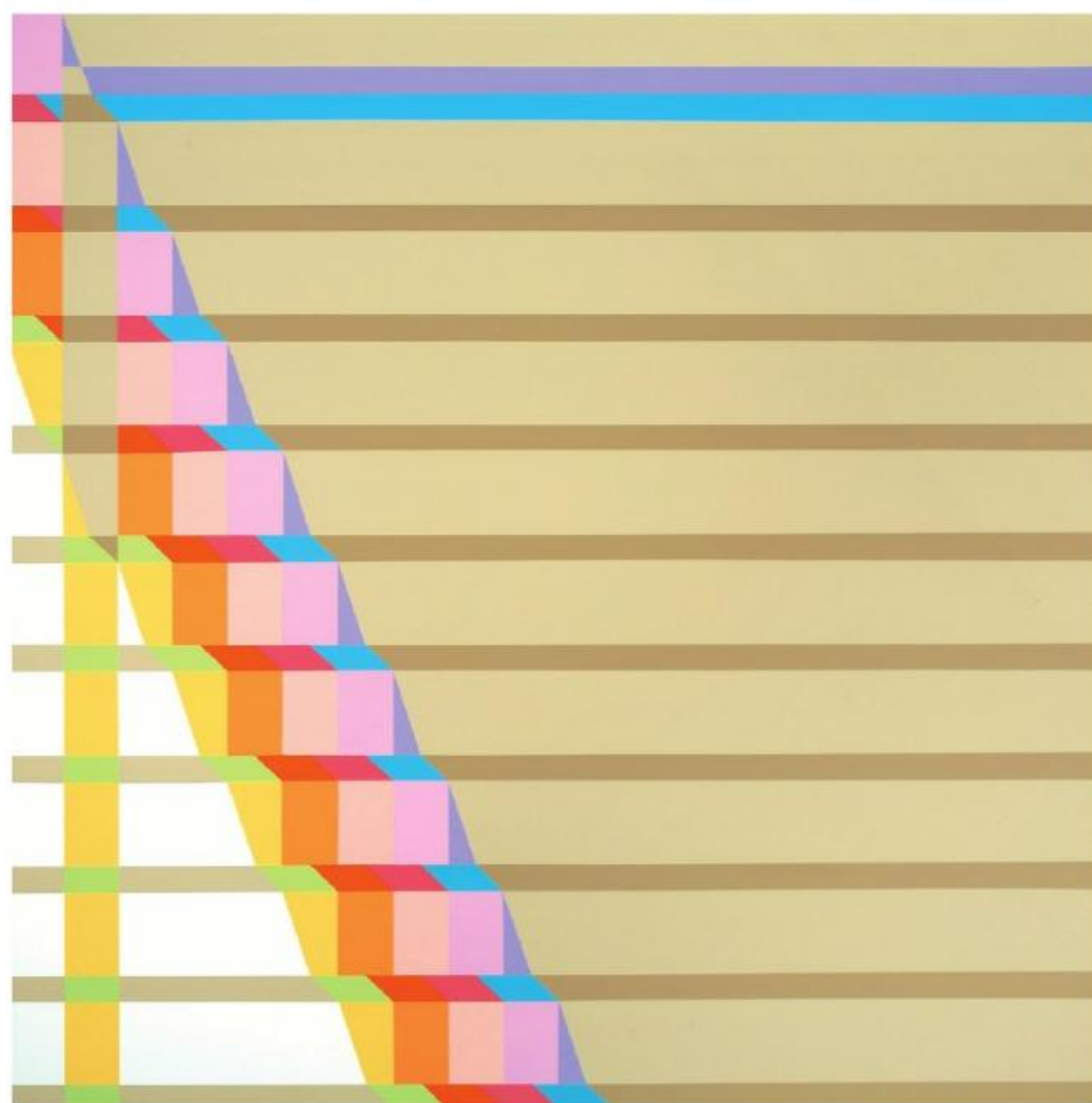

Zebra stepowa, **kompozycja rytmiczna w naturze**

Innym rodzajem kompozycji jest **układ rytmiczny**. Przykładowo w naturze możemy go rozpoznać, patrząc na regularnie rozmieszczone paski zebry, podziwiając piękno rozległego krajobrazu lub obserwując cykliczność dni i nocy czy pór roku. Najważniejszą cechą tej kompozycji jest właśnie powtarzalność elementów według określonego porządku.

Hubert Robert *Most nad rzeką Gard*

Kathrine Campbell Pedersen [czyt. katrin kambel pedsen]
W ramach tego...

Symetria i rytm występują także w architekturze. Okna, kolumny, kopuły i inne elementy architektoniczne mają układ symetryczny lub rytmiczny. Często kompozycja budowli jest zarówno symetryczna, jak i rytmiczna.

Plac przed Bazyliką św. Piotra w Rzymie

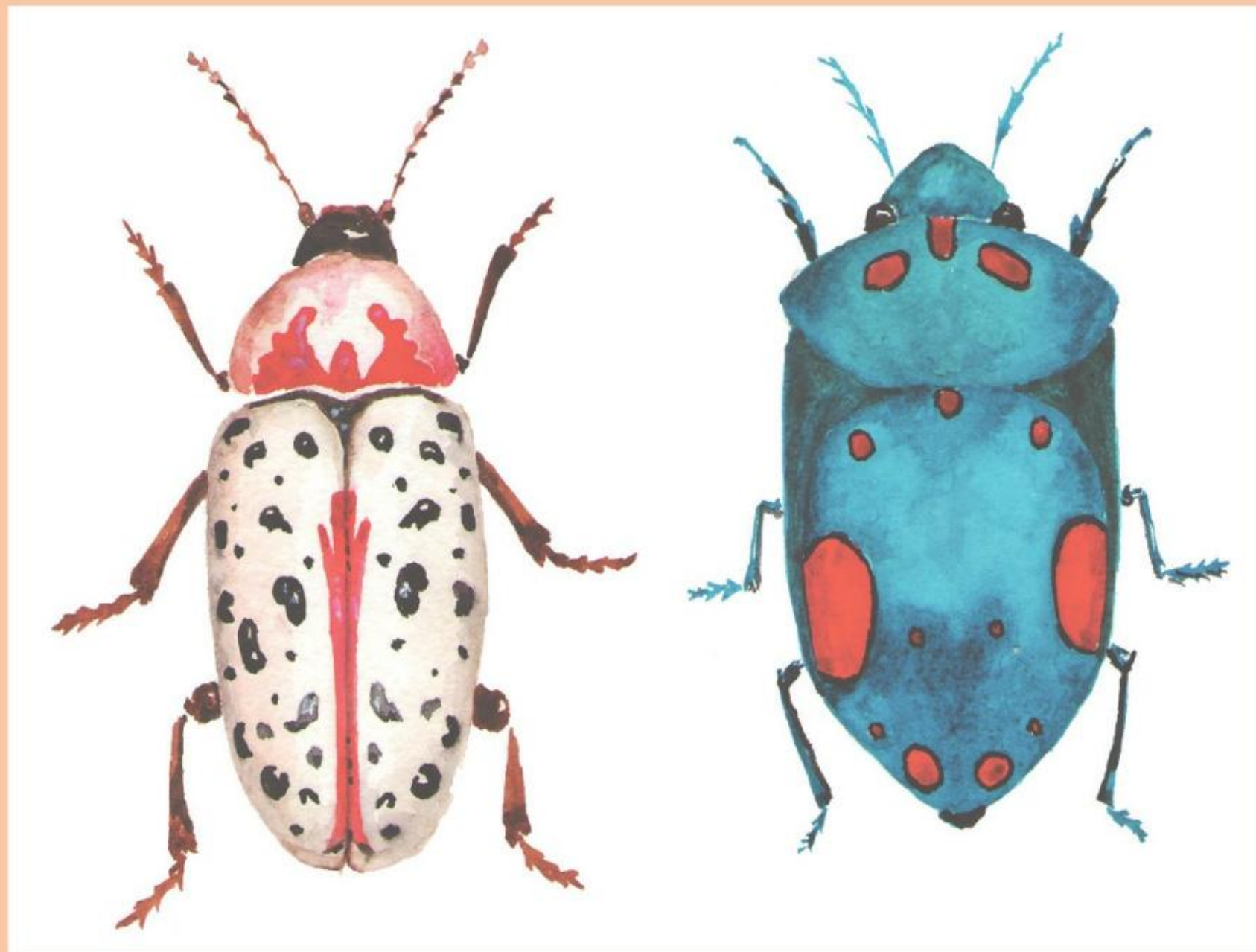
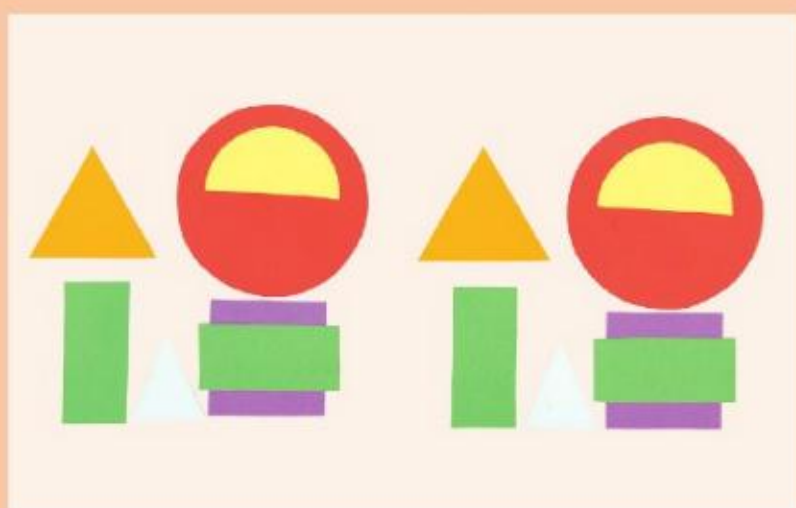
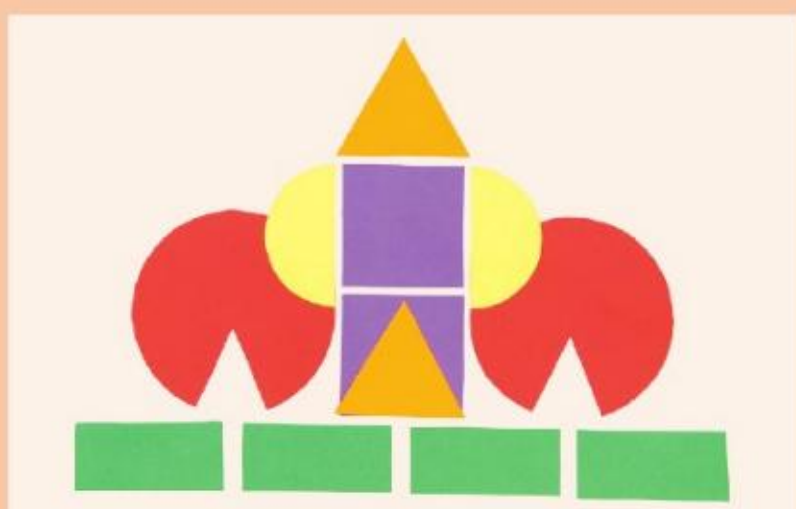
Henning Larsen, Wave Residences [czyt. łejf residensys] w Bølgen, Dania

Wyjaśnij, jakimi rodzajami kompozycji charakteryzują się przedstawione na tej stronie dzieła architektury.

1. Jaki układ na obrazie nazywamy symetrycznym?
2. Podaj kilka przykładów kompozycji symetrycznej jednoosiowej i wieloosiowej ze swojego otoczenia.
3. Na czym polega rytm w kompozycji plastycznej?

Rytm i symetria

Przygotuj:

kolorowe kredki, flamastry i cienkopisy, kartkę z bloku rysunkowego.

Do zadania z gwiazdką: blok techniczny formatu A4 z kolorowymi kartkami lub papier kolorowy, dwa szare kartony A4, nożyczki, linijkę, ołówek, cyrkiel, klej.

Wykonaj dwie kompozycje – symetryczną i rytmiczną. W kompozycji symetrycznej możesz zainspirować się światem przyrody – żukami, motylami lub innymi owadami. Narysuj takiego owada z wyobraźni, ale o wyraźnych cechach symetrycznych.

Kompozycja rytmiczna to pole do popisu dla twojej fantazji – zaprojektuj zasłony w rytmiczne wzory do swojego pokoju. Zasłony mogą mieć dowolny wzór, ale powinien on być utworzony na zasadzie rytmu.

Zadanie

Z papieru wytnij dwa jednakowe zestawy figur geometrycznych. W każdym z nich mogą się znaleźć np. dwa koła, dwa półkola, cztery trójkąty (dwa mniejsze i dwa większe), cztery prostokąty i dwa kwadraty. Korzystając z jednego zestawu figur, ułóż i przyklej na kartonie kompozycję symetryczną. Drugi zestaw figur wykorzystaj do ułożenia i przyklejenia na kartonie kompozycji rytmicznej.

6.3 Kontrasty wokół nas

Kontrast to słowo, z którym często się spotykamy. Wokół nas jest wiele kontrastów, np. światło i mrok, czerń i biel, radość i smutek, miłość i nienawiść. Jeszcze więcej słów określających kontrasty możemy znaleźć wśród przymiotników, czyli wyrazów określających cechy osób, zjawisk, zwierząt i przedmiotów, m.in.: ciepły i zimny, wysoki i niski, długi i krótki, gruby i chudy, smutny i wesoły. Można je wymieniać bardzo długo. W plastyce kontrasty są bardzo ważne. Artyści je stosują, aby kompozycja ich dzieł była zróżnicowana, a także po to, by pokazać, że świat jest różnorodny. Artysta, który posługuje się kontrastem na pewno ma bogatą wyobraźnię. Obrazy, rzeźby, fotografie czy obiekty architektury mogą łączyć w sobie kontrasty barw, kształtów lub kierunków.

Kontrast w naturze

Wymień kontrasty, jakie można znaleźć na przedstawionej fotografii.

Kontrast kształtów i kierunków

Vincent van Gogh *Gaje oliwne z Alpilles w tle*

Kontrastowe zestawienia i układy brył często spotykamy w rzeźbach. Artyści najczęściej stosują w rzeźbiarskich dziełach zróżnicowane, kontrastujące ze sobą powierzchnie brył, łączą ze sobą różne materiały rzeźbiarskie, przeciwstawiają formom zwartym i pełnym formy rozdzielone i ażurowe. *Popiersie Ludwika XIV* to rzeźba, którą charakteryzuje kontrast form – obrazujące twarz króla, gładkie i zwarte, są zestawione z różnorodnością powierzchni form budujących jego włosy i strój.

Frank Gehry *Tančící dom*, Praga

Linie i kreski biegnące w różnych kierunkach, o odmiennym kształcie, grubości i rysowane różnymi narzędziami tworzą kontrast w rysunku. Rysunek Vincenta van Gogha został wykonany ołówkiem oraz trzcinowym piórkiem i czarnym tuszem. Łatwo można poznać, że linie wykonane tuszem są ciemniejsze, grubsze i kontrastują z delikatnymi liniami wykonanymi ołówkiem. Kontrastowe zestawienia sprawiają, że rysunek jest pełen życia i ruchu.

Giovanni Lorenzo Bernini
Popiersie Ludwika XIV

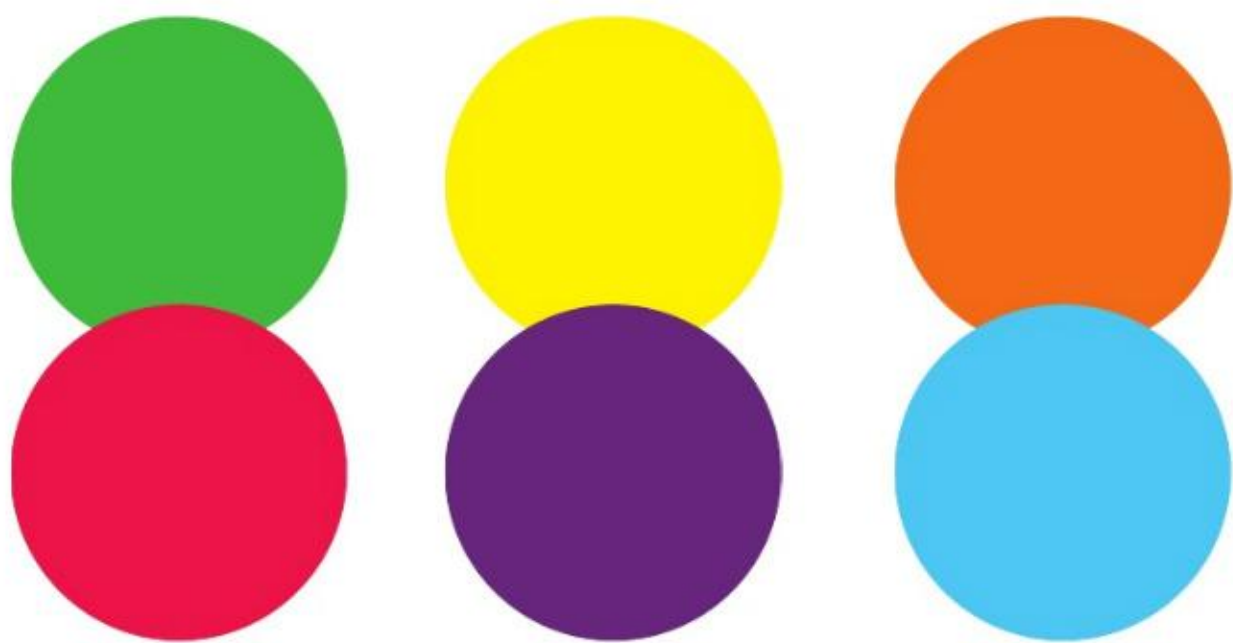
Zróżnicowanie bryły budowli i materiałów użytych do jej wykonania to główne cechy kontrastu w architekturze. *Tančící dom* na tle tradycyjnych, zorientowanych pionowo, budowli, które go otaczają, wyróżnia się tym, że jego bryła nie jest prosta i stabilna, ale zakrzywiona. Dom wygląda jakby tańczył – przeszklona fasada, zestawiona z solidnymi, murowanymi ścianami sąsiednich domów, sprawia wrażenie lekkiej sukni. Te wszystkie kontrastowe elementy wyróżniają tę budowlę, akcentują jej niespotykaną bryłę i nadają bajkowy, żywy charakter.

Kontrast w malarstwie. Barwy kontrastowe

Artyści posługują się specjalnie dobranymi barwami, aby różnice kolorystyczne na obrazach były wyraźne. Są to **barwy kontrastowe**, czyli takie, które bardzo się między sobą różnią – w kole barw znajdują się po przeciwnych stronach; jedna z nich zawsze jest ciepła, a druga – zimna. Barwy kontrastowe tworzą pary: zielona – czerwona, fioletowa – żółta, niebieska – pomarańczowa.

Barwy neutralne – czarny i biały – również ze sobą kontrastują.

Artyści, chcąc zaakcentować wybrane fragmenty swoich dzieł, stosują zestawienia barw kontrastowych, wyróżniając barwy jasne na tle ciemnych, a także przeciwstawiają sobie barwy ciepłe i zimne.

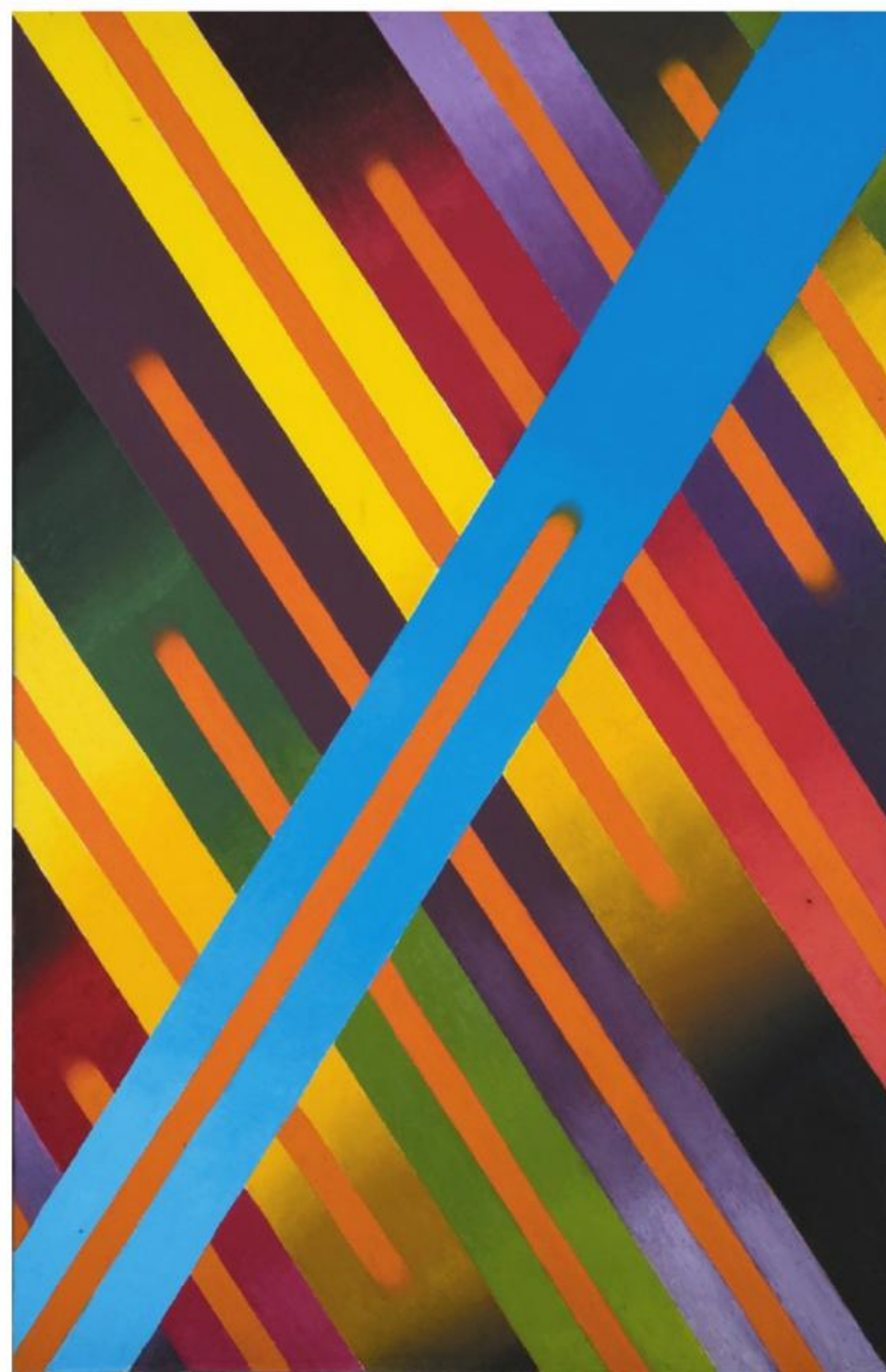

Pary barw kontrastowych

1. Powiedz, czym jest kontrast.
2. Podaj przykład kontrastu w dziele plastycznym.

Wymień kolory farb, jakich użył Stefan Gierowski do namalowania swoich obrazów. Wskaż wśród nich pary barw kontrastowych.

Stefan Gierowski *DLXIX. Nie będziesz cudzołożyl*

Stefan Gierowski *DXXV*

Kontrastowo i kolorowo

Przygotuj:

farby plakatowe, pędzle, kartkę z bloku technicznego formatu A4.

Używając dowolnej, jednej pary barw kontrastowych, namaluj farbami plakatowymi pracę na dowolny temat. Wymyśl jej tytuł, a następnie wykonaj ją w taki sposób, jaki najbardziej ci odpowiada. Określ, jaką kompozycję będzie miała twoja praca. Przedstawione powyżej przykłady prac malarskich i fotografii w barwach kontrastowych mogą być dla ciebie inspiracją.

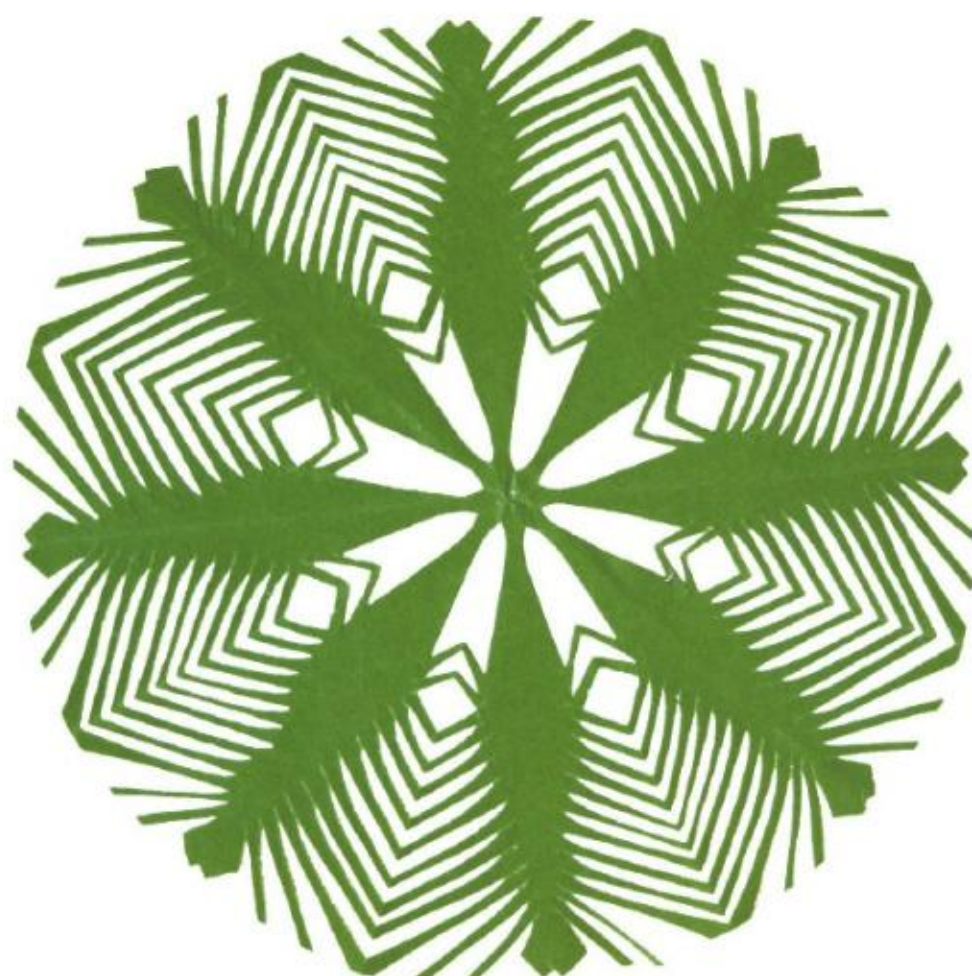
6.4 Warsztat twórcy ludowego. Wycinanka

Ściany wiejskich izb najczęściej ozdabiano obrazami przedstawiającymi Matkę Boską i Jezusa, natomiast wolne miejsca między nimi przystrajano wycinankami. Były one wycinane nożycami do strzyżenia owiec, bez wcześniejszego rysowania wzoru. Regiony, z których pochodzą najpiękniejsze wycinanki, to: kurpiowska Puszcza Zielona, Łowickie, Opoczyńskie, a także Sieradzkie, Kieleckie, rejon Puszczy Kozienickiej, Kołbielskie i Lubelskie.

Wycinanka polska przybierała różne formy:

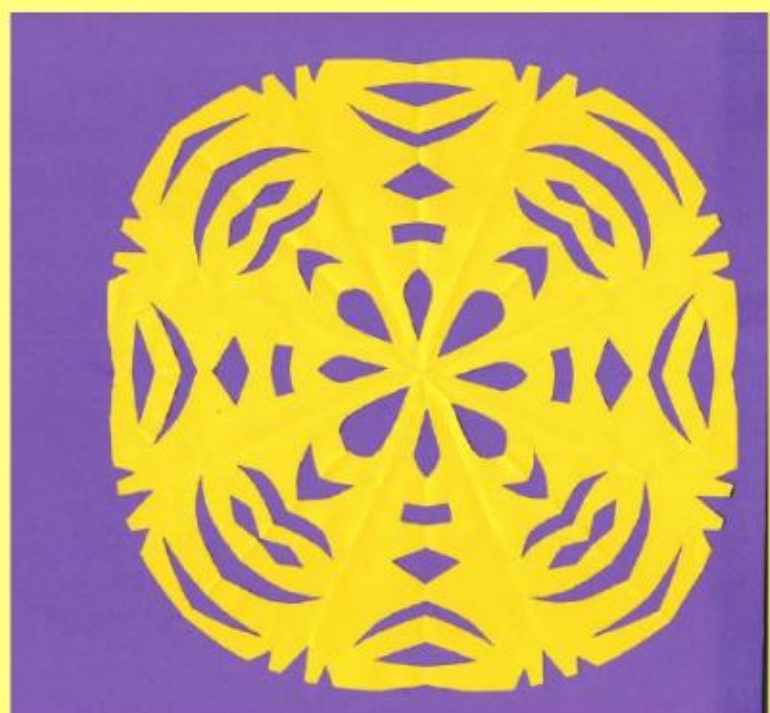
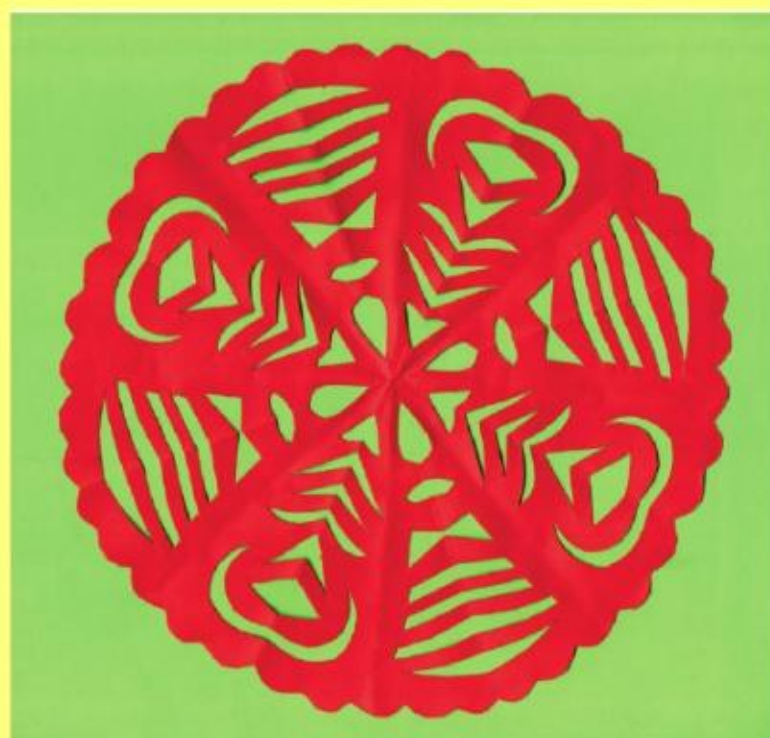
- proste, wycięte z arkusza
- symetryczne, uzyskane ze złożenia arkusza
- rytmiczne, wielokrotnie składane
- wyklejanki z kolorowych elementów tworzących motyw lub kompozycję.

Twórcy wycinanek najczęściej wybierali kolory: czerwony, ciemnozielony i jasnozielony, czarny, żółty, granatowy, rzadziej fioletowy, niebieski i złoty. Inspiracją były świat zewnętrzny, przyroda i wieś, które przedstawiano w uproszczony sposób. W różnych regionach występowały odmienne motywy, a wśród nich m.in. koguty, kury, jeźdźcy, myśliwi, karety, sanie, sylwety gospodyń. Wycinanki opowiadały o życiu na wsi: weselach, orce, żniwach, wykopkach... Artyści ludowi – stosując symetrię, równowagę kompozycji, rytm i kontrast tworzonych wycinanek – w sposób obrazowy przedstawiali swoje codzienne życie.

1. Powiedz, jakie znasz rodzaje wycinanek. Czym się one od siebie różnią?
2. Wykonaj wycinankę zgodnie z zamieszczoną instrukcją.

Barwne serwetki

Przygotuj:

cienki papier kolorowy lub kolorowe bibułki, małe nożyczki o wąskich ostrzach.

Wytnij z papieru formę koła lub kwadratu i złoż na połowę dwa lub trzy razy. Na krawędziach złożonych figur wytnij wzory według własnego pomysłu. Gotowe serwetki możesz wykorzystać do dekoracji lub ułożenia i wyklejenia na kartonie dowolnej sylwetki, np. drzewa lub motyla.

Podsumowanie działu 6

1 Czy znasz te słowa?

kompozycja rytmiczna

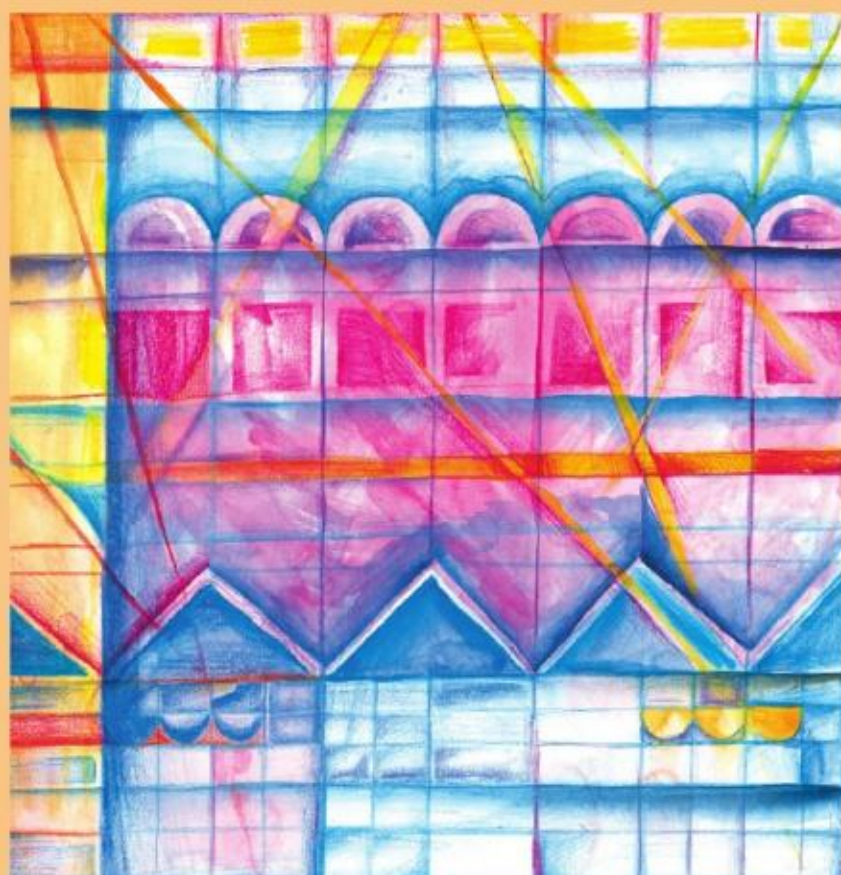
kompozycja symetryczna

kontrast barwny

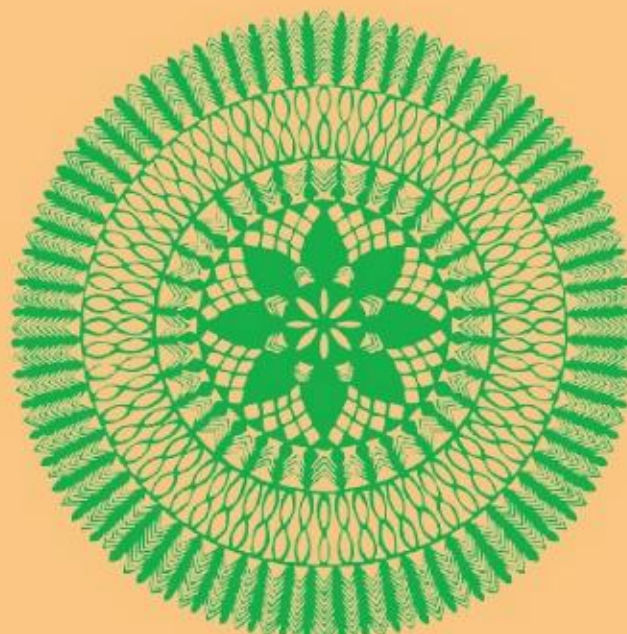
kontrasty kształtów i kierunków

wycinanka ludowa

2 Przyjrzyj się uważnie poniższym obrazom. Jeden z nich jest skomponowany symetrycznie, drugi to przykład kompozycji rytmicznej. Na podstawie obrazów powiedz, jakie cechy są właściwe dla kompozycji rytmicznej, a jakie – dla symetrycznej.

3 Określ rodzaje kompozycji, jakie charakteryzują poniższe wycinanki ludowe.

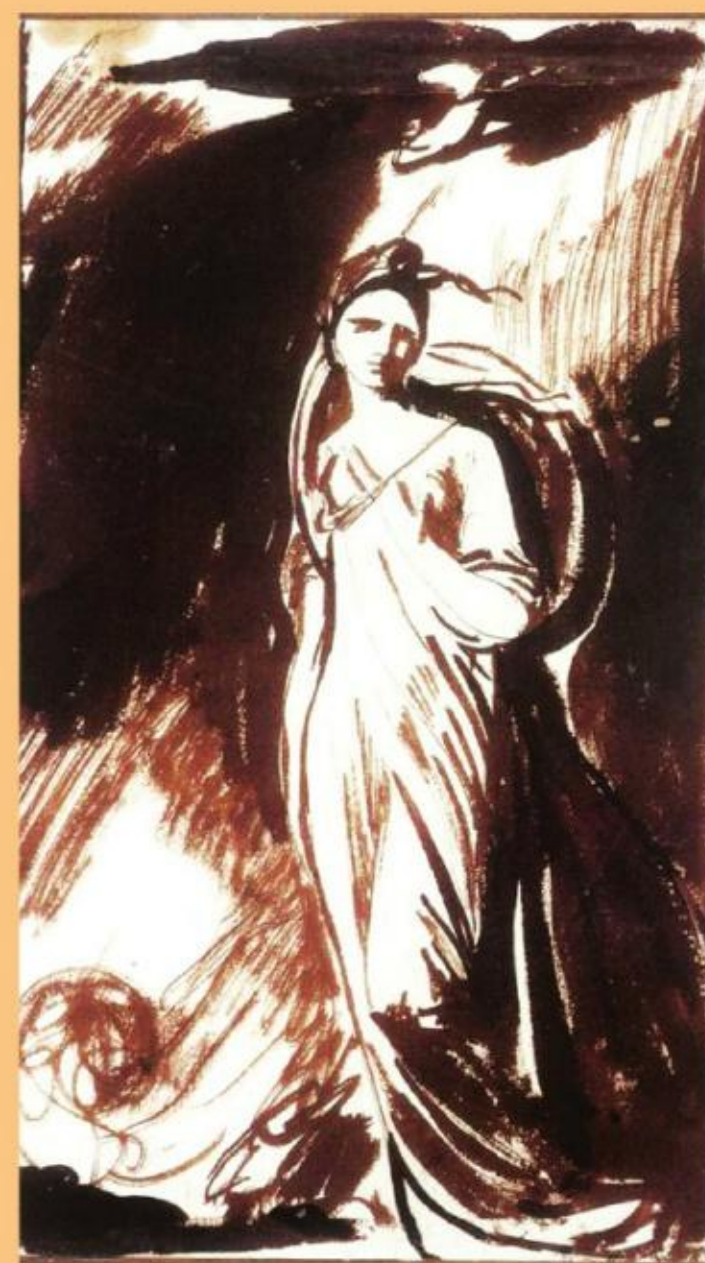
4

Czy twórcy przedstawionych niżej dzieł posłużyli się kontrastem?

5

Wyjaśnij, jakie rodzaje kontrastów zastosowano na poniższych ilustracjach.

6

Przygotuj glinę lub plastelinę, plastikowy nożyk, wykałaczkę i tekturkę. Pamiętaj o tym, jakimi środkami można uzyskać kontrast w rzeźbie, wykonaj pracę na temat – do wyboru: „Lew z potarganą grzywą”, „Owieczka” lub „Dumny kogut”.

Słowniczek

Arabeska – ornament z wici roślinnych i motywów geometrycznych o układzie symetrycznym, często wzbogacany o motywy postaci ludzkich, zwierząt itp.

Architekt (z grec. – ‘naczelný budowniczy’) – człowiek, który projektuje budowle (np. mieszkania, biurowce, teatry, kina).

Arkada – łuk wspierający się na dwóch kolumnach.

Barok – kierunek w kulturze europejskiej XVII i pierwszej połowy XVIII wieku, zapoczątkowany we Włoszech. Sztuka tego okresu charakteryzowała się dynamiką, malowniczością, bogactwem dekoracji i efektami światłocieniowymi.

Barwa – wrażenie odbierane przez zmysł wzroku.

Dłuto – narzędzie stalowe o długim ostrzu, używane do wycinania wzorów, robienia otworów lub rzeźbienia.

Drukowanie – odbijanie liter, tekstów, rysunków na papierze (lub tkaninie) za pomocą różnych technik i maszyn drukarskich.

Faktura – zewnętrzna warstwa rzeczy, charakterystyczna powierzchnia przedstawionego przedmiotu.

Fiksatywa – specjalny płyn do utrwalania rysunków wykonywanych węglem.

Folder – ulotka reklamowa lub informacyjna.

Forma przestrzenna – rzeźba współczesna, której formę buduje zarówno bryła, jak i otaczająca ją przestrzeń.

Fresk – malarstwo naścienne, do którego potrzebne są określone barwniki i farby oraz odpowiednio przygotowany tynk.

Gama barwna – zestawienie, według określonego porządku, zbliżonych odcieni jednej barwy lub kilku barw.

Grafika – gałąź sztuk plastycznych obejmująca dzieła wykonane techniką powielania odbitek z płyt graficznych.

Groteska – ornament roślinny z wici, z wplecionymi motywami postaci ludzkich, zwierząt, kwiatami itp.

Gwasz – technika malarska, w której farbę rozpuszcza się w wodzie. Farby nazywane gwaszami lub plakatówkami są gęste i nieprzezroczyste.

Kolumna – pionowa podpora w kształcie słupa, wspierająca część budowli.

Kolumnada – rząd lub kilka rzędów kolumn.

Koło barw – barwy podstawowe i barwy pochodne, odpowiednio rozmieszczone.

Kompozycja – inaczej zestawienie, przemyślany układ elementów na płaszczyźnie lub w przestrzeni, tworzony dla uzyskania pewnej całości.

Kondygnacja – część budowli oddzielona stropem (czyli poziomym elementem konstrukcyjnym budowli, którego widoczną częścią jest sufit) od części położonej nad nią lub pod nią.

Kontrast – przeciwieństwo między zestawionymi np. bryłami, barwami, wyraźnie widoczna różnica między nimi.

Kontur – linia wyznaczająca kształt przedmiotu lub obrys plamy barwnej.

Krużganek – korytarz otwarty arkadami na zewnątrz, biegnący wokół dziedzińca, wzdłuż ściany.

Linearny rysunek – rysunek, na którym występują tylko kontury. Efekt plastyczny takiej kompozycji budują odpowiednio rozłożone linie.

Linoleum – tworzywo sztuczne podobne do gumy.

Monument – rzeźba olbrzymich rozmiarów.

Mozaika – dzieło plastyczne z kolorowych, kamiennych lub szklanych kostek, układanych jedna przy drugiej i przytwierdzonych do powierzchni ściany.

Ornament – element zdobiący lub zestaw takich elementów, stosowany w architekturze i do ozdoby wyrobów codziennego użytku.

Paleta – owalna płytką z drewna (lub plastiku), z otworem na duży palec, na której artysta malarz rozrabia i miesza farby podczas malowania.

Plakat – ogłoszenie w formie plastycznej, na którym słowa i obraz tworzą wspólną artystyczną kompozycję.

Płaskorzeźba – dzieło plastyczne, którego elementy umieszczone są na płaszczyźnie.

Pomnik – rzeźba, która upamiętnia ważne osoby lub wydarzenia historyczne.

Portyk – przednia część budowli przed głównym wejściem, wysunięta ku przodowi, wsparta na kolumnach.

Posąg – rzeźba przedstawiająca postać ludzką w całości.

Relief – płaskorzeźba; kompozycja rzeźbiarska na płaszczyźnie, którą można oglądać z przodu i z boku.

Renesans – (fr. *renaissance* 'odrodzenie') – kierunek w kulturze europejskiej w XV i XVI wieku. Sztukę tego okresu charakteryzowały m.in. prostota form, dążenie do harmonii i doskonałych proporcji.

Rozeta – okrągłe okno wypełnione kamienną koronką i witrażem, przypominające widziany z góry rozwinięty kwiat róży.

Szkic – rodzaj planu lub projektu rysunkowego. Rysunek szkicowy jest podstawą każdego dzieła sztuki.

Sztaluga – drewniany stojak służący do umieszczania obrazu na odpowiedniej wysokości podczas malowania.

Światłocień – zjawisko rozmieszczenia światła i cienia na przedmiotach, uwzględniające położenie źródła światła oraz rodzaj oświetlenia (naturalne lub sztuczne).

Twierdza – rodzaj budowli obronnej.

Witraż – kompozycja z kolorowego szkła, ułożona według określonego projektu i połączona spoinami z ołowiu. Specjalnie barwione szyby cięte są na małe kawałki, łączone w określony obraz i umieszczane w oknach.

Wykaz dysponentów praw autorskich do obrazów i zdjęć zamieszczonych w publikacji:

Shutterstock: ileana_bt, Igor Bulgarin, hamurishi (fotografika, scenografia, wzornictwo przemysłowe s. 8), Tatiana Lazinina, bondar.m.a (rysunki pejzaży, s. 11), AlexandraKa, Patryk Kosmider, DariaGa, Maciej Dubel (fotografie pejzaży letnich, s. 11), Curly Roo (rysunek dekoracyjny, s. 13), Slava Gerj (szkic projektu architektonicznego, s. 15), JuanA_21, Iricat, LiukasArt (fotografie talerzy, s. 19), aboikis (szron, s. 24), Kadubra, Aleoks, LiuSol (fotografie liści jesiennych, s. 27), ladygoth, Viktor Malyshchyts (tęcza z warzyw, s. 31), Dulce Rubia, Axel Wolf, Golubovy (pędzle, sztaluga, malująca dziewczyna, s. 34), Katerina Graghine, Salamahin (farby akwarelowe, gwasze, s. 36), Julia Sudnitskaya, Maskarad, Maxym Dobroshtan (fotografie kwiatów, s. 39), Chamille White, MARI_NAD, amarklc (malowanie farbami witrażowymi, s. 41), Luis Santos, Polina Katritch, costall, Henning Janos, Subbotina Anna (witraż, akwarela, mozaika, malowidło naścienne, farby olejne, s. 42), Fotocrisis, gualtiero boffi, Triff, Kristof Degreef, spillikin (sztalugi, paleta, obraz, farby, pędzle, s. 43), Tomasz Mazon (Planty jesieni, s. 44), Africa Studio, Carlos andre Santos, kaman985shu (chłopiec lepiący z plasteliny, rzeźbienie w glinie, rzeźbienie w drewnie, s. 46), Talinna, Edwin Grandas (zwierzęta z plasteliny, s. 47), amfoto, Rafael Ramirez Lee, tose, S1001 (Auguste Rodin, *Mysłiciel*, s. 48), Mark Schwettmann (posąg Chrystusa Zbawiciela w Rio de Janeiro, s. 49), Savvapanf Photo (fontanna Trytona w Rzymie, s. 50), Ruslan Poluektov, Stefan_Sutka, cherry-hai, Artem Loskutnikov, Goncalo Borba, Blik Sergey (koty i kotki, s. 53), Jorge Felix Costa, marilyn barbone, JIANG HONGYAN, Jamroen Jaiman, (rzeźbienie w drewnie, rzeźbienie w kamieniu, klocek drewna, bryła kamienna, s. 54), Olaf Speier, Thirteen, Joe Gough, Olinchuk (rzeźbienie w glinie, glina, wykonywanie konstrukcji z metalu, metal, s. 55), Sergiy1975 (afrykańskie rzeźby, s. 56), Iermont51, Reshetnikov_art, Rodica Vasiliev, Plateresca (dekoracje przestrzenne, s. 59), paul Prescott, Irina Borsuchenko (rzeźba *Berlin*, pomnik J. Piłsudskiego w Warszawie, s. 60), Adrian Phillips, Alexandra King (Sibelius Monument, Anima Mundi, s. 61), Light Romancer, Kaesler Media, Nata-Lia, Igor Podgorny (drewno, kamień, plastelina, drut, s. 60), Elena Hramova (pieczątki z ziemniaka, s. 64), Galyamin Sergey (zaczek pocztowy, s. 66), irin-k (łaska z rumiankami, s. 71), Mike Connelly, Tamara Kulikova, Vac1 (rośliny, s. 73), AKaiser, Andy Lidstone (kartka pocztowa, znaczek pocztowy, s. 74), wjarek (kornik drukarz, s. 76), ESB Professional (graficy przy pracy, s. 76), Inara Prusakova, Rawpixel.com (fotografie Budujemy dom, s. 78), Tartila, Solveig Been, diversepixel, klyaksun (miasta przyszłości, s. 79), Vladislav Gajic, Dafinka (piramidy w Gizie, Partenon, katedra Notre Dame, s. 80-82), Dafinka, puchan, FotoDruk.pl, Andrey Starostin, VOJTa Herout (Dziedziniec Zamku Królewskiego na Wawelu, zamek w Malborku, Teatr Wielki w Warszawie, Budynek Fostera w Londynie, 82-83), Kjpargeter, Viktoriya, Anna Marynenko (warsztat architekta, s. 84), Pretty Vectors, Macrovector, vectorpouch, tashh1601, Macrovector, Millena (projekty wnętrz, s. 86), alexdrim, Pixeljoy (Dom Hundertwassera, blob w Grazu, s. 86), Gr8, Andrea Seemann, Gareth Weeks (fotografie budowli, s. 90), V Joy, PHOTOCREO Michal Bednarek, kubais, Pavel L Photo and Video, KazT, ssguy, nomadFra, charobnica, Yurii Andreichyn (budowle i projekty architektoniczne, s. 91), Photobank (kopiec termitów, s. 92), jl661227 (budowle, projekty 3D, s. 92), przyzmat (Nike z Samotraki, s. 94), lucarista (Vitra Haus, s. 97), vadim kozlovsky (rozeta gotycka, s. 98), straga, Tischenko Irina, maxstockphoto (liść, motyl, gwiazdka, s. 98), Ehrman Photographic (zebra, s. 99), Milkovasa (Bazylika św. Piotra w Rzymie, s. 100), Tartila, GooseFrol, Kho2624, LEVCHENKO HANNA (owady, wzory, s. 101), Eric Isselee (psy, s. 102), Canoneer (Tańczący dom w Pradze, s. 103), Mallmo (żółte przybory na fioletowym tle, s. 105), suksawad, Joana Francesa (pomarańczowe kwiatki, pomarańczowy talerz na niebieskim tle, s. 105), Arkhipenko Olga (czerwone i zielone tło, s. 105), Konstantins Visnevskis (martwa natura, s. 109).

East News: Kazimierz Malewicz Suprematyzm, s. 97; Chrystus Frasobliwy, kapliczka, Kadzidło, Kurpie, s. 58.

BE&W: Pomnik Powstania Warszawskiego 1944 w Warszawie, s. 51; Kościół w Dębnie Podhalańskim, s. 82, 90; pomnik Mikołaja Kopernika w Toruniu, s. 49; scena z filmu, s. 8; malowidło z jaskini Lascaux, s. 14; Henry Moore Trzy części, s. 97. **Grzegorz Wrzecionowski**, fotografie na s. 16, 17, 19, 21, 37, 41, 47, 51, 53, 57, 61, 65, 83, 87, 89, 101. **Wojciech Sygut**, fotografie na s. 88, 89. **Michał Maciążek**: pejzaż, s. 99.

The Bridgeman Art Library/ Bridgeman Images: Night Vision, 1997 (acrylic on board), s. 98; Henri Matisse, Drawing of a Seated Woman, 1944 (pen & ink), s. 12 / © Succession H. Matisse; Small Mobiles and Stables (painted sheet metal & wire) właściwy tytuł: Crinkly, 1972 © 2020 Calder Foundation, New York / Artists Rights Society (ARS), Nowy Jork, s. 49; In the Frame of It..., 2008 (acrylic and household paint on canvas), The Bridgeman Art Library/ Kathrine Campbell Pedersen, s. 99.

Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku: rysunek dekoracyjny wysypywany piaskiem, s. 20. **Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem:** warzecha, czerpak, łyżnik ażurowy, 2 foremki serca, s. 89; Święty Florian, obraz malowany na szkle, XIX w., Podhale, s. 40; **Muzeum Narodowe, Warszawa:** Kazimierz Sichulski *Jesień*, s. 32; Leon Wyczółkowski *Kościół Mariacki w Gdańsku*, s. 69; Stanisław Masłowski *Maki*, s. 36. **Muzeum Narodowe, Kraków:** Jan Matejko *Kopernik*, s. 23; Maria Jarema *Wyrazy IV*, s. 70. **Muzeum Narodowe, Wrocław:** Julian Fałat *Kraków w zimie*, s. 38. **Muzeum Architektury, Wrocław:** Maciej Nowicki, szkic, s. 23. **Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze:** Józef Gielniak *N.B.O.G. z B. Sanatorium VII*, s. 68. **Katedra na Wawelu/ fot. X. Piotr Guzik:** Józef Mehoffer, witraż, s. 35;

Grażyna Gładka/ PolishFolkArt.com: wycinanki ludowe, s. 106. © **Zdzisław Otello Horodecki:** Zdzisław Otello Horodecki, *Miasteczko Aleatoryzm Niewidomej*, s. 37. © **Henning Larsen Architects:** Wave Residences/Bolgen/Vejle/Denmark, s. 100. Alberto Giacometti, Plac (Piazza), s. 56 © **Alberto Giacometti Estate** (Fondation Alberto et Annette Giacometti, Paris + ADAGP, Paris). **Gierowski Stefan/Andzelm Gallery:** Stefan Gierowski *DLXIX. Nie będziesz cudzołożyl*, Stefan Gierowski *DXXV*, s. 104. **Ewelina Pęksowa:** *Anioły grające*, s. 40.

© **Francisco Lubbert:** Darcons Headquarters by Architectura en Proceso; Delicias City; Chihuahua, Mexico, s. 109. © **Elwira Wasak:** Tabula rasa?, s. 97.

Pozostałe reprodukcje i fotografie wykorzystane w podręczniku pochodzą z Archiwum Grupy MAC S.A.

Grupa MAC S.A.
ul. Witosza 76
25-561 Kielce

www.mac.pl

ISBN 978-83-8227-373-1

9 788382 273731
indeks 883385